

4D/20.

EGY FALUSI FŐTÉR ARCULATA
A 21. SZÁZADBAN:
NAGYKOVÁCSI FŐTÉRÉNEK
MEGÚJÍTÁSA

*THE 21ST-CENTURY CHARACTER
OF A VILLAGE MAIN SQUARE:*

*REVITALIZATION OF TISZA
ISTVÁN SQUARE, NAGYKOVÁCSI*

**ALMÁSI BALÁZS,
BAKAY ESZTER,
BALOGH PÉTER ISTVÁN,
GERGELY ANTAL**

2. OLDAL / PAGE 2

PANNONHALMA KERTJEI /
A PANNONHALMI BENCÉS
FŐAPÁTSÁG ARBORÉTUMÁNAK,
HOSPODÁRKERTJÉNEK
ÉS LEVENDULÁSÁNAK
TURISZTIKAI FEJLESZTÉSE

*THE GARDENS OF
PANNONHALMA /
TOURISM DEVELOPMENT OF THE
PANNONHALMA BENEDICTINE*

*ARCHABBEY'S BOTANIC
GARDEN, HOSPODÁR GARDEN
AND LAVENDER GARDEN*

**SZILÁGYI KLÁRA,
VAJDA SZABOLCS**

20. OLDAL / PAGE 20

GONDOLATOK A TÁJRÓL,
A TÁJÉRTELMEZÉS MAGYAR
SAJÁTOSSÁGAI RÓL ÉS AZOK
KULTÚRTÖRTÉNETI OKAIRÓL
*THOUGHTS ON LANDSCAPE,
THE SPECIFICITIES OF
HUNGARIAN LANDSCAPE
PERCEPTION AND THEIR
CULTURAL-HISTORICAL REASONS*

DREXLER DÓRA

38. OLDAL / PAGE 38

KERT, NÖVÉNYEK ÉS
BURKOLÓKÖVEK / EGY
HALLGATÓI TERVPÁLYÁZAT
TANULSÁGAI

*GARDEN, PLANTS AND
HARDSCAPING / LESSONS
FROM A STUDENT DESIGN
COMPETITION*

JÁMBOR IMRE

51. OLDAL / PAGE 51

EGY FALUSI FŐTÉR ARCULATA A 21. SZÁZADBAN: NAGYKOVÁCSI FŐTERÉNEK MEGÚJÍTÁSA

THE 21ST-CENTURY CHARACTER OF A VILLAGE MAIN SQUARE: REVITALIZATION OF TISZA ISTVÁN SQUARE, NAGYKOVÁCSI

SZERZŐ/BY: ALMÁSI BALÁZS, BAKAY ESZTER,
BALOGH PÉTER ISTVÁN, GERGELY ANTAL

LEKTOR/REVIEWER:
JÁMBOR IMRE

A budapesti agglomeráció településeinek szabadtérépítészeti feladatai tervezélméleti szempontból rendkívül izgalmasak. A korábban falusias települések most alakítják ki új identitásukat és ehhez tartozó arculatukat, mely szükségszerűen eltérő a közeli Budapest nagyvárosias jellegétől. A karakteres, kortárs, és harmonikusan illeszkedő példákat szinte nagyteljesítményekkel kell keresni a Budapest környéki településeken. A falvak arculatát korábban egyértelműen a templom (esetleg templomok) és közvetlen környezetük, ill. a településen lévő kastélyok, kúriák igényesebben kialakított épületei és környezetük uralták kontrasztban vagy harmóniában a lakóházakkal és azok környezetével. A szocialista időkben rendszerint sematikus elhelyezett új funkciók,

óvodák, iskolák épülettömegei máig „idegen testként” jelennek meg a település szövetében, amit ma valamilyen módon kezelni, integrálni kell. Az utóbbi évtizedek agglomerációs fejlődése következtében azonban egyre több új, korábban a faluban nem létező funkció jelent és jelenik meg ezeken a településeken: főtér, közpark, játszótér, parkolók. Ezen új funkciók arculata, településszerkezetbe történő integrálása pedig kihívásokkal teli, nem egyszerű feladat.

NAGYKOVÁCSI, A BUDAI
AGGLOMERÁCIÓ EGYIK GYÖNGYSZEME

Nagykovácsi kb. 6500 lakosú, dinamikus fejlődő település, mely Budapesttől 5 km-re található és közösségi közleke-

The open space design tasks involving the suburbs of Budapest are extremely challenging from design-theoretical point of view. The previously rural settlements are now gaining a new identity and image, which must be by necessity different from the urban character of nearby Budapest.

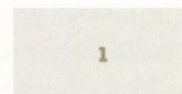
Characteristic, contemporary, but still harmoniously-fitting design examples are rarely found in the settlements near Budapest. The architectural image of these villages were determined earlier clearly by landmarks such as churches, castles or mansions, in contrast or in harmony with the residential buildings. The schematic building volumes of the new functions appearing during the Socialist era, like pre-schools, elementary schools seem to be strange elements even today. Due to the rapid suburban development, more and more new functions, heretofore unknown in villages, appear - such as main squares, public parks, playgrounds, and parking lots. Integrating these new functions into the existing architectural texture and finding their proper character presents a real challenge.

NAGYKOVÁCSI, A GEM IN THE BUDA AGGLOMERATION

Nagykovácsi is a dynamically-developing settlement with a population of approx. 6500, located five km from Budapest. It is easily accessed from the capital by public transportation. Nagykovácsi is located in an especially beautiful natural environment; it is the starting point of many hiking trails around Budapest. On weekends many tourists gather on the main square to go hiking in the local mountains.

Further population growth of approx. 3500-4000 is expected in the next ten years. Naturally, this rapid development increases demand and results in high expectations regarding the scope and quality of the village-scape. There is a growing urge to create public squares, where residents can meet and where public events can be held, thus strengthening the identity of the local community and improving the quality of life.

The local government is committed to developing the community center, starting with the renewal of the main square.

1. kép/pict.:

A főtér közepén borító aszfalttenger / Waste asphalt land in the middle of the main square

KÉPEK / PICTURES:
ALMÁSI BALÁZS,
2010.

A cikk a TÁMOP-4.2.1/B-09/1KMR-2010-0005 pályázat támogatásával jött létre.

déssel a fővárosból könnyen elérhető. A település rendkívül szép természeti adottságokkal rendelkező táji környezetben fekszik, számos Budapest környéki túraútvonal kiindulópontja. Hétféteken a Tisza István téri buszvégállomástól nagyon sok turista indul kirándulni a környékbeli hegyekbe.

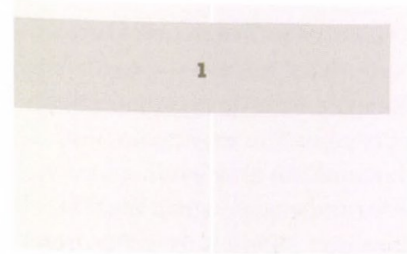
A településen 10 éves távlatban további 3500–4000 új lakos letelepedésével számolnak. Természetesen ezzel az ellátási feladatok és a település képére vonatkozó elvárások is növekszenek, így egyre nagyobb az igény olyan közterületek kialakítására, ahol a település lakói találkozhatnak, ahol különböző rendezvényeket lehet tartani, melyek e városiasodó község lakóinak életminőségét és identitástudatát is erősítik. Ebből a fejlődésfolyamatból is fakad, hogy Nagykovácsi Önkormányzata elkötelezte magát a településközpont fejlesztése ügyében, melynek első lépése a főtér megújítása volt.

A FŐTÉR RÉGI KÉPE

A falu hagyományos központja a Tisza István tér, a település 1577 m² alapterületű főtere, mely jelenleg egyben

a Budapestről érkező buszok végállomása is. A tér északi térfalát a XVIII. században épült katolikus templom és plébániahivatal alkotja, melyek nemcsak a tér, de egyben a település legkarakteresebb épületei is. A déli oldalon az 1946-ban épült parasztházból kialakított református templom épülete áll, amely a jövőben, a tér területen kívül létesülő, új református templom megépülése után önkormányzati tulajdonba kerül, és közösségi funkciót kaphat. Az északi részen az egykor volt TRENDL mulató helyén néhány éve új vendéglő épült.

Az átépítés előtt a Tisza István tér jellegzetes domborzatú, „klasszikus” Y-útélágazással kialakított közterület volt a barokk stílusban épült katolikus templom előtt. Helyzete és struktúrája a közúti közlekedés fejlődésével alakult ki: a tér meghatározó részét a buszvégállomás fordulója és a meglehetősen szabályozatlan útélágazás foglalta el, jelentős aszfaltburkolatot képezve a tér közepén (1. kép). A közutak által felsabdalt téren kisebb, egymástól független, zöld szigetek alakultak ki, melyek sem egymáshoz, sem a tér karakteres épületeihez nem kapcsolódtak. A tér keleti oldalán – egy elbontott épület helyén – parkoló és egy néhány évvel

1. kép/pict.:

A főtér közepét borító aszfalttenger / Waste asphalt land in the middle of the main square

KÉPEK / PICTURES:
ALMÁSI BALÁZS,
2010.

THE MAIN SQUARE BEFORE THE CHANGES

Tisza István Square, the traditional center of the village, is a 1577 m² main square that also functions as the end stop for the bus line to and from Budapest. The northern spatial wall of the square is the Catholic Church and the rectory, built in the 18th centuries in Baroque style. These buildings form the most characteristic architectural complex not only in the main square but also in the whole village. On the southern side a Calvinist church can be found, created from a peasant house built in 1946. After finishing the new church building at a different location, this building will be owned by the local government and used for public functions. On the northern side of the square, the former TRENDL pub of the old days was replaced by a new building housing a restaurant.

Before the revitalization, Tisza István Square was a space of characteristic terrain, with a classical 'Y' shaped road intersection in front of the Catholic Church building. The situation and structure of the square were formed according to the development of car and bus traffic; a significant part of the square was taken up by the turn-around of the

bus and by a rather unregulated intersection, turning the middle of the square into a wasted asphalt area. (picture 1) On the area intersected by different roads, many small independent green „islands” were formed, which have no connection either with each other or with any characteristic buildings of the square. On the east side of the square there were a small park and a parking lot in place of a demolished building. (picture 2) A World War I monument stood in the focal point of the square, framed by metal fence. In the fence wall of the churchyard there was a small monument commemorating the 1848 revolution. The intensive car traffic on the road between the Catholic church and the monument separate functionally and visually the church from the monument and from its immediate surroundings, where originally a pedestrian gathering place should have been. (picture 3)

The western part of the square was dominated by grassy slopes; a dirt road used to run along the southern wall. The chaotic view of the square was intensified by overhead wires and many structures connected to utility lines (transformator post, telecommunications boxes), and by the deteriorated condition of the existing pavements.

ezelőtt kialakított kis park volt (2. kép). A tér súlypontjában, kerítéssel körülrítve állt a világháborús hősök emlékműve, illetve itt volt látható a templom kerítésfalában elhelyezett, 1848-as forradalom emlékköve. A katolikus templom és az emlékmű közötti közúton zajló intenzív gépkocsiforgalom funkcionális és vizuális értelemben is elszakította a templomot az emlékműtől és annak szűkebb környezetétől, ahol eredetileg gyülekezőhely kialakítására nyílt volna lehetőség (3. kép).

A tér nyugati felét fás, gyepes rézsű uralta, a délnyugati térfal mentén földút húzódott. A tér összképének sajátos káoszát tovább fokozta a temérdek légvezeték, a közművekhez kapcsolódó, tarka-barka műtárgyak (oszloptrafó, T-Com szekrények) és a rendkívül leromlott állapotú burkolatok.

A rehabilitáció során az Önkormányzat célul tűzte ki, hogy a megújult főtér legyen alkalmas a megnövekedett közlekedési feladatok ellátására, ugyanakkor megfelelő színteret biztosítson a közösségi rendezvényeknek, arcultával erősítse a település lakosainak identitástudatát, valamint növekedjék a rendezett zöldfelületek aránya.

A FELÚJÍTÁS TÖRTÉNETE

Nagykovácsi Nagyközség Önkormányzata és a Wienerberger Téglaiipari Zrt. 2007 júniusában „Terca köztérépítészeti hallgatói ötletpályázatot” hirdetett a Tisza István tér térépítészeti kialakítására. Friss tervezői ötleteket, javaslatokat vártak a nagyközség halmozottan problémás főterének rendezési lehetőségeire. Az ötletpályázat eredményes volt, sok – a továbbtervezés szempontjából kiváló – elképzelés érkezett a pályázaton részt vevő építész- és tájépítészhallgatók részéről.

A pályázat tapasztalataként egyértelművé vált, hogy a Tisza István tér új kialakításának feltétele a közlekedés gyökeres átszervezése. A győztes pályamű¹ közlekedési koncepciója értelmében az autóbusz-végállomás egyéb forgalommal nem terhelt, saját területet kap a korábbi park helyén, önkormányzati területen, kulturált végállomás-épülettel (ez utóbbi pontos programjának és kivitelének tisztázása egy későbbi ütem feladata). A pályamű koncepciója szerint a Kossuth Lajos utca templom előtti szakaszának járműközlekedési terhelése megszűnt, a forgalmat egy, a nyugati térfal mentén vezetett,

¹ Román László, Nagy Zsuzsa, Széchenyi Egyetem, Építészmérnöki Kar, Győr

2. kép/pict.:

Elbontásra került kis
park a keleti
térrészen /
Demolished small park
on the eastern side of
the square

The purpose of rehabilitation is to make the new main square suitable for providing a proper stage for public gatherings and for increasing the population's sense of identity, as well as to expand the amount of public green space and to satisfy the needs of public transportation and car traffic.

THE COURSE OF REVITALIZATION

In June 2007 the local government of Nagykovácsi and Wienerberger Brick Manufacturer Ltd. announced the Terca Open Space Design Competition for students to redesign Nagykovácsi's Tisza István Square. The goal was to get new, fresh ideas for possible solutions of the extremely problematic main square. The competition managed to generate many excellent ideas, from students of architecture and landscape architecture.

The planning competition made it obvious that the first step to revitalise Tisza István Square was to radically reorganize the present traffic system: according to the winning design¹ the bus terminal was to be moved to a separate place not used by any other vehicle, along with a nice waiting pavilion. (The detailed architectural plan of the pavilion is to be clarified in a later phase.) The reorganization of the traffic system means there would be no car traffic in front of the church, and the cars heading to the western part of the village

would use the new road to be built along the western boundary wall of the square. These changes made it possible to create a pedestrian area in front of the church with decorative pavement, which would be the new main square.

The local government of Nagykovácsi decided to improve on the best plan, then commissioned the permission plans to be made and to participate in a tender organized by the European Union. The Garden and Openspace Design Department of Corvinus University, Budapest was assigned to prepare the building-permission plan and the tender documentation.

During the design process - using the main ideas of the first-place winning plan - a conceptual development plan was created and presented successfully at both the Nagykovácsi Architectural Committee and at the Architectural Committee of Cultural Heritage. Based on this plan, the building permission plan and later the construction documentation were prepared. The students who were authors of the winning plan of the design competition, participated in the later phases of the design process, as well.

THE PLAN

The new main square takes up most of the area of today's road, its shoulder and the fenced area of the monument. It is a

1 László Román, Zsuzsa Nagy; Széchenyi University, Győr, Faculty of Architecture

új út hivatott átvezetni a tértől nyugatra eső településrészre. Ezek a megoldások tették lehetővé a templom előtti tér kiszabadítását, díszburkolattal történő ellátását, a megújult főter karakteres arculatának kialakítását.

Az Önkormányzat elhatározta a győztes terv továbbfejlesztését, és annak alapján az engedélyezési tervdokumentáció elkészítését, valamint Uniós pályázat készítését a főter megújításának finanszírozásához. Az engedélyezési terv, ill. a pályázati anyag összeállításával a Budapesti Corvinus Egyetem Kert- és Szabadtertervezési Tanszékét bízták meg.

A tervezési munka folyamán – a győztes pályázat közlekedésszervezési alapelemeinek felhasználásával – kialakult a terület környezetépítészeti koncepciója, amely sikerrel szerepelt a nagykovácsi képviselőtestület és a műemléki építészeti tervtanács előtt, és alapul szolgált az engedélyezési- majd

a kiviteli terv kidolgozásához. A hallgatói tervpályázat győztes tervét készítő egyetemi hallgatók a tervezés további folyamatában is részt vettek.

A TERV

A főter megújításának terve nagyrészt a korábbi útpálya, annak padkája, valamint a lekerített emlékmű-terület figyelembe vételével készült: erőteljesen hosszanti karakterű, a terepi adottságokra nem drasztikus eszközökkel reagáló megoldás. A tér két karakteres részre osztható: a keleti fele nyílt, nyitott rendezvényter a templom főbejáratával és az emlékművekkel; a nyugati rész fákkal, padokkal alakított, árnyas találkozóter (4. kép). A tér meghatározó burkolata sárgás színű, égetett téglából. A főteret a Kossuth Lajos úttól – annak eséséhez igazodó, egyre magasabb, legmagasabb pontján kb. 2 méteres – mellvédes kőtámmal, illetve fásított, gyepes rézsú választja el (6. kép).

A templom déli, térrel határos, düledező kerítésfala a főter rendezése kapcsán az eredeti méretekkel újjáépült. A fal előtti rendezetlen járda helyett lépcsős térrész alakult ki. Ez utóbbi a tér burkolatával megegyező téglaburkolatot kapott, amely egy természetes kőburkolatú „ülősávval” egészült ki a fal előtt. Ez a szélvédett találkozóhely a falu fő rendezvénytere, ill. a mise utáni közösségi élet színtere; esténként pedig a helyi ifjúság találkozóhelye lett (6. és 7. kép). A nyugati, ligetesen fásított területre – szelvéden keresztül a tér egyrészt „visszacsatol” a Kossuth utca nyugati, eredeti nyomvonalon tartott szakaszára (8. és 9. kép), másrészt a rézsún átvágva, egy igényes megjelenésű látszóbetonból készült, plasztikus olaszlépcsővel kapcsolatot teremt a tér „alsó” felével (10. és 11. kép).

Az alsó térrész a Kossuth Lajos utca új útszakasza és a tér nyugati fala között alakul ki, mintegy 300 m² nagyságú területen, és egy, a téren korábban meglévő és áthelyezett díszkút köré szerveződik.

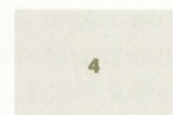
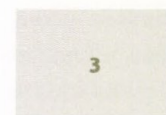
characteristic, elongated area, which is in accordance with the existing terrain. The square consists of two characteristic parts: the eastern part is a multifunctional paved area with the main entrance of the church and with the monuments, and the western part is a less formal meeting area, with shading trees and benches. (picture 4) The dominant pavement is yellow-coloured frost-free brick. It is separated from the slanting Kossuth Lajos Street by a stone retaining wall with parapet and by a grassy slope. The height of the wall is constantly increasing, reaching two meters at the highest point. (picture 5)

The decaying southern wall fence of the churchyard, which faces the square, was rebuilt in the same size as the original. In front of the new wall, where a disarranged sidewalk used to be, a new stepped multifunctional open space was built. The paving material is the same as the pavement of the entire square. In front of the wall a 'sitting-strip' was created, including natural

stone capping – this wind-protected meeting point is used for community programmes, for gatherings after holy masses and in the evenings as a meeting point for youngsters. (pictures 6 and 7)

The main square is directly „reconnected” to existing Kossuth Lajos Street partially along the existing lane (pictures 8 and 9), and it is connected to the lower part of the square through a pleasant row of smooth concrete stairs cutting through the grassy slope. (pictures 10 and 11)

The lower part of the square (app. 300 m²) between the new road and the western space wall is organized around an old village-well. The main function of this part of the square is to provide connection to the existing Calvinist Church, which will have public function, and to be the base of a new pedestrian axis in the future. The pavement is made of prefabricated concrete elements (specifically, Semmelrock Appia Antica). It is separated from the

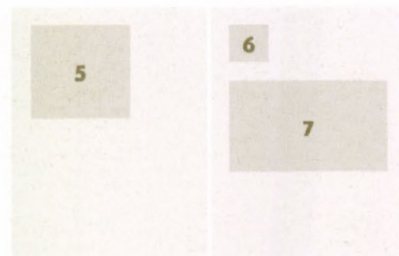

3. kép/pict.:

Az átalakítás előtti állapot helyszínrajza / Site plan of the main square before revitalization

4. kép/pict.:

A tervezett állapot helyszínrajza / Site plan of the main square after revitalization

5. kép/pict.:

A katolikus templom előtti lépcsős tér részlete / Detail of the stepped multifunctional openspace in front of the Catholic church

6. kép/pict.:

Új mellvéd - támfal meglévő fenyőfával / New retaining-wall and parapet with existing pine tree

7. kép/pict.:

A helyi ifjúság kedvelt találkozóhelye a tér nyugati része / The western part of the square is a favourite meeting point of local youngsters

Elsődleges funkciója, hogy a jelenlegi református templom későbbi közfunkciójához illeszkedő közterületi kapcsolatot biztosítson, illetve egy későbbi gyalogosforgalmi tengely kiindulási pontjául szolgáljon. A tér burkolata Semmelrock Appia Antika térkő. Az úttól kiemelt szegélyű zöldfelület választja el, széles ülőfelülettel. A kiemelt szegély és a csatlakozó lépcső anyaga szintén látszóbeton (12. kép).

A téren a meglévő, I. világháborús emlékmű helye nem változott, hangsúlyozva a változtatások ellenére a főtér történeti-kulturális kontinuitását. Az emlékmű az új főtér súlypontjában, kissé kiemelt növényágásban helyezkedik el (13. és 14. kép). A templom kerítésfalában elhelyezett, 1848-as forradalom emlékköve helyi mester alkotása. A fal átépítése során az emlékkövet át kellett helyezni. Az 2009-ben megrendezett lakossági fórumon, a helyi közösgel egyeztetve, az első vázlattervtől eltérve, sikerült az emlékkőnek olyan új helyet találni, mely a tér megújult szerkezetébe jól illeszkedik, és a lakosság emlékkő-elhelyezéssel kapcsolatos elvárásainak is megfelel. Tervezőként fontos szempontnak tekintettük, hogy a főtér a falu minden lakója számára elfogadott, élhető, szerethető hely legyen.

A templomkert és a plébániakert nem volt ugyan része a tervezési feladatnak, de szervesen kapcsolódik a térhez, így a templom falának újjáépítésén túl több ponton át kellett szervezni az egyházi terület gyalogos- és gépkocsiforgalmát is. Minthogy a plébániaépület gépkocsival történő megközelítése korábban az átépítés során gyalogoszónává alakított Kossuth Lajos utcán át történt, a gépkocsibejáratot a nyugati kerítésfalra kellett áthelyezni (13-14-15. kép). A templomkert korábbi bejárata előtt a rendezetlen terepszinteknek „köszönhetően” biztosítva volt – ha nem is teljesen szabályszerű lejtéssel – a templom akadálymentes megközelítése. Az új bejárat előtti lépcsős térrész kialakítása miatt az akadálymentes megközelítést egy, a térre merőleges gyalogos passzázs felől oldottuk meg (16. kép).

A tér rendezése az itt lévő vendéglő látogatottsága szempontjából egyrészt nagyon előnyös, másrészt azonban az udvarba a gyalogos zónán át behajtó gépkocsiforgalom korlátozását jelenti. A tulajdonossal történt egyeztetés során sikerült egy kompromisszumos megoldásra jutni. Csak az étterembe tartó szállító járművek hajthatnak át a lehajtható pollerekkel védett térrészen.

road by a green strip with elevated edge, partially used as sitting wall, made of smooth concrete. (picture 12)

The location of the existing World War I monument hasn't changed, emphasizing the historical-cultural continuity of the main square in spite of the changes. The monument is at the center of the new main square in a slightly elevated planting bed (pictures 13, 14 and 15). The stone commemorating the 1848 revolution was created by a local craftsman. It had to be relocated

during the reconstruction of the churchyard wall. Thanks to a public hearing in 2009, the proposed place of the memory stone on the preliminary plan was changed, and a new, final location was found that fits into the planning concept and is accepted by the locals as well. It was a very important consideration of the design team to create a main square accepted and liked by the local community.

The yard of the church and the rectory were not part of the scope of the design,

A tervezés során fontos elméleti kérdés volt, hogy összehatásában milyen legyen a tervezett főtér új arculata. A tervezés során döbrentünk rá, hogy a karakteres, modern vidéki építészeti stílus még mindig hiányzik a mai térépítészetből. Olyan főtér megformálása volt a célunk, mely nem egy "lekicsinyített" nagyvárosias karakterű terület, hanem egy önmagát ma is falusi főtérként definiáló, ugyanakkor jó minőségű, mai design-elemeket felmutató környezet. A főtér tervezése során a terepre illesztés, részben a kevesebb

burkolt felület, a szintvonalakkal párhuzamosan elnyújtott központi tér-rész és - a terület „leteraszolása” helyett - a lejtős gyepfelület megőrzése, a helyi kőanyag használata és vidéki hangulatú növényegyüttesek telepítése (diófa, díszcseresznye, ringlőszilva, magyartölgy, virágos cserjék), valamint a rusztikusabb építési módszerek (pl.: előfalazott terméskő burkolatú falak nagyméretű kövekből, „mediterrán” kőfal helyett) bizonyultak jó megoldásnak. Az ehhez illeszkedő részletmegoldások, például: döntött szegély

but these lots are so closely connected to the main square that in addition to rebuilding the church-yard wall, the church's car and pedestrian traffic had to be modified. As the former car approach of the rectory used to be through the section of Kossuth Lajos Street, which was turned into a pedestrian zone, the car entrance had to be replaced on the western fence wall of the rectory. (picture 15) Owing to the irregular ground levels in front of the former entrance of the churchyard, there was a barrier-free entrance, even if its slope did not meet accepted standards. Because of the new stepped multifunctional space created in front of the church, the barrier-free approach is provided from a pedestrian passage perpendicular to the square. (picture 16)

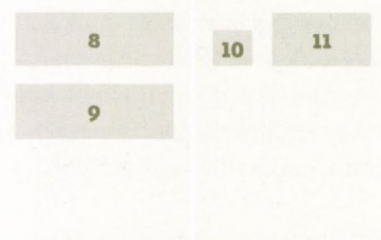
On the one hand the revitalization of the square was an advantage for the restaurant to have a new, well-designed pedestrian area in front of it, but on the other hand this arrangement limits the car traffic into the restaurant's lot. During the negotiations with the owner, it was possible to find a reasonable compromise. Only supply vehicles are allowed to drive through the pedestrian zone, protected by foldable barriers.

In the design process, the new image of the main square was an important theoretical issue. It became obvious that a characteristic contemporary rural architectural style is still missing in the open space-design of today. The

goal was to form a main square which is not a small-scale urban square, but a real village square, a high-quality environment with contemporary design elements. While planning the new main square, some of the following design solutions and usage of certain materials and plants proved to be favorable: fitting the new square on the existing terrain, paving relatively less area, planning the longitudinal central area parallel with the contour lines, saving the grassy slope instead of regrading it and creating terraces, as well as using local stone and native plants with rural character (such as Hungarian oak, ornamental fruit trees, walnut tree and flowering shrubs). In addition, more rustic masonry techniques were employed, using bigger pieces of stone instead of the so-called „Mediterranean” stone cladding. Design details, like a tilted curb along the road, and a road shoulder covered with crushed stone make the rural character more intense. Due to their neutral appearance, the stairs and retaining walls made of smooth concrete fit well in an environment dominated by massive stonewalls.

The yellowish-coloured brick in the center of the square proved to be a good solution. The buoyant colour faded soon, and now it is in harmony with the colour of the natural stone. Its texture is reminiscent of compacted earth, a determining element on village main squares for centuries. The usage of artificial

8. kép/pict.:

A nyugati, plébániahivatal előtti térrész az átalakítás előtt / The western part of the square in front of the rectory building before revitalization

9. kép/pict.:

Ugyanaz a terület az átalakítás után / The same area after changes

10. kép/pict.:

A gyepes rézsű átalakítás előtti képe az oszloptrafóval / View of the grassy slope with transformer post before revitalization

11. kép/pict.:

A gyepes rézsűn átvágó lépcsősor, mely a reformatus templom előtti térrészre vezet / Stairs leading to the square in front of the Calvinist Church through the grassy slope

a közút mentén és murvázott padka, szintén erősítik a falusias karaktert. A látszóbeton-lépcsők és támfalak semleges jellege jól illeszkedik a masszív kőfalak által meghatározott milióbe.

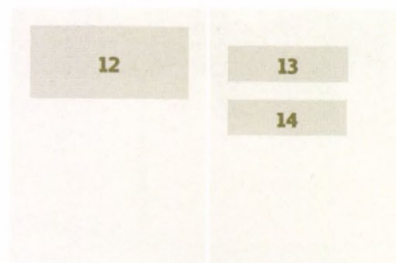
A központi térrész burkolatához a sárgás árnyalatú téglák jó választásnak bizonyult. Az eleinte kissé élénk szín hamar megfakult, s így már a természetes kőanyagokkal kellemesen együtt dolgozik. Textúrája valamelyest a döngölt földre emlékeztet, amely évszázadokon át meghatározó volt a falusi főtéren. A központi téren kívüli átkötő, kiszolgáló felületek anyagválasztása is azt mutatja, hogy a helyi kőanyag színvilágára emlékeztető, a természetes kőfelületeket megidéző, mesterségesen „cirmos” felületképzésű térkő elfogadhatóan semleges alapfelületet biztosít, amely nem kerül konfliktusba a falusi főtér heterogén építészeti közegével. Ugyancsak tanulság, hogy még elenyésző felületen sem alkalmazható hullámkő illetve öntött aszfalt (pl. néhány parkoló), mivel ezek rendkívül idegenek ebben a környezetben. Tehát a természetes köveket idéző egyszerű formák és textúrák, valamint az ismétlésektől mentes egyszerű rakásrend érvényesülni hagyja, míg a bonyolultabb, egymásba kapcsolódó kövek, minták, raszterek rombolják a térkaraktert.

A létrejött eredmény jól tükrözi, hogy a karakteres építészeti környezetben a megfelelő arányban alkalmazott,

semleges, egyöntetű felületek – mint a látszóbeton, a hengerelt aszfalt, vagy akár a díszítő mintáktól, raszterektől mentes téglaburkolat – a közhiedelemmel ellentétben erősítik a helyi karaktert. Ez a visszafogott alkotásmód, a szándékos „relatív eszköztelenség” a megfelelő eszköz, ha az „*építészeti környezet elég egységes, illetve eléggé gazdag ahhoz, hogy megfelelő mennyiségű és minőségű impulzussal lássa el a látogatót, s ezért ne legyen szükség markáns, önálló karakterrel bíró szabadtér kialakítására*”.²

A terv szerint a műemléki környezetben lévő köztéren – a korábbi rendezetlen, közlekedési terület helyett – a történelmi hagyományokat messzemenően figyelembe vevő, de a XXI. század kihívásainak is megfelelő, közösségi funkcióknak is helyet adó tér alakult ki. Ezzel a projekttel indult az Önkormányzat 2008-ban a „Közép-Magyarországi Operatív Programok, Pest megyei településközpontok fejlesztése- kisléptékű megyei fejlesztések” pályázaton. A „Nagykovácsi történelmi, de mára funkciói ellátására alkalmatlanná vált főtéren rehabilitációja, találkozóhelyi és közösségi téri funkciókra alkalmas tétel, rendezett zöldfelületének növelése új, együttműködésen alapuló előkészítési módszerrel” című pályázat sikeres volt. Az Önkormányzat jelentős pénzüsszeget nyert a megvalósításhoz, mely 2010. április közepén kezdődött.

² BALOGH, P.I. (2006): Szabadtér-tervezés történelmi környezetben, Városi szabadtérek megújításának elvi lehetőségei 4D 2006/3

12. kép/pict.:

A gyepes rézsű látványa a református templom előtti térrészről / View of the grassy slope from the square in front of the Calvinist Church

13. kép/pict.:

Az I. világháborús emlékmű és környezete az átalakítás előtt / The

World War I. monument and its environment before revitalization

14. kép/pict.:

Az eredeti helyén megtartott emlékmű megújult környezetben / Existing monument standing at its original place in a renewed environment

paving material employed outside the core of the square on the service areas shows clearly that natural stone can work well even with concrete blocks with a surface colour referring to natural stones. This pavement provides an acceptably neutral base surface, which doesn't compete with the heterogeneous built environment of the main street. Another important lesson is that the so-called 'wave-stone' (concrete blocks with wavy edges) and the poured asphalt pavement should be avoided, as they look very strange in this environment. Simple forms and textures evoking the natural stones and hardscaping laid out without any repetitive patterns let the architectural character prevail, while the more complicated stone forms and patterns ruin it.

The result shows clearly that neutral, uniform surfaces used in a proper scale (like smooth concrete, rolled asphalt or the plain brick pavement without any patterns or raster) in a

characteristic architectural environment intensify the local character -- contrary to the public opinion. This moderate, deliberately 'unsophisticated' design method is the proper way, if the built environment is uniform and rich enough to provide the visitor with a proper amount and quality of impulses, - and so it is unnecessary to create an open space with a distinctive character.²

According to the plan, a new main square was to be created which respects tradition, yet fulfills the needs of the 21st century and provides a place for social life instead of the present chaotic traffic zone on this public square next to a historical monument. The local government participated in the tender for the Central Hungary Operative Programmes -- 'Development of Village Centers and Small-Scale County Level Developments.' The tender for the rehabilitation of the historical main square of Nagykovácsi was successful, and the

² BALOGH, P.I. (2006): *Openspace design in historical environment, Theoretical renewal of urban openspaces 4D 2006/3*

A MEGVALÓSULÁS

A helyi önkormányzat megbízásából tervezői művezetések során végigkísértük a teljes kivitelezést, és sikerült elérni, hogy a legapróbb részletek is a terv szerint valósuljanak meg. Ahol előre nem látható körülmények miatt a tervtől el kellett térni, kompromisszumos megoldások kidolgozására volt szükség, amelyeket a kivitelezővel egyeztetve végeztünk el.

A kivitelezés első lépéseként az útépitési munkák (a Kossuth Lajos utca templom előtti szakaszának elbontása és az új szakasz építése, ill. az összekötő szakasz újraaszfaltozása, új buszforduló építése) zajlottak. Ezzel párhuzamosan a közműszolgáltatók a légvezetéseket részben földkábelekre cserélték, részben a felesleges vezetéseket megszüntették. Az oszloptrafó is áthelyezésre került a tér közepéről. A kivitelezés szervezése során a legnagyobb problémát az jelentette, hogy a menetrendszerű busz forgalmát a térfelújítás teljes időtartama alatt fent kellett tartani, és hogy a falu energiaellátását ill. a távközlési hálózat működését rövid üzemzsinetektől eltekintve folyamatosan biztosítani kellett (17. kép).

Bár a burkolatépítési és növénytelepítési munkák csak az útépitési és közműfektetési munkák után kezdődhettek, a templomfal újjáépítése az útépitéssel és közműfektetésekkel párhuzamosan

zajlott, minthogy a betonból készülő falak előfalazott terméskő burkolatának készítése nagyon időigényes feladatnak bizonyult. A kivitelezés során az önkormányzat illetékesei rendszeresen tájékoztatták a település lakóit a munkák menetéről, a forgalmi korlátozásokról, így a lakosság jobban tűrte az építkezéssel járó kellemetlenségeket. 2010. július 24-én nagy tömeg ünnepelte a megújult főter átadását, és a falu lakói azóta is lelkesen használják a teret. A korábbi szkeptikus hangok lassan elültek, és a napi használat azt igazolja, hogy „jó lett a tér” – nem csak a nagykovácsiak használják, hanem sokan jönnek át a szomszédos Remeteszőlősről is, ahol nincs ehhez hasonló, közösségi életet teremtő köztér. A projekt sikerét mutatja, hogy az önkormányzati választásokon győztes korábbi vezetés programjának fontos elemeként említette a faluközpont-fejlesztés továbbfolytatását a főutca felújításával, amely egyben fontos kapcsolódási és visszacsatolási pont lehet a Budapesti Corvinus Egyetem „Élhető Települési Táj”³ kutatási programja Budapest agglomerációjának szabadter-problematikájával foglalkozó tematikájához. ©

3 TÁMOP 4.2.1./B-09/01/KMR/2010-0005 pályázat által támogatott kutatás

15

16

17

15. kép/pict.:

A katolikus templom újjáépített kerítésfala az előtte kialakított lépcsős térrésszel / Rebuilt fence-wall of the Catholic church with a stepped

16. kép/pict.:

A Trendl vendéglő előtti térrész az új passzázzsal és az

áthelyezett '48-as emlékkövel / Trendl restaurant with the new passage and the replaced monument of the 1848 revolution

17. kép/pict.:

Egy izgalmas helyzet a téren kivitelezés közben / Hectic situation on the main square during construction works

local government received a significant amount of money for the realization, which started in April 2010.

THE REALIZATION

We had the opportunity to supervise the whole construction and thus could achieve that even the smallest details were realized according to the plans. If diversion from the plan was necessary due to unforeseen circumstances, compromised solutions were worked out in agreement with the builder.

The first step in the realization was the road construction works (demolishing the section of Kossuth Lajos Street in front of the church and building the new section, repaving the connecting section with asphalt, building the new bus turn). Parallel with this, the utility companies exchanged part of the overhead cables to underground cables and eliminated the unnecessary ones. The transformer post was relocated from the middle of the square. While organizing the construction works, the biggest challenge was to maintain the bus traffic during the whole period of construction and to provide a continuous energy supply and telecommunication with only minimal interruptions in service. (picture 17)

Although the paving and planting works could start only after the completion of road construction and utility works, the wall of the

churchyard was built simultaneously. This was because the cladding of concrete walls with the required technology was extremely time-consuming. The staff of the municipality informed the community regularly about the pace of work and related traffic limitations, which helped the locals to endure the inconveniences caused by the renovation.

On July 24, 2010 a huge crowd celebrated the opening of the renewed main square and the locals have been using it with great enthusiasm ever since. (picture 18) The initial skeptical opinions seem to have disappeared, and the everyday usage shows that the square is a success. Not only do local Nagykovácsi residents use it, but many people come from nearby Remeteszőlős, which lacks a vibrant main square like this. The success of the project could be measured also by the re-election of the local government, which is determined to continue the revitalization programme with the renewal of the main street. This could be an important connecting and feedback point to the Livable Settlement landscape-research programme of the Corvinus University, which deals with open space issues in the Budapest agglomeration.³ ●

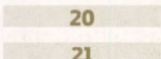
³ Research supported by TÁMOP tender 4.2.1./B-09/01/KMR/2010-0005

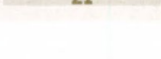
18

19

20

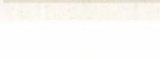
21

22

24

25

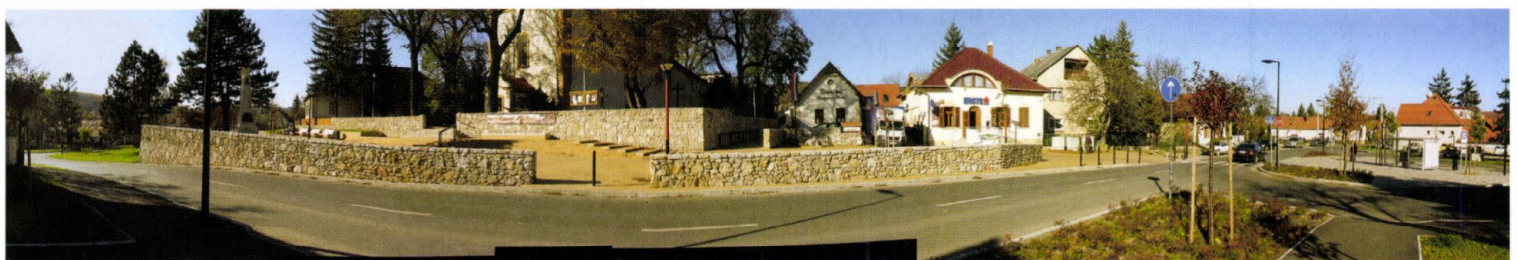
23

18-19. kép/pict.:
A templom előtti
tér rész változása /
Changes in front of
the church

20-21. kép/pict.:
A főtérről a főutca
felől / View of the
main square from the
main street

22-23. kép/pict.:
A főtérről a
buszmegálló felől /
View of the main
square from the bus
stop

24-25. kép/pict.:
Kilátás a
templomkertből /
View from the
church-yard

PANNONHALMA KERTJEI A PANNONHALMI BENCÉS FŐAPÁTSÁG ARBORÉ- TUMÁNAK, HOSPODÁRKERTJÉNEK ÉS LEVENDU- LÁSÁNAK TURISZTIKAI FEJLESZTÉSE

THE GARDENS OF PANNONHALMA TOURISM DEVELOPMENT OF THE PANNONHALMA BENEDICTINE ARCHABBAY'S BOTANIC GARDEN, HOSPODÁR GARDEN AND LAVENDER GARDEN

SZERZŐK/BY: SZILÁGYI KLÁRA,
VAJDA SZABOLCS

LEKTOR/REVIEWER:
ERŐ ZOLTÁN

KÖRNYEZETRAJZ

Budapestről Győr felé közeledve szép időben már az autópályáról is jól kivehető a pannon táj éke, a Szent Márton-hegyen álló Pannonhalmi Főapátság jellegzetes kontúrja. Elsőként a klasszicista templomtorony hívja fel magára a figyelmet, majd közelebb érkezve kibomlanak az apátsági együttes épületszárnyai is: a torony bal oldalán a klasszicista könyvtár kubusa, jobbján a kolostor barokk épületei és az 1930-as években épült gimnázium tömbje. A többször átépített, fő elemeiben román kori, kiegészítéseiben neogótikus bazilika és a hozzá kapcsolódó gótikus kerengő e barokk és klasszicista szárnyak szívében húzódik meg.

Szinte egyetlen, Magyarországra jellemző építészettörténeti korszak sem maradt ki a fenti rövid leírásból, és ez a folytonosság napjainkkal sem szakad meg. Az apátság területén az elmúlt évtizedben olyan építészeti alkotások épültek, amelyek – még ha egyes elemeiben nem is mindenki számára

befogadhatóak vagy akár vitákra is okot adhatnak –, együttes építészeti minőségükben egyedülálló értéket képviselnek. A jelenre ilyen mértékben nyitott és igényes megrendelői magatartás mögött a szerzetesközösség tudatos törekvése áll, amelynek alapjait Szent Benedek fektette le Regulájában.

Az 1937-38-as utolsó nagy építkezéssel, a gimnáziummal a főmonostornak helyet adó dombtető teherbírásának végső határáig beépült, így mindaz, ami ma ebben az épületegyüttesben a „kortárs építészet” körébe tartozik, az valamilyen helyreállításhoz kötődik, vagy belsőépítészeti munka. A teljesség igénye nélkül: a kerengő és a templom déli falának 1961-62-es helyreállítását Sedlmayr János tervezte – e beavatkozás minősége és tisztasága határozza meg a kerengő mai látványát. A bazilika és a hozzá simuló terek összefolyó, amorf tetőkonstrukcióját Török Ferenc tervei alapján 1995-ben átépítették: a geometria letisztult és immár egyértelműen kiolvasható a bazilika tömege.

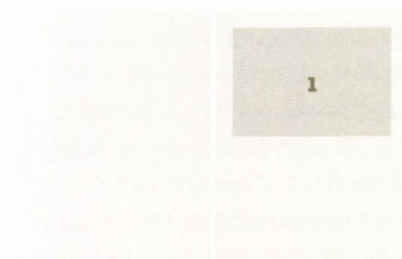
DESCRIPTION OF THE ENVIRONMENT

On a fine day, when approaching Győr from Budapest on the motorway, we can discern well enough the characteristic contour of the adornment of the Pannonhalma Benedictine Archabbey on Szent Márton (Saint Martin's) Hill. First, the church tower calls the attention, then going closer to the place the wings of the abbey's cluster of buildings get unfolded: the volume of the Classicistic library on the left of the tower, and on the right the monastery's baroque edifices and the block of the school built in the 1930s could be seen. The fundamentally Romanesque Basilica was rebuilt many times. This Basilica and the attached Gothic cloister could be found in the heart of the ensemble of the Baroque and Classicistic buildings.

Almost no era in the history of architecture typical for Hungary is missing from the above brief description and the continuity has been maintained until

our time. Architectural works built on the territory of the Archabbey in the past decade present a unique value in their common architectural quality, even though some of their elements could not be perceived by everyone and could deploy arguments. Behind such an open-minded and delicate behaviour towards the present, there is the monastic community's conscious ambition to follow the Rule of Saint Benedict.

During the last significant reconstruction works of 1937 and 1938, when the school wing was ready, the hilltop reached its capacity limits as far as construction is concerned. Thus, any *contemporary architecture* in this cluster of buildings is some kind of reconstruction or interior design. The reconstruction of the cloister and the Basilica's southern wall was designed by János Sedlmayr in 1961 and 1962, the present sight of the cloister has been determined by the quality and purity of this intervention. The amorphous and converging roof structure of the

1. kép/pict.:

Pannon táj részlete a Szent Márton hegygel / Section of the Hungarian Landscape with Szent Márton hill

FORRÁS / SOURCE:
SZILÁGYI KLÁRA

A belsőépítészeti munkákból két kiemelkedő példa: Czigány Tamás és munkatársai 1997-ben a gimnáziumi épületszárny egyik helyiségében diákkápolnát alakítottak ki, míg az apátság fiatal látogatói számára a 3h építésziroda, Csillag Katalin és Gunther Zsolt 2005-ben egy múzeum-pedagógiai termet hozott létre. Bár a kápolna visszafogott üveg- és famunkái éles ellentétben állnak a kis bemutatóterem élénk színvilágával és anyagaival, mindkettő remekül megtalálja a helyét a nagy együttesben és magas minőségben szolgálja használóit.

Az apátságban zajló kortárs építészeti tevékenység képe úgy teljes, ha megemlítjük John Pawson angol építész, a minimalista építészet úttörőjének nevét is, aki hosszas előkészítés után megbízást kapott a bazilika belső rekonstrukciójának tervezésére. A kivitelezés 2011-12 folyamán fog zajlani.

A kortárs beavatkozások azonban jellemzően a „falakon kívül” történtek. Időrendben a 2004-ben elkészült turistafogadó épület nyitotta a sort: Skardelli György kubusa az apátságba felvezető út mentén minden érkező számára meghatározó elem. Szintén ebben az évben készült el a várköpeny meredek, déli lejtőjén az apátsági pincészet új épületegyüttese, amelyet a Czita Építész Iroda jegyez. Az érzékenyen tájba illesztett, nyeregtetős tömegek egyszerűre idéznek Balaton menti pincét, udvarházat, dél-olasz templomot – a szakralitás, tudjuk, nem idegen a bortól.

Az építkezések sora a 2005-ben megnyíló pályázati lehetőségek révén folytatódott: 2006-ban a Regionális Operatív Program Európai Unió által társfinanszírozott támogatási kereteinek felhasználásával elkészült az apátság belső területeinek és a vársétánynak a rendezése, burkolatcserével, díszvilágítással, kültéri bútorok és kávézópavilon elhelyezésével, parkolók kialakításával. Az apátság építészeti színvonalához szabott igényes tervezői munka szintén a Czita Építész Irodát dicséri.

2007-ben az Új Magyarország Fejlesztési Terv Nyugat-Dunántúli Regionális Operatív Programja lehetőséget adott az apátság egységesen átgondolt turisztikai fejlesztése további három ütemének megvalósítására. Elsőként a Kosaras-domb rehabilitációjával, a meglévő turistafogadó épülettel egységet képezve felépült egy új látogatóépület, amely éttermet, konferenciatermet, több száz fős konyhát, kerékpár-, autó- és autóbuszparkolókat foglal magába, tervezője a Roeleveld-Sikkés Architects holland-magyar építésziroda. E mellett párhuzamosan készült el az apátsághoz tartozó kertek turisztikai fejlesztése (a cikkünk tárgyát képező beruházás), illetve a Szent Márton-hegyet északnyugati irányból határoló Cseider-völgyben a Szent Jakab zárandokszállás együttese: a ligetes-fás területen a közösségi épületek és a négy szállásépület egyszerű, karakteres tömege felett egy vörösfenyő gerendákból emelt kápolna áll, amellyel a tervező Czita Építész Iroda a szakrális építészet terén is remekművet alkotott.¹

A fenti felsorolásban példát látunk arra a magyarországi magán- és közberuházások esetében szokatlanul következetes magatartásra, amely – szándékában legalábbis – ugyanazzal a figyelemmel fordul a legkisebb és a legnagyobb, a legbelsőbb és a legtávolabbi elem felé.

A KERTEK FEJLESZTÉSE

Az apátsághoz három, karakterében és használatában eltérő kertész tartozik, amelyek összesen mintegy 24 hektáron terülnek el. A Szent Márton-hegy északi lejtőjén az *Arborétum* mintegy 12 hektárnyi területét eredetileg szőlőskertként és gyümölcsös-ként használták, majd a levéltári források szerint az 1820-as években megkezdték a tervszerű kertépítési és dísznövénytelepítési munkálatokat. Az *Arborétum*tól keletre található, tíz hektáros *Levendulást*, illetve az apátságtól

¹ A Regionális Operatív Program 80%-os támogatású pályázati kereteinek felhasználásával a felsorolt négy ütem során mintegy másfél milliárd forintnyi nettó összköltségű beruházás valósult meg, amelyből a kertek turisztikai fejlesztésének költsége 201 millió forint volt. Ezekhez kapcsolódik pár további, különálló pályázati lehetőséget felhasználó beruházás, amelyek az apátság fejlesztési koncepciójának valamely további elemét valósítják meg; az energetikai fejlesztés során biomassza-erőmű épült, az arborétumok számára kiírt pályázati keretek igénybevétele pedig a kertek dendrobotanikai fejlesztésére is sor kerül.

2. kép/pict.:
Egykori szőlőskert a
Hospodár területén
1890 körül. / *The
one-time vineyard in
the present-day
Hospodár garden
around 1890*
FORRÁS / SOURCE:
(PALATIN GERGELY
FELVÉTELE)

3. kép/pict.:
Az arborétum
területe kuglizó
szerzetesekkel a 19.
század elején / *The
area of the Botanic
gardens with monks
playing ten-pin
bowling at the
beginning of the 19th
century.*
FORRÁS / SOURCE:
(GINSSI GRAFIKÁJA,
1824.)

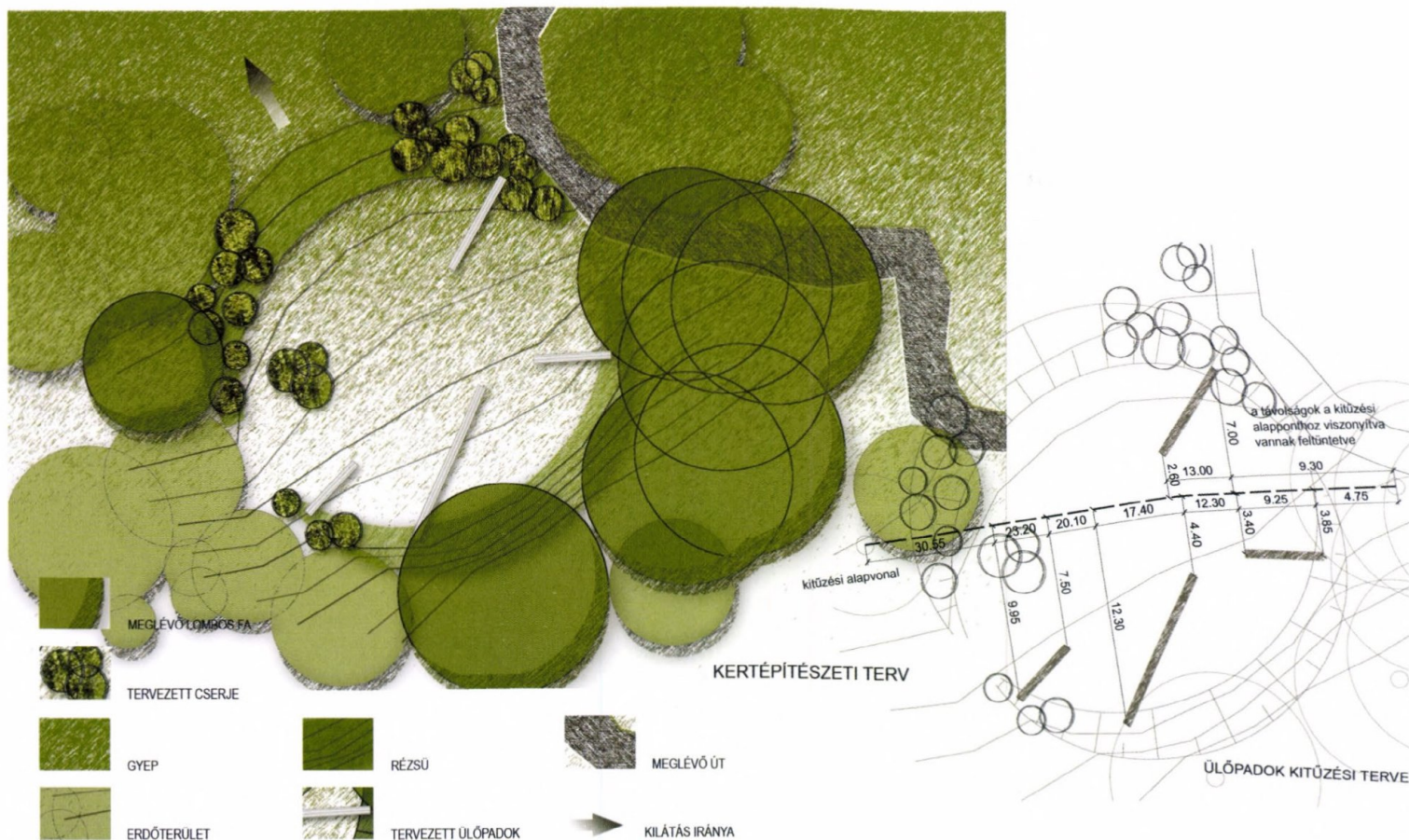

Basilica and the adjoining buildings were rebuilt in 1995 based on Ferenc Török's plans. Its geometry became pure, and the Basilica's mass is undoubtedly sensed. Two examples of outstanding interior design: Tamás Czigány and his colleagues put in a chapel for the students in a room in the grammar-school wing in 1997, while Katalin Csillag and Zsolt Gunther accomplished a visitor centre for the Archabbey's young visitors in 2005. Although the chapel's moderate glass and woodwork provides a sharp contrast to the vivid colours

and materials of the little showroom, both of them suit the edifice perfectly and serve their users at a high quality.

To give a full picture of contemporary architectural activities in the Archabbey an English architect's name, John Pawson, should also be mentioned. He is a pioneer of minimalist architecture who, after long preparation, was commissioned to design the Basilica's inner reconstruction. The works will be carried out during the period of 2011 and 2012.

However, contemporary operations have typically happened out of doors. To

délre fekvő, két hektáros *Hospodár kert*² a 19. század végéig, a filoxéra vész elhatalmasodásáig szőlő borította. Ezt követően a Hospodárkertben gyümölcsfák telepítését kezdték meg. A Levendulás előbb haszonkert volt, zöldségesel és szántóval, majd – mai nevének megfelelően – egyre inkább a gyógynövények, elsősorban a levendulatermesztés területévé vált. A kataszteri térképek tanúsága szerint a pár épületet tömörítő gazdasági udvar már a 19. században e területen állt.

2007 őszén kaptunk³ megbízást a kertekre vonatkozó turisztikai fejlesztés tanulmánytervének kidolgozására. A kertek adottságait és lehetőségeit több szempontból is összevetettük a megrendelői igényekkel, míg végül letisztult a rendelkezésre álló keret felhasználásának optimális módja. Az Arborétumban a meglévő értékek hangsúlyozása érdekében egy kiemelt útvonal helyreállítását tűztük ki célul, amelyre felfűzve a meglévő pihenőket felújítottuk és két újabbat is terveztünk. A Levendulásban a gazdasági épületek turisztikai fejlesztése és környezetrendezése mellett egy gyógynövény-bemutatókert kialakítása volt a feladatunk, a Hospodárkertben pedig egy szabadtéri színházat és pár kisebb pihenőhelyet terveztünk.

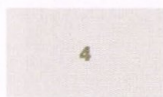
Az Arborétumot az Országos Természetvédelmi Hivatal 1963-ban természetvédelmi területté nyilvánította, 1992-ben pedig a Pannonhalmi Tájvédelmi Körzet része lett. 1996-ban, az apátsággal együtt a hozzá kapcsolódó kertek is az UNESCO Világörökség részévé váltak. E védett területen elsősorban a meglévő épületek átalakításában, fejlesztésében gondolkodhattunk – és ezt diktálta a szent-benedeki mértékletesség elve is. Szent Benedek ugyanis a következőkre hívja fel a monostor gondozójának figyelmét: „Semmit ne tartson elhanyagolható csekélységnek. Ne legyen se fősvény, se pazarló, se a monostor vagyonának tékozlója, hanem mindent mértékkel tegyen, és az apát rendelkezése szerint.” (RB 31)

Az Arborétum

Az apátság Arborétuma a kezdetektől fogva kettős funkcióval bírt: egyrészt tudatosan fejlesztett dendrológiai gyűjtemény volt, másrészt a szerzetesek pihenését és fizikai-szellemi feltöltődését szolgáló rekreációs kert. Ugyan az itt álló legrégebbi épület, a barokk pavilon eredeti funkciója ismeretlen, egy 1824-es ábrázoláson kuglizó szerzeteseket láthatunk a közelében. A 20. század első felében két szakrális pihenőhelyet is kialakítottak, a Szent Benedek és

2 A Hospodárkert nevét a Főapátság egykori szakácsáról, Hospodár Károlyról kapta, aki a kertet az államosítás idején megváltotta, majd később a rendnek ajándékozta. A *hospodar/gospodar* szó szláv eredetű, jelentése 'úr, gazda', a *hospodarsky* pedig 'gazdasági'-t jelent, így köznévként is akár a gyümölcsös-kerthez, haszonkerthez kapcsolható.

3 Generál tervező: Palatium Stúdió Kft., vezető tervező: Erő Zoltán, építész tervező: Szilágyi Klára, tájépítész tervező: Vajda Szabolcs, munkatársak: Fekete Albert, Hartmann Gergely, Rózsa Sára

4. kép/pict.:

A kilátó tervrajza
(tervező Fekete
Albert) / The design of
the Gazebo (designed
by Albert Fekete)

take the chronological order, the first one was the visitor centre completed in 2004; György Skardelli's volume is a decisive element for every visitor on the way up to the Archabbey. The new structure of the Archabbey Winery on the steep southern slope, designed by Tamás Czigány (Czita Architect Studio), was completed in the same year. The masses of gable roofs sensitively fitted into the landscape simultaneously recall a cell and a cottage in the Lake Balaton area, and also a South-Italian church; as we know, sacredness has a connection to wine.

The sequence of construction works have resumed thanks to funding opportunities that became accessible in 2005. In 2006 the arrangement of the Archabbey's inner area and the castle promenade was completed thanks to funds partly raised by the European Union through the Regional Operative Program. This arrangement also included changing pavements, lights and outdoor furniture, setting up a pavilion café, and creating parking areas. Credit is given to the Czita Office for the quality design work complying with the Archabbey's high-quality architecture.

In 2007, the "Új Magyarország" Development Program's Western Transdanubian Regional Operative Program provided an opportunity to accomplish three further phases of the Archabbey's considerably integrated tourism development. First, the new visitor centre on the neighbouring hill, Kosaras-domb, was extended. The new ensemble, designed by the Dutch-Hungarian architect studio Roeleveld-Sikkens Architects architecture bureau, includes a restaurant, a conference hall, and a parking for cars, bikes and buses. Besides, the renewal of gardens belonging to the Archabbey, the project which is the subject of our present article, was completed. Also, the Szent Jakab Pilgrim Hostel, as an element of the general tourism development project, was completed

in Cseider Valley, under Szent Márton Hill on the Northwest. Designed by Czita Office, the ensemble consists of four simple and characteristic accommodation buildings in the woody area. Above them, a small chapel made of larch beams can be considered as a masterpiece of Sacred Architecture.¹

In the above enumeration, we could see an example of an unusually consistent behaviour in Hungarian private and community projects which, at least in its intentions, turns with the same attention to the smallest and the biggest, as well as to the inner and the furthest.

THE RENEWAL OF GARDENS

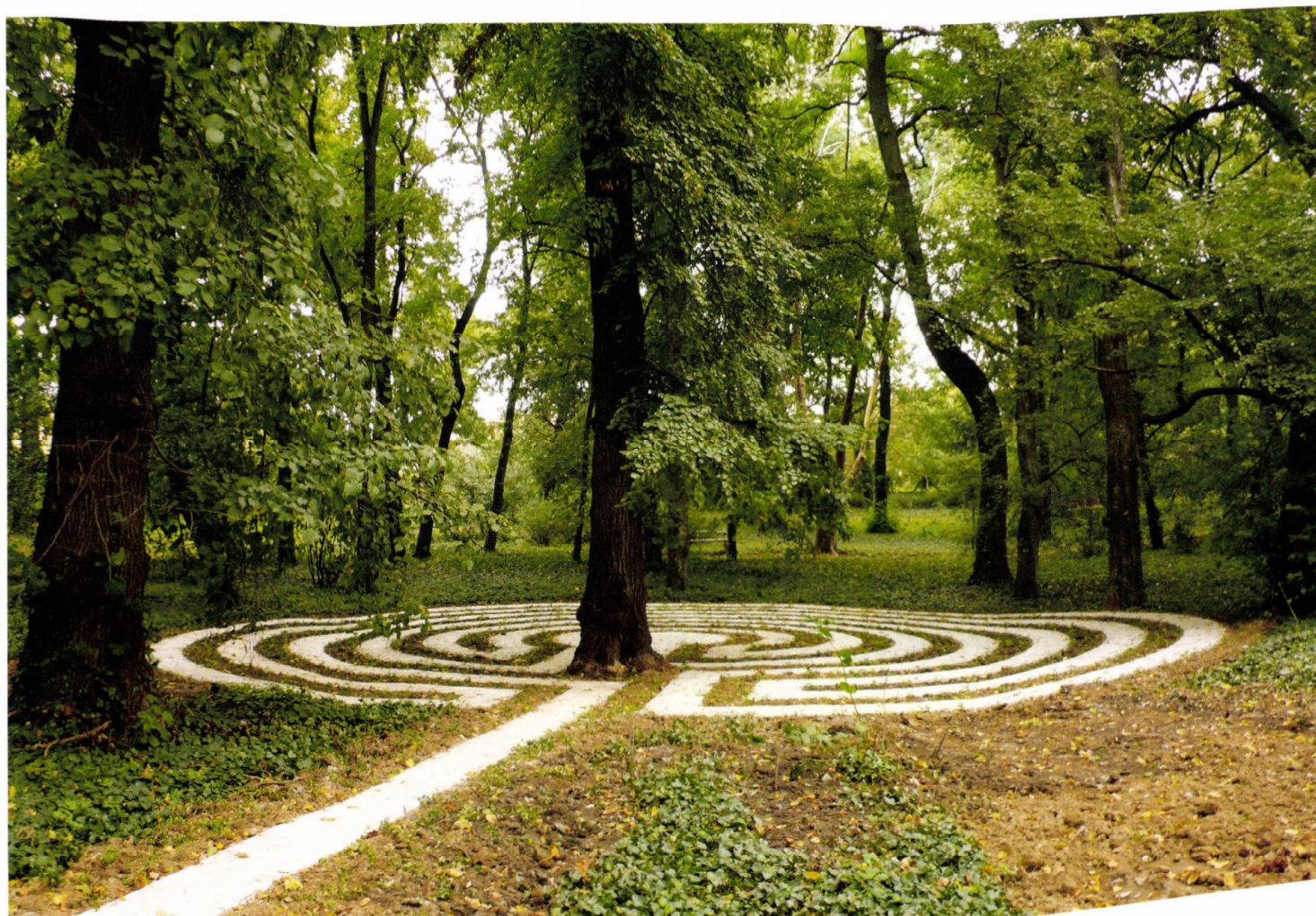
Three garden parcels belong to the Archabbey which lie altogether on cca. 24 hectares that differ in character and usage. The Botanic Gardens' 12-hectare territory had originally been used as a vineyard and orchard, then in the 1820s, according to archive sources, systematic garden design and ornamental planting started on the Northern slope of Szent Márton Hill. There is the 10-hectare *Levendulás* (Lavender Garden) east of the Botanic Gardens, also the two-hectare *Hospodárkert*² (Hospodár Garden) south of the Archabbey, both of which had been vineyards until the end of the 19th century when the grape phylloxera spread over the area. Afterwards, fruit trees were planted in *Hospodárkert*. At first the *Levendulás* was a kitchen garden with vegetables and arable land, then, step by step it became an area to host herbs, above all, lavender production, which suits its present name. According to historic maps, the farmyard buildings were already on the place in the 19th century.

In the autumn of 2007 we³ were assigned to prepare the Tourism Development Study of the gardens. We collated the characteristics and the

¹ Having made use of the Regional Operative Program, 80% support frames during the four phases a cc. Net HUF 1.5 billion investment was carried out, the tourism development of gardens' cost of which was HUF 201 million. In association with them there are some projects which make use of further independent tender opportunities that accomplish certain further elements of the Archabbey's development concept: a biomass power plant was built during the energetics development, and by making use of the tender stipulations for botanic gardens the botanic development of the gardens would come true.

² The name *Hospodárkert* (Hospodár Garden) is derived from the former cook's name at the Archabbey, Károly Hospodár, who redeemed the garden during the nationalization, then gave it to the order as a gift. The word *hospodar/gospodar* is of Slavic origin, it means gentleman or master, and *hospodarsky* means something in connection with farms so it could be associated with orchards or kitchen gardens.

³ General design: Palatium Stúdió Kft., leading designer: Zoltán Erő, architect: Klára Szilágyi, landscape architect: Szabolcs Vajda, associates: Albert Fekete, Gergely Hartmann, Sára Rózsa.

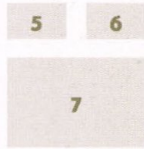

a Szűz Mária grottát, a vár csapadékvizeinek kezelésére szánt betonmedence pedig egy ideig fürdőmedence volt, majd később kerti tóvá alakították. Az utolsó kertépítési terveket az 1960-as években az ÁMRK munkatársai készítették.

Az Arborétum területén az épített és dendrológiai értékek bemutatása érdekében elsőként a meglévő épített elemek és környezetük megújításával foglalkoztunk: terveket adtunk a kerti tó, a Szent Benedek és a Szűz Mária grotta és környezetük felújítására, valamint a legintenzívebben használt kerti út

stabilizálására. A barokk pavilon környezetének megújítása során, a feltételezett egykori kuglipálya helyén kialakított, szórt burkolatú felület akár a napjainkban divatos pétanque játéknak is teret adhat, de még inkább szolgálja majd az apátság megtekintésében elfáradt vendégek fizikai és szellemi regenerációját. Az újonnan megnyitott tér az eddig növényzettel sűrűn körbevett, nehezen megközelíthető barokk pavilon hasznosításának is új perspektívát adhat.

A megújító munkákon túl a kert adottságait kihasználva, a hely

5. kép/pict.:

A kilátó / Gazebo
 FORRÁS / SOURCE:
 KÉP: VAJDA SZABOLCS,
 TERVEZŐ FEKETE
 ALBERT

6. kép/pict.:

A barokk pavilon és
 környezete / The
 Baroque pavilion and
 its environment

7. kép/pict.:

A labirintus / The
 labyrinth
 FORRÁS / SOURCE:
 KÉP: SZILÁGYI KLÁRA

opportunities of the gardens with the client's needs and at last the optimal use of the available funds became clear. We aimed at restoring the main pathway to emphasize the existing value of the Botanic Gardens. The existing garden retreats were refurbished, and two new ones were designed. In *Levendulás*, our task was also to develop a small Garden of Herbs, and we designed an open-air theatre and some smaller garden retreats in *Hospodárkert*.

The Botanic Gardens were declared a nature reserve by the National Nature Conservation Bureau in 1963, and they became part of Pannonhalma Conservation Area in 1992. In 1996, the Archabbey together with the gardens became a UNESCO World Heritage site. As it is a protected area, we considered the reconstruction and development of the existing buildings; moreover, it was also demanded by the Benedictine principle of sobriety. Namely, Saint Benedict called the monastery caretaker's attention to the following: *'Let him not think that he may neglect anything. He should be neither a miser nor a prodigal and squanderer of the monastery's substance, but should do all things with measure and in accordance with the Abbot's instructions.'* (RB 31)

The Botanic Gardens

The Archabbey's Botanic Gardens have had a double function from the very beginning. On the one hand, they have been a consciously developed

dendrology collection, and on the other hand, they have served as a recreation garden for the monks to have rest and recreate both physically and mentally. Though the initial function of the oldest building, i.e. the baroque pavilion raised here is unknown, monks playing ten-pin bowling nearby can be seen in a picture dated from 1824. In the first half of the 20th century two sacred retreats were also shaped, the Saint Benedict and Saint Mary the Virgin grottos. Also, a concrete pool designed to treat rain-water was used as a swimming pool for a while and was later turned into a garden pool. The latest garden design plans were produced by the National Office for Historic Buildings in the 1960s.

To exhibit both the built environment and the dendrologic values on the territory of the Botanic Gardens, we dealt with the renewal of the existing elements built earlier and their environment; we provided refurbishment plans for the garden pool, the Saint Benedict and Saint Mary the Virgin grottos and their environment, and also for the stabilization of the most intensively used garden pathway. During the reconstruction works of the baroque pavilion's environment a rubble pavement was shaped on the assumed spot of the former ten-pin bowling course, which could also be used as a pétanque court, a nowadays popular game, or can rather help the exhausted guests, who become tired of the sights in the Archabbey. Cleared from the

szellemiségével párbeszédben álló, új elemeket helyeztünk el: olyan kerti tereket hoztunk létre, amelyek helyet adhatnak az apátság látogatóinak meditatív megpihenésére, de szükség esetén csoportos foglalkozásokat is befogadhatnak. E két új elem tervezése során kiemelt szempontként kezeltük, hogy a kert főbb csapásvonalairól lefűzve könnyen elérhető, de mégis nyugodt környezetben legyenek. Így esett az egyik választás a szánkópálya felső végére, amely egyedülálló kilátásával és kedvező terepviszonyaival ideális helynek bizonyult egy csoportos pihenőhely kialakítására. Az ovális terület sugárirányban elhelyezett padjai akár negyven fő részére is ülőhelyet biztosítanak: a völgynek háttal ülve akár egy kisebb előadás is megtartható, a bevágás felőli rézsú kellemes háttérrel ad az előadónak, ellenkező irányba tekintve pedig a szánkópálya nyiladéka gyönyörű rálátást enged a szemközti tájra.

Az Arborétum észak-keleti sarkában elterülő lapályosabb, borostyánnal benőtt, bükkfás részére egy labirintust terveztünk, amely az új beavatkozások egy különleges eleme. A sövényútvesztőkhöz szokott szemnek talán meglepő, hogy itt nem látunk magas falakat, mindössze egy kövekkel kirakott útvonalat, amely koncentrikus, lüktető körök mentén kanyarog a fák tövében. A köztudatban az útvesztő és a labirintus fogalma keveredik. Az útvesztőben több lehetséges út között kell megtalálnunk a helyeset, a klasszikus értelemben vett labirintusban viszont csak egyetlen út van, amely a középpontig vezet, majd visszahoz. A labirintus két-dimenziós rajzolata a bejárás során hozza létre a harmadik és a negyedik dimenziót: a határozottan vezetett, ritmikus útvonal saját belső térrel és idővel rendelkezik.

A labirintus így nem pusztán dekoratív elem, hanem az elmélyülés, a meditáció tere, amely több évezredes hagyománnyal rendelkezik, és helye van a keresztény kultúrában is – gondoljunk csak a nagy gótikus székesegyházak, pl.

a chartres-i és amiens-i katedrális padozatán lévő labirintusokra. Míg külföldön – akár a közeli Ausztriában, Horvátországban vagy Csehországban – a labirintus, mint meditatív tér gyakran tűnik fel középületek udvaraiban és közparkokban, addig Magyarországon – tudomásunk szerint – ez az első olyan épített labirintus, amelyet a meditáció ilyen útjai iránt érdeklődők felkereshetnek.

A tervezés során hosszan elemeztük a labirintus méretét és rajzolatát. Két tényezőt „érinthetetlennek” tekintettünk: az útvonalnak alapvetően a klasszikus krétai hétkörű rajzolatot kell követnie, a megépítése pedig nem követelheti meg egyetlen fa kivágását sem. Az így létrejött, szinte 16 méter átmérőjű labirintus összességében tekintélyes úthosszal rendelkezik, a bejáratában álló bükkfa pedig egyedivé, kizárólag az adott helyhez tartozóvá teszi. A vágott felületű kőlapokkal kirakott útvonal két végén két kivételezett kő található: az Arborétum ösvényétől egy nagyobb, mattcsiszolt kőtömb nyitja meg az utat a labirintus felé, és hasonlóan mattcsiszolt a középpont is, Minótauros lakóhelye. Az útvonal közeibe telepített kislevelű meténg (Vinca minor) tavaszi virágözönével reményeink szerint a labirintus keresztény hagyományok szerinti fő időszakát, a húsvétot teszi majd ünnepélyesebbé.

A Levendulás

A Pannonhalmi Főapátság turisztikai fejlesztésének egyik vezérgondolata, hogy az idelátogatók számára a monostor megtekintésén túl további túraútvonalakat szükséges felkínálni, amelyek révén a hely élete és hagyományai jobban megismerhetők.

Pannonhalma történeti hagyományai szerint a haszonkert, a hortus mellett mindig jelen volt, kisebb-nagyobb szerepet mindig kapott a gyógygyógyóvénnykert, a herbularius is. Ennek értelmében a fejlesztés során kiemelt hangsúlyt kapott a pannonhalmi benecések évszázadokra visszavezethető

8. kép/pict.:
 A Levendulás
 környezetrendezésének
 tervrajza / Design of the
 Lavender's area

8

JELMAGYARÁZAT

TERVEZETT NÖVÉNYEK

1. ACER PLATANOIDES
2. ACER PSEUDOPLATANUS
3. AESCULUS x CARNEA
4. TILIA x EUCHLORA
11. BERBERIS THUNBERGII
12. DEUTZIA SCABRA 'PLENA'
13. COTONEASTER HORIZONTALIS
14. BUXUS SEMPERVIRENS
15. JUNIPERUS MEDIA 'OLD GOLD'
16. JUNIPERUS MEDIA 'PFITZERIANA'
17. LIGUSTRUM VULGARE
18. PYRACANTHA COCCINEA
19. SPIRAEA x VANHOUTTEI
20. SYMPHORICARPOS ALBUS VAR. LAEVIGATUS
21. VINCA MINOR
22. VINCA MINOR 'VARIEGATA'

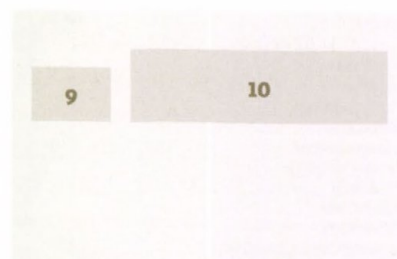

gyógyítási kultúrájának és gyógynövény-termesztési hagyományának bemutatása, amely az utóbbi évtizedekben a levendulaolaj gyártásával is kiegészült.

A kertészet hosszú távú fejlesztési tervei szerint a haszonnövények helyét fokozatosan át fogja venni a gyógynövénytermesztés, a levendula mellett pl. a zsálya és a citromfű. E terület a jövőben is elsősorban gazdasági szereppel bír, amelynek látogatói egy működő gazdaság mindennapjaiba nyerhetnek majd betekintést. Ennek megfelelően az épületek környezetrendezése során a hagyományos majorsági udvarok hangulatának felidézésére törekedtünk: lehetőség szerint alacsony kőfallakkal határoltuk az udvart, és határozottan elválasztottuk a benti és kinti, az épített gazdasági és a művelt területeket. A gyógynövény-bemutatókertet is ennek a koncepciónak rendeltük alá: az alaprajz szigorú geometriája, az ültetőkazetták kiosztása, a kerti medence statikus vízfelülete mind a funkcionalitás érzését kívánják

erősíteni, arányai pedig az egykori kolostorkertek hangulatát idézik.

A turisztikai fejlesztés a kertészet területén álló együttes két épületét érinti. A levendula-lepárló épületében az apát-ság energetikai rendszerének korszerűsítésével a kazánterek felszabadultak, a lepárló gépészeti berendezéseinek át-helyezésével pedig a lepárlás folyamata a látogatók számára is bemutatathatóvá vált. A szomszédos szociális épület átalakításával és funkcióinak átszervezésével bemutatóház készült, amely többszörösen is ízelítőt nyújt a hagyományos gyógynövénykultúrából. Az előtér födé-mének kibontásával a tér megnyílt a felélszék irányába, amelyet reményeink szerint a következő szezontól már a száradó gyógynövények illata fogja belengeni. Az előtérből nyíló kis vetítőtér-emben a szerzetesi gyógynövénykultúrát bemutató rövidfilm pereg majd, míg az ajándékboltban bencés termékek – teák, kozmetikumok, ízesített ecetek, olajok és likőrök –, valamint az ide kapcsolódó kiadványok fognak sorakozni. Lehetőség

9. kép/pict.:

A Levendulás távlati képe az arborétum felől közeledve 2007 nyarán / View of the Lavender for the Botanic Gardens, summer 2007

10. kép/pict.:

A Levendulás távlati képe az arborétum felől közeledve 2010 őszén / View of the Lavender for the Botanic Gardens, autumn 2010

overgrown vegetation, the space can provide new use for the baroque pavilion,

Beyond the restoration work, we placed new elements in the garden that converse with the genius loci, i.e. the protective spirit of the place, to make use of the local conditions; garden spaces were designed to provide a place for the visitors of the Archabbey to rest by meditation, however, they can also host group activities, if necessary. When designing these two elements, we thought that it was extremely important to place them at a quiet space which, at the same time, could be reached from the major garden pathways. That is how we first chose the sled course's upper end which, with its unique view and favourable terrain features, proved to be the ideal place to design a garden retreat for groups. The benches placed radially in the oval area, could provide seats for up to forty persons; even a speech could be given with the audience turning their backs to the valley as the hillside provides a nice background for the speaker. If we look in the opposite

direction, the opening of the sled-course slope provides a beautiful view of the land.

On a lowland site overgrown with ivy and covered with beech trees in the Botanic Gardens' north-eastern corner, we designed a labyrinth which is a unique element of the new interventions. It could be a surprising sight for those who are used to hedge mazes and here one cannot see these high walls. All we can see is a path laid with stones which is meandering around tree stocks, along concentric and pulsating circles. This is a labyrinth. Since the notions of a maze and a labyrinth are mixed up, it is good to remark, that in a maze, the design must have choices in the pathway to find the right one. But to grasp the original meaning of labyrinth, the design itself should have but one path that leads inevitably from the entrance to the centre and then back. The two-dimensional design of the labyrinth initiates the third and fourth dimensions during the tour; the resolutely led rhythmic path has its own inner space and time.

lesz a gyógynövénykertben megtekinthető füvekből összeállított hagyományos apátsági teakeverékek megköstolására is -, vagy a teázó padján ülve, vagy pedig a pergolával árnyékolt teraszon pihenve, kilátással a kertre, a domboldalra kúszó levendulásra és az apátságra.

A Hospodárkert

A Hospodárkert legnagyobb értéke az a gyönyörű kilátás, amely a domboldal különböző részein a völgyben elterülő kisvárosra és a környező dombok vonulatára nyílik. Ezt kihasználva, a gyümölcsfák védelmében több eltérő hangulatú pihenőhelyet alakítottunk ki, amelyek az egyéni meditációra, a beszélgetésre vagy akár a napozásra vágyók igényeire válaszolnak.

A domboldal egyik természetes öblébe egy szabadtéri színházat terveztünk. Szándékunk szerint a színház kialakítása maximálisan tiszteletben tartja a szintviszonyokat: a nézőtér belesimul a lejtő lágyan kanyarodó felületébe, a színpadlemez pedig

a lehetőségekhez képest legkisebb terprendezési munkával készült. A padok tömbjei a színpad tengelyére szimmetrikus területen, egyre nyitottabb ívek mentén, aszimmetrikus kiosztással fordulnak a látogatók fő megközelítési iránya felé. A megrendelő szándéka szerint a színház az itt tanuló diákok vagy az ide érkező vendégek alkalmi előadásait, szabadtéri tanóráit, esetenként akár szentmiséit is befogadhatja, emellett az apátságban nyaranta megrendezett Arcus Temporum művészeti fesztivál egyes előadásainak is helyet ad. Az első itt rendezett előadás már bizonyította, hogy a tér remek akusztikával rendelkezik.

A Hospodárkert további pihenőhelyei egy-egy kisebb csoport beszélgetésének, együttlétének kívánnak teret nyújtani, az ívesen kanyargó utak mentén magányosan vagy kisebb csoportokban elszórt padok a csendes szemlélődést szolgálják. Törekedtünk a kert barátságos, szelíd hangulatának megőrzésére: az utak gyepesített jellegén kizárólag a színpadot

So the labyrinth is not simply a decorative element but a space for immersion and meditation which has a tradition of five thousand years; also, it has its place in Christian culture. Let us think of just the big Gothic churches, e.g. the labyrinths depicted on the floor in the cathedrals of Chartres and Amiens. While abroad, whether in nearby Austria, Croatia or in the Czech Republic, the labyrinth as a meditative space is a frequent sight in the yards of public buildings or parks, in Hungary, to our knowledge, this labyrinth is the first one that can be visited by those who are interested in this kind of meditation.

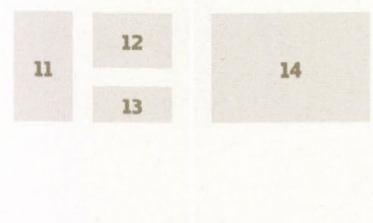
During the project design stage we thoroughly analysed the size and pattern of the labyrinth. We took two factors as untouchables into consideration: the pathways had to follow the classical Cretan seven-circuit labyrinth, and its realisation could not necessitate cutting any trees down. The labyrinth brought into existence in this way, with its 16-metre diameter, has a considerably long pathway, and the beech

tree at the entrance makes it unique, belonging exclusively to the given place. At the two ends of the pathway paved with sawn surface stones, two exceptional stones could be found: a considerably sized smooth stone slab opens up the way to the labyrinth from the Botanic Gardens' pathway, and the other one in the centre, the place of the Minotaur. We hope that being in its full blossom in spring the periwinkle (*Vinca minor*) planted into the spaces of the pathway would enable the labyrinth to make Easter, the most important period in Christian traditions, even more elevated.

Levendulás

One of the keynotes of Pannonhalma Archabbey's tourism development is the necessity to provide further pathways for the visitors so that, when they have already visited the Archabbey, they could learn more about the place's life and traditions.

According to the historic traditions of Pannonhalma beside the hortus, i.e. the

11-14. kép/pict.:

A bemutatóépület
belsőépítésze /
Inner design of the
showroom

FORRÁS / SOURCE:
SZILÁGYI KLÁRA,
VAJDA SZABOLCS

kiszolgáló út esetében változtattunk, murvával burkolva azt, a nézőtér padjai közötti felületeket visszagyepesítettük, a lépcsősorokat kő homloklapokkal terveztük. Bár az építési munkák elkészültek, a finom tereprendezés és a növénykiültetés befejezésével a kivitelezés okozta sebek begyógyítása még várat magára.

ZÁRÓ GONDOLATOK

A kert alaprajza, a kerti építmények és berendezési tárgyak erősen geometrikus szerkesztésűek: kerültük az összetett vagy íves formákat, a pergolák könyökfáit vasalatokkal váltottuk ki, a kerti padok tömbszerűek, többnyire támla

15. kép/pict.:

A Hospodárkert légi felvétele / Aerial view of the Hospodár garden
 FORRÁS / SOURCE:
 KÉP: KÁTAI BALÁZS

kitchen garden, the herbularius, i.e. the herbal garden, also played an important role. The monks' activity has been complemented by lavender oil production in recent decades. In accordance with it, the presentation of the Pannonhalma Benedictine monks' centuries-long curing culture and tradition of growing herbs was emphasized in the program.

According to the garden's long-range development program, the kitchen garden would gradually be replaced by herbs, beside lavender by common sage and lemon balm, for example. This area would also play a primarily economic role in the future. Its visitors could see the everyday life of a functioning farm. We tried to recollect the atmosphere of traditional grange yards; when it was possible, we designed short stone walls around the yard and clearly separated the inner and outer, the built farm and cultivated lands. The Garden of Herbs was also subordinated to this concept; the strict geometry, the layout of raised beds, the static water surface of the garden pool, all these try to strengthen the feeling of functionality, and their proportions recall the one-time monastery gardens' atmosphere.

The two buildings on the territory of the garden were included in the renewal program. As the Archabbey's energetics system was modernized the boiler room lost its function, so it became possible to show the process of distillation for the visitors in the building of the lavender distillery. A showhouse

was made by refurbishing another neighbouring building, which provides manifold presentations of the traditional herb culture. The hall's ceiling is open to the attic that will hopefully be filled with the sweet smell of drying herbs in the next season. From the hall, one can enter the cinema room to enjoy a short film on the monks' herbs culture, while different Benedictine products including: tea, cosmetics, flavoured vinegars, oils, and liqueurs, and also publications connected to them could be bought in the souvenir shop. There will be an opportunity to taste the traditional abbey tea mixture, which consists of herbs seen in the Herbs Garden. One can sit for a while on the bench of the teahouse or rest in the shade of the pergola on the terrace with a nice view of the garden, the Lavender Garden crawling up the hill, and the Archabbey.

Hospodárkert

The largest value of Hospodárkert is the beautiful view of the town down in the valley and the ranges of the neighbouring hills. We have proposed several retreats in the garden with different atmospheres that answer the different needs of private meditation, chatting or even sunbathing.

We have designed an open-air theatre into one of the hill's natural curves. Our intention was to create a theatre which would have the utmost respect on the ground surface of the garden: the auditorium blends into the nicely bending

16. kép/pict.:A szabadtéri színpad
/ The open air theatreFORRÁS / SOURCE:
SZILÁGYI KLÁRA

nélküliek. Igyekeztünk minél kevesebb anyagot használni. A térburkolatok esetében az apátság területén általánosan alkalmazott kiskockakő és zúzott kő köszön vissza. A támfalak egységesen Balatonszőlős környékéről származó szürke mészkő burkolattal és fedlappal készültek, és a tömb lépcsőfokok, a hospodár murvával szórt lépcsőinek homloklapja vagy a labirintus útjának burkolata is ugyanebből a mészkőből épült. A padok magas minőségű, üvegszál erősítésű finombetonja színében, felülete egységében összhangban van a mészkő színével. Az épületasztalos-munkák, a pergolák, a padok fa ülőfelületei és a szemétygyűjtők egységes lazúrkezelést kaptak. A kint és a bent összhangját kerestük a belsőépítészetben is: a bemutatóépület bútorai

olajkezelt felületű, tömör vörösfenyőből készültek, a kézműves jelleget hangsúlyozó részletmegoldásokkal, erőteljesen geometrikus szerkesztéssel.

A végeredmény tagadhatatlanul egy minimalista gondolkodású beavatkozás, mert ezt sugallta a környezet: a kertek fölött, Szent Márton hegyén olyan jelkép áll, amelyhez nem kell semmi többet hozzátenni. Bővíteni is csak alázatosan, diszkréten lehet – úgy, hogy szemünk sarkából mindig a hegyet lássuk. ©

surface of the slope, and the stage, as far as possible, is made with the least landscaping work. The seats, benches in asymmetric setting on opening curves, are turned to the visitors' main direction of approaching in an area which is symmetric to the stage's axis. According to the customer's intention the theatre could host the occasional performances, open-air classes of local students or guests and even the evening masses for them. Besides, it could also host some of the Arcus Temporum Arts Festival performances organised in the Archabbey every summer. The first performance held here proved that the spot has perfect acoustics.

The Hospodárkert garden retreats would like to offer an opportunity for some little groups to have a chat, or simply for their being together. The sole benches or the scattered ones in smaller groups along the pathway curves serve quiet contemplation. We strived to retain the garden's friendly and gentle atmosphere: we changed the lawned pathway only in the case of the way serving the stage, which was covered with gravel, and the surface between the benches of the auditorium was resodded; stairways were designed with stone steps. Although the construction work has been completed, to finish fine landscaping and planting to heal the wounds caused by the execution is something we should still wait for.

AFTERWORD

The ground-plan of the garden, the garden buildings and furnishings have strong geometrical control to the design: we tried to avoid using complex or curved forms, the pergolas' brace was replaced with metal hardware, the garden benches are block-like, mostly without backs. We tried to use as few materials as possible. As for pavements, on the whole territory of the Archabbey flagstone and gravel has been generally used. The supporting walls were uniformly made with grey limestone cladding brought from the neighbourhood of Balatonszőlős, also the slab steps, the stairs in the Hospodár, or the pavement of the labyrinth's pathway, all are made of the same limestone. The colour and unity of the surface of the benches' high-quality fibre glass concrete harmonises with the limestone's colour. The joinery, pergolas, the benches' wooden seat boards, and the dustbins got a uniform lazure treatment. We searched harmony of the inner and outer also in interior design: the show-house's furniture was made of solid larch tree treated with oil on its surface, with details emphasising its handicraft nature, and with strong geometric construction.

The result is undeniably an interference of minimalist thinking which was inspired by the environment: there is such a strong symbol on Szent Márton Hill above the gardens that it is useless to add anything. Even the smallest additions should be done in a humble and unobtrusive way so that we always see the hill from the corner of our eyes. ©

GONDOLATOK A TÁJRÓL, A TÁJÉRTELMEZÉS MAGYAR SAJÁTOSSÁGAIRÓL ÉS AZOK KULTÚRTÖRTÉNETI OKAIRÓL

THOUGHTS ON LANDSCAPE, THE SPECIFICITIES OF HUNGARIAN LANDSCAPE PERCEPTION AND THEIR CULTURAL-HISTORICAL REASONS

SZERZŐ/BY:
DR. DREXLER DÓRA

LEKTOR/REVIEWER:
JÁMBOR IMRE

BEVEZETÉS - A TÁJFOGALOM ELLENTMONDÁSOSÁGA ÉS EBBŐL EREDŐ HASZNOSSÁGA

A táj összetett, többértelmű és ellentmondásos fogalom. Az 1930-as években az amerikai geográfia egyik kiemelkedő alakja, Richard Hartshorne, a tájat éppen többértelműsége, vagyis egyidejű területi és esztétikai vonatkozása miatt vetette el, és bélyegezte alkalmatlannak a tudományos és műszaki használatra (Olwig 2003, 871). Hartshorne ítélete nemcsak, hogy jogosnak, de szükségszerűnek is nevezhető, amennyiben a tájat tudományos kutatás tárgyaként próbáljuk értelmezni. Amint megkíséreljük meghatározni ugyanis, hogy mint tudományos, éppen ezért egyértelmű és ellentmondást nem tűrő

kutatási tárgy, mit is jelent a táj, elkerülhetetlen, hogy annak komplex jelentését le ne szűkítsük. A táj ugyanis olyan eszméket egyesít, melyek túlmutatnak egy adott tudományterület határain, és így pl. a földrajzon kívül egyúttal az esztétika, az ökológia, az etika, a néprajz, vagy éppen a fizika területére esnek.

A táj gondolatok összetett rendszere, amely rendszer elemeit a különböző tudományágak csak külön-külön képek vizsgálni, s amelynek egészét, vagyis a tájfogalmon belüli különböző eszmék (mint pl. a természet elemeiről, így a talajról vagy a levegőről, és a természetet ábrázoló műalkotásokról, mint pl. a tájfestészetéről alkotott eszmék) együttes jelenlétét elfogadhatatlan és feloldhatatlan ellentmondásként kell felfogják, ha tudományosak akarnak maradni. A táj-

ökológia szemszögéből Haber (1996) pl. a következőképpen fogalmazza meg a táj többértelműségének problematikáját: „Minden arra irányuló igyekezet ellenére, hogy tudományosan definiáljuk és tartalmilag meghatározzuk (...), a 'táj', mint tudományos fogalom, továbbra is kérdéses marad. Értékítéletet közvetít, pontatlan és különböző gondolkodási hagyományok és elképzelések terhelik és szűkítik le egyben.” A társadalomtudományok felől Inglis (1977, 489) pedig így nyilatkozik: A táj feszültségekkel teli eszme, mivel „olyan fogalmak metszetében áll, melyeket egy társadalomtudós igyekezne egymástól különválasztani: 'intézmény'; 'termék'; 'folyamat' és 'ideológia’”.

A tájfogalom definiálása, tudományos használatra való alkalmassá tétele a táj-építészet területén – érthető módon –

INTRODUCTION - THE INCONSISTENCY OF THE LANDSCAPE CONCEPT AND ITS CONSEQUENT UTILITY

Landscape is a complex, ambiguous and inconsistent concept. In the 1930s a prominent figure of American geography, Richard Hartshorne branded landscape exactly because of its ambiguity, i.e. concurrent territorial and aesthetic reference, as an inadequate term for scientific and technical use (Olwig 2003, 871). Hartshorne's verdict is not only just, but also necessary if we try to elucidate landscape as a subject of scientific research. As soon as we attempt to define what landscape as a scientific and therefore unequivocal and consistent research subject means, it is unavoidable that we restrict its complex meaning. For landscape unites ideas that overreach the borders of a single discipline, and thus fall, in addition to e.g. geography, also under the field of aesthetics, ecology, ethics, ethnography, or for instance physics.

Landscape is a complex system of ideas, the elements of which can only be investigated separately by the different disciplines, and the whole of which, i.e. the simultaneous presence of the various ideas within the landscape concept (as e.g. the ideas about nature's elements, such as the soil or the air, and those about the works of art depicting nature, such as landscape paintings), has to be considered by them as an unacceptable and insolvable contradiction, if they want to remain scientific. From a landscape-ecological point of view Haber (1996) e.g. formulates the problem of landscape's ambiguity as follows: 'Despite all efforts to scientifically define it and determine its contents

(...) "landscape" as a scientific concept remains questionable. It conveys value judgements, is imprecise and different traditions of thought encumber and at the same time restrict it.' Coming from the humanities, Inglis (1977, 489) in turn asserts that landscape is a concept full of tension because it 'stands at the intersection of concepts a social scientist would strain to hold apart: "institution"; "product"; "process" and "ideology"'.

The definition of landscape, its adaptation for scientific use is - understandably - a key issue of landscape architecture. There are several different landscape-architectural approaches to landscape (see Kollányi 2006; Prominski 2004). In Hungary the best-known one was coined by Professor Mihály Mőcsényi, who argued that 'landscape is humanized nature, human environment that was formed from a biosphere to a noosphere, according to social needs' (Mőcsényi 1968). The analysis of the landscape-architectural landscape definitions, e.g. regarding their consistency, would exceed the limits of this paper. However, if we assume that the landscape definitions of our discipline are scientific, we can take it for granted that they only cover parts of the landscape concept's whole meaning.

We therefore have to state that the whole concept of landscape as a scientific research subject exists only in everyday life, resp. in everyday language, where its ambiguity and inconsistency is allowed without further problems. Landscape in this sense is not a material, tangible research object but a complex cultural phenomenon consisting of different social ideas. Scientifically landscape can thus only be approached as

something which people - according to their culture differently (Swaffield 2006, 23) - think about, i.e. as a research subject which exists exclusively in people's minds (Burckhardt 1979, 33). The everyday landscape concept's application to material things is therefore an act of reification or hypostatisation (cp. Hard 1970; Olwig 2005).

In geography the disadvantage of the landscape concept (as Hartshorne and his followers put it), resulting from its two-facedness (material and at the same time aesthetic reference), was turned into a virtue by David Lowenthal in the 1960s. Lowenthal pointed out that not the definition of landscape as a thing-in-itself was actually interesting, but the exploration of what the contradictory contents of landscape can tell us. We can find out from it namely how individuals and societies perceive and conceive their environs as landscape, and what consequences this has on their behaviour towards the environment (Olwig 1996, 873). Lowenthal regarded the landscape concept particularly because of its contradictory character as appropriate for the study of the complex relationship between humans and their surroundings (Lowenthal 1961, 220).

In the following we consider landscape, in accordance with the above thoughts, as a complex socio-cultural phenomenon, and not as an object (Tuan 1976, 89). With this we do not want to say that landscape is irrespective of the material world surrounding us. However, we emphasise that it is categorically different from it. Landscape only exists on the level of symbols, i.e. on the level of the meanings we assign to the things surrounding us. The surrounding things as landscape or as parts of landscape

1. kép/pict.: A táj, mint gondolatok összetett rendszere. A tájban megtalálhatók a természetről alkotott elképzeléseink, a környezetünk művi elemeiről alkotott

gondolataink, valamint az ideális életformára vonatkozó komplex eszményeink. Mindezen gondolatok összegződnek a táj megjelenéséről és ábrázolásmódjáról

alkotott elképzeléseinkben. / Landscape as a complex system of ideas. Landscape incorporates our ideas of nature, our conceptions of the artificial elements of the environment, as

well as our complex thoughts regarding the ideal way of life. All these ideas merge into our conceptions of landscape's appearance and form of representation.

alapvető fontosságú témakör. A tájnak több, egymástól eltérő tájépítészeti megközelítése létezik (lásd Kollányi 2006; Prominski 2004). Hazánkban a legismertebb tájépítészeti tájdefiníció Mőcsényi Mihály professzor nevéhez fűződik, aki szerint „a táj a társadalmi igényeknek megfelelően a bioszférából nooszférává alakított, emberiesített természet, emberi környezet.” (Mőcsényi 1968) A tájépítészeti tájdefiníciók elemzése, pl. ellentmondásoktól való mentességük, azaz tudományosságuk vonatkozásában, meghaladná a jelen cikk kereteit. Ha azonban feltételezzük, hogy szakterületünk tájdefiníciói tudományosak, akkor biztosra vehetjük, hogy csak részeket ölelnek fel a tájfogalom teljes tartalmából.

Meg kell állapítsuk tehát, hogy a táj, mint teljességében vizsgálható kutatási tárgy csak a köznapi életben, ill. a köznyelvben létezik, ahol többértelműsége és ellentmondásossága minden további nélkül megengedett. A táj ilyen értelemben nem materiális, kézzelfogható vizsgálati objektum, hanem társadalmi eszmékből álló, összetett jelenség, melyet tudományosan csak úgy közelíthetünk meg, mint valamit, amiről az emberek – kultúrától függően különbözőféleképpen (Swaffield 2006, 23) – gondolkodnak, vagyis, mint egy olyan kutatási tárgyat, amely kizárólag az emberek fejében létezik (Burckhardt 1979, 33). A táj általános fogalmának tárgyi (materiális) dolgokra való alkalmazása ezért nem más, mint reifikáció vagy hiposztazálás (vö. Hard 1970; Olwig 2005).

A földrajztudományban a tájfogalom kétarcúsága (materiális, ugyanakkor esztétikai vonatkozása) miatti hátrányát (ahogy azt Hartshorne és követői tartották) az 1960-as években David Lowenthal fordította előnyyé. Lowenthal rámutatott ugyanis, hogy nem annak a megállapítása érdekes, hogy a táj, mint önálló dolog, tulajdonképpen mit is jelent, hanem annak feltárása, amit a táj ellentmondásos tartalma árul el számunkra. Megtudhatjuk belőle ugyanis, hogy egyének és

társadalmak miképpen érzékelik és értelmezik a környezetüket, mint tájat, és hogy mindez milyen következményekkel bír a környezettel szembeni viselkedésükre (Olwig 1996, 873). A tájfogalmat Lowenthal éppen ellentmondásosságánál fogva tartotta megfelelőnek az ember és környezete közötti bonyolult kapcsolat vizsgálatára (Lowenthal 1961, 220).

A továbbiakban a tájat a fenti gondolatok alapján összetett szociokulturális jelenségnek és fogalomnak, nem pedig tárgynak tekintjük (Tuan 1976, 89). Ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy a táj független a minket körülvevő tárgyi világtól. Hangsúlyozzuk azonban, hogy attól kategorikusan különbözik. A táj csak a szimbólumok szintjén létezik, vagyis azon jelentések szintjén, melyekkel a körülöttünk lévő dolgokat felruházzuk. A körülöttünk lévő dolgok tájként, vagy a táj részeként, nélkülünk, akik számára jelentenek valamit, nem is létezhetnének. Ez a megközelítés jól összevág az Európai Tájkonvenció definíciójával is, mely szerint: „Landscape means an area as perceived by people, whose character is the result of the action and interaction of natural and/or human factors”. (ELC 2000 – Definitions)

A TÁJ KULTÚRTÖRTÉNETI MEGKÖZELÍTÉSE

A tájról alkotott elképzeléseink megvilágítják kapcsolatunkat a körülöttünk lévő világgal. A tájfelfogásaink vizsgálata által képet kaphatunk a természetről vallott felfogásunkról, gondolatainkról a természetben játszott (vagy, más elképzelés szerint, az azon kívül eső, és éppen magát a természetet tönkretevő) saját emberi szerepünkről, valamint a környezettel szembeni cselekvéseinket meghatározó társadalmi ideálokról és értékrendekről (1. ábra). A tájfelfogásunk megismerése segít megérteni a mindennapi, de sokszor a szakmai gondolkodásunkat is a tájról, és rendkívüli mértékben

hasznos a saját álláspontunkra történő kritikus reflektálás képességének elsajátítása szempontjából, mely a tájépítészet tudományosságának alapfeltétele.

Hogyan alkothatunk képet a tájfelfogásunkról, és hogyan érthetjük meg azt? Először is, alkalmazhatjuk a társadalomtudományok empirikus módszereit, pl. a kérdőívezés, vagy az interjúkészítés különböző fajtáit. Ezek segítségével akár reprezentatív felméréseket is készíthetünk a társadalom tájjal kapcsolatos gondolkodásáról, értékrendjéről. Az eredmény egy pillanatfelvételnél fog megfelelni a tájértelmezés mai állapotáról. Hasznos információkat adhat arról, hogy napjainkban mivel hozzák összefüggésbe az emberek a tájat (és mivel nem), mi az, ami fontos belőle számukra (és mi az, ami nem). Kiderülhet az is, hogy mely társadalmi csoportokra vagy rétegekre vonatkoztathatók bizonyos nézetek jobban, s melyekre kevésbé. Mindezen kétségkívül értékes eredmények azonban – minden hasznosságuk ellenére – nem fognak minket elvezetni ahhoz a központi kérdéshez, hogy miért gondolkodnak az emberek úgy, ahogy azt teszik. A tájértelmezés okaira, a megjelenő értékrendek és preferenciák magyarázatára a szocio-empirikus módszerek segítségével nem kaphatunk választ.

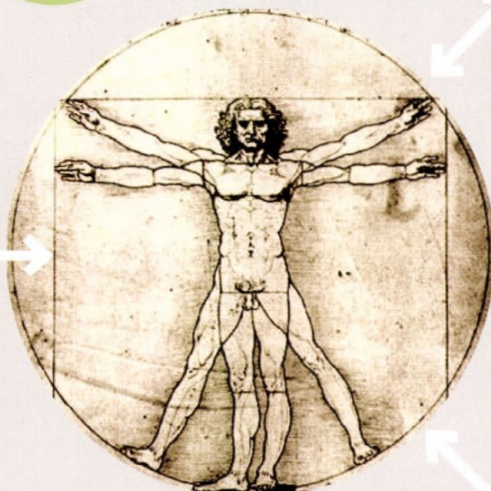
A tájértelmezés kialakulásának és fejlődésének hátterében álló okok megértéséhez más módszertani megközelítés szükséges, mégpedig a hermeneutika alapjain álló kultúrtörténeti vizsgálat. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy míg a szocio-empirikus felmérés megmutatja a tájértelmezés pillanatnyi helyzetét és felteszi számunkra a kérdést, hogy ez vajon miért is van így, addig a kultúrtörténeti vizsgálat a választ adja meg erre a kérdésre, azáltal, hogy feltárja a tájértelmezést formáló társadalmi, politikai, kulturális és gazdasági körülményeket.

Természet és környezet / Nature and environment

Gondolatok a természetről / Ideas of nature

Egyén / Individual

Gondolatok a művi elemekről / Ideas of artifacts

Gondolatok a társadalom, a közösség, a kultúra, a jog, a gazdaság, a területhasználat ideális rendjéről / Ideas of how people should live together – Society, Community, Culture Law, Way of production, Land use

Festészet / Painting

Claude Lorraine: Landscape with Apollo and Mercury

Gondolatok az ábrázolásról / Ideas of representations

Tájépítészet / Landscape architecture

Stourhead (Wiltshire)

could not exist without us, for whom they mean something. This approach fits well with the definition of the European Landscape Convention, according to which „Landscape means an area as perceived by people, whose character is the result of the action and interaction of natural and/or human factors”. (ELC 2000 - Definitions)

THE CULTURAL-HISTORICAL APPROACH TO LANDSCAPE

Our conceptions of landscape shed light on our relationship with the surrounding world. Through the study of our landscape perceptions we can acquire a better understanding of our ideas of nature, our thoughts on our own human role within nature (or, according to another interpretation, outside of nature, and thus destructive of it), as well as of the social ideals and value systems defining our actions towards the environment (picture 1).

Getting to know our landscape perception helps to understand our everyday, but often also our professional way of thinking about landscape, and is extraordinarily useful regarding the acquirement of the ability to critically reflect on our own standpoint, which is a basic condition to fulfil if landscape architecture aims to be scientific.

How could we shed light on our landscape perception and how could we understand it? Firstly, we could apply the empirical methods of the humanities, e.g. different kinds of questionnaires, or interviews. With the help of these we could even conduct representative surveys of society's mentality and value system regarding landscape. The results of such a study would correspond to a snapshot of the current state of landscape perception. It may yield useful information on what people today relate landscape to (and on what they don't), what it is that they consider as important in landscape (and what it is that

they don't). It might also show which social groups or classes bare a stronger relation to specific views, and to which these views pertain less. However, all these admittedly valuable results will – despite all their usefulness – not lead us to the central question why people think as they do so. The causes of landscape perception, the explanation of the apparent value systems and preferences cannot be detected with the help of the socio-empirical methods.

To understand the causes behind the emergence and development of landscape perception, another approach is necessary namely that of a cultural-historical study, based on hermeneutics. To put it differently, while the socio-empirical survey shows the current status of landscape perception and poses the question why it might be like this, the cultural-historical study gives the answer to this question through revealing the social, political, cultural and economic circumstances forming landscape perception.

TÁJFELFOGÁS MA

A mai tájfel fogásokat leíró, átfogó szocio-empirikus vizsgálattal, ill. ilyen eredményekkel nem rendelkezünk. Ahhoz, hogy a jelenkori tájértelmezésünkről valamelyest mégis képet kapjunk, a táj szó ma használatos, köznapi jelentéseit, ill. az azokhoz társított legfontosabb fogalmakat kell áttekinteni és rendszerbe foglalni. Az így nyert általános kép, jobb híján, indikálja a ma meghatározó magyar tájfel fogás alaptulajdonságait és helyettesítheti az igen munkaigényes és hosszan tartó kérdőíves felméréseket.

A részletes kifejtéstől eltekintve, a legáltalánosabb szótárak és lexikonok segítségével megállapíthatjuk, hogy a táj szavunk egyszerre jelent egy meghatározott nagyságú és különleges jellegű területet, valamint annak képi megjelenését. Erősen kötődik hozzá a természetesség gondolata, de ugyanúgy a hovatartozás, az otthon és a haza eszméje is. Fontos szerepet játszik ezért az emberek identitástudatában. A táj alapvetően vidéki jellegű (városi tájról még csak a szaknyelvben beszélünk). Vidékiességéhez hozzátartozik a hagyományosság és az azt megteremtő népi kultúra gondolata is. A táj jelentéséhez ma már a köznyelvben is sok környezetvédelmi, ill. tudomá-

nyos vagy tudománypolitikai tartalom kapcsolódik. Ilyen például az ökológia, vagy az „ökológikusság”, a fenntarthatóság, vagy éppen a turizmus fogalma. A tájépitészet kifejezés még nem tartozik a széles körben bevett fogalomtársítások közé. A Tájodüsszeia kiállítás alkalmából készített *Mivel foglalkoznak a tájépitészek?* című rövid interjúfelmérés alapján azonban már biztató arányok figyelhetők meg e tekintetben is, hiszen a megkérdezettek (összesen 42 fővárosi járókelő) mintegy 59 százaléka tudott hozzávetőlegesen válaszolni a címben feltett kérdésre, 28 százaléuk válaszolt rosszul, és 13 százaléka nem tudott semmilyen választ adni (Bardóczy és Gábor, 2010).

S most tegyük fel a kérdést: Miből erednek a táj szavunk, és az általa indikált tájértelmezésünk itt felvázolt sajátosságai? Honnan vezethetők le a táj fogalmában implicit megbújó értéktételek és jelentéstársítások, és példának okáért, miért nem magától értetődő a táj és az építészet összekapcsolásából nyert kifejezés tartalmi jelentése az emberek számára? A kérdések megválaszolásához a körülöttünk lévő világ, mint táj magyarországi felfedezésének története adhat segítséget, és az, hogy e történet során hogyan alakult ki mai tájfel fogásunk alapjai.

A TÁJFELFEDEZÉSEK KORA

A 18. század végét és a 19. század első felét nevezhetnénk a magyar tájfel fedezések korának is. A letűnni készülő század végén Csokonai – Rousseau gondolatait és a polgári felvilágosodás eszméit követve – felfedezte Tihanyt, s az új század hajnalán Kisfaludy, a rendi ellenállás patriotikus szellemében, megénekelte a Badacsonyt, a Somlót és a Tátikát, melyeket az utazók később az ő versei végett igyekeztek személyesen is megismerni (Sárkány, 1942. 99 f.). A Balaton az első magyar tájfel fedezés, vagyis az első olyan tájértelmezések tárgya és kifejezőeszköze, melyek a horizontig terjedő magyarországi környezetben keresték és találták meg a természetről, az emberről és az ideális létformáról alkotott (egyéb-ként igen különböző) elképzeléseik szimbólumát. A balatoni táj, mint ismeretes, később a reformkori nemesség progresszív, polgári-liberális eszméket képviselő tagjainak is igen fontos volt. A Széchenyi által elindított balatoni gőzhajózás pl. a felvilágosodás rációba és technikába vetett hitével igyekezett jobbitani a Balaton környezetét – vagyis a felvilágosodás értelmében vett szép tájjá formálni azt (2. kép).

2. kép/pict.: Az első balatoni gőzhajó Balatonfürednél (1846), melyet említésre méltó módon a közismerten konzervatív, rendi-patriotista	Kisfaludy Sándor nevére kereszteltek. Szerelmey Miklós rajza 1848-ból (Hajokanno.hu 2010) / <i>The first steamship on Lake Balaton at Balatonfüred (1846). Drawing of Miklós</i>	<i>Szerelmey from 1848 (Hajokanno.hu 2010). It is worthwhile to mention that the ship was named after the notoriously conservative feudal-patriotic poet, Sándor Kisfaludy</i>
---	--	--

LANDSCAPE PERCEPTION TODAY

We do not have a comprehensive socio-empirical study or its results that describe the current landscape perception. Nevertheless, in order to acquire a better knowledge of our contemporary landscape idea, we have to review and systematise the currently used everyday meanings of the word *táj* (Hungarian word for landscape), resp. the most important concepts attached to these meanings. The general overview to be won this way indicates, for want of better, the basic characteristics of the currently dominant Hungarian landscape perception, and can partly substitute the quite labour- and time-consuming questionnaire surveys.

Without a detailed exposition, using the most common dictionaries and lexica we can state that the word *táj* simultaneously means an area with a definite size and specific characteristics, and the pictorial appearance of this area. The idea of naturalness is closely connected to *táj*, similarly as the notion of belonging to a home place or a homeland. *Táj* thus plays an important role in people's identity. *Táj* is essentially rural (till now only in professional language use do we speak of an urban *táj*). Its rural character is also attached to the idea of a traditional way of life, and that of the folk culture, from which this lifestyle stems from. By now also many environmental protection, scientific or science-policy contents are related to its everyday meaning. Such are e.g. the concepts of ecology, or 'ecologicalness', sustainability or tourism. Landscape architecture, i.e. *tájépítészet* (in Hungarian) does not yet belong to the widely established connotations of *táj*. According to the short interview survey entitled *What do landscape architects do?* conducted in frame of the *Tájodüsszeia* exhibition, we can, however, already observe some promising data also in this respect.

Around 59 percent of the questioned people (all together 42 passers-by in the capital) could approximately answer the question posed in the survey's title *What do landscape architects do?* 28 percent of them gave a wrong answer, and 13 percent could not give any answer at all (Bardóczi and Gábor 2010).

And now let's pose the question: Where do the above described idiosyncrasies of the word *táj*, and those of our landscape perception indicated by this word's meaning, stem from? From where do the value judgements and connotations, lurking implicitly in the *táj* concept come from, and why for instance is the meaning of the term *tájépítészet* – won through the linking of the words *táj* and *építészet* (landscape and architecture) – not self-evident for people? To answer these questions the history of the surrounding world's discovery as landscape in Hungary can provide some help, and the way how during this history the foundations of our current landscape perception have been laid.

THE ERA OF LANDSCAPE DISCOVERIES

The end of the 18th and the first half of the 19th century could also be called as the era of the Hungarian landscape discoveries. At the end of the old century the poet Csokonai – following Rousseau's thoughts and the ideas of the Enlightenment – discovered the peninsula of Tihany, while at the dawn of the new century, Kisfaludy, in the patriotic sense of feudal resistance, sang of the hills Badacsony, Somló and Tátika, which the travellers later aimed to encounter personally because of his poems (Sárkány 1942, 99 f.). Lake Balaton is the first landscape discovery; it is the subject and the means of expression of the first landscape conceptions which have sought and found the symbol of their (otherwise quite different) ideas of nature, mankind and the ideal form of life

in the Hungarian environment stretching till the horizon. The landscape of Lake Balaton, as known by some, has later also become important for the progressive, civil-liberal minded nobility of the so-called Reform Era. The steam-shiping on Lake Balaton, initiated by count Széchenyi, has e.g. strived to improve the environment of the lake in the sense of the enlightened belief in reason and technique – that is he aimed to form it into a beautiful landscape according to the enlightened thought. (picture 2).

In the very same region, as e.g. earliest in the surroundings of Lake Balaton, very different: civil-democratic, feudal-patriotic and liberal minded representatives of the Hungarian society have beheld the landscape alike. Let's emphasise however: for every stream's representative, this region was a landscape for a different reason. For Csokonai because of its "pristine" and "wild", and therefore in Rousseau's sense morally clean and "natural" quality. For Kisfaludy because of the visible and tangible remains of the Hungarian noble past and the "natural" feudal way of life. And for Széchenyi because by means of its transformation it expressed the constitutive power of human kind, and the progress towards a society governed by reason and rationality, which was considered as "natural".

The symbolic content differed, the locale, however, was the same in the case of Lake Balaton's discovery as a landscape. During the 19th century, however, also further 'landscape discoveries' have occurred in Hungary, which differed from each other not only in the point of their symbolic message, but also regarding their geographical location. Good example of this is the discovery of the castles' and castle ruins' surroundings as landscapes in terms of the noble historicism, and, almost simultaneously, the identification of the Alföld (Puszta, the Great Plains of Hungary) as national landscape, thanks to the

3. kép/pict.:

Hofbauer János:
Dévény vára (1830-33).
A Rákóczi-
szabadságharc alatt a
vár az udvarpárti
főnemesi Pálffy-családé
volt, és ezért
megmenekült a

rombolástól. Csak
1809-ben, a
Habsburgok ellen
harcoló francia
csapatok robbantották
fel (Szabó, 2008.) /
János Hofbauer: The
castle of Dévény
(1830-33). During

Rákóczi's war for
independence the castle
was owned by the
court-advocate Pálffy
family from the high
nobility, and thus
survived destruction.
Only in 1809 was it
blown up by the French

troops fighting against
the Habsburgs (Szabó,
2008.)

FORRÁS / SOURCE:
MAGYAR NEMZETI
GALÉRIA, BUDAPEST

Egyazon térségben, így pl. legelőször a Balaton környékében, a magyar társadalom igen különböző: polgári demokratikus, rendi patrióta, és polgári liberális nézeteket valló képviselői egyaránt meglátták a tájat. Szögezzük azonban le: mindegyik irányzat képviselőjének más miatt volt ez a térség táj. Csokonainak az „érintetlen” és „vad”, éppen ezért a rousseau-i értelemben erkölcsileg tiszta és „természetes” minősége miatt. Kisfaludynak a magyar nemesi múlt és a „természetes” rendi életforma szemmel látható és kézzel fogható nyomai miatt. Széchenyinek pedig azért, mert átalakítása révén kifejezte az emberi ész alkotóerejét, és a haladást az értelem és a ráció által irányított, éppen ezért „természetesnek” tartott társadalom felé.

A szimbolikus tartalom különbözött, a helyszín azonban egyezett a Balaton, mint táj felfedezésénél. A 19. század folyamán azonban olyan további „tájfelfedezések” is történtek Magyarországon, melyek nemcsak eszmei mondanivalójuk, de földrajzi elhelyezkedésük tekintetében is eltértek egymástól. Jó példa erre a várak és váromok környezetének tájként való felfedezése a nemesi historizmus jegyében, és ezzel közel egyidejűleg az Alföld, mint nemzeti táj azonosítása a radikális értelmiségnek köszönhetően. Bármilyen különösen is hangzik – hiszen két egymástól igen különböző társadalmi ideált közvetítettek, ráadásul eltérő területek által – de a rendi nemesiség és a radikális értelmiség tájfeldogása egyazon filozófiai irányzatra és világnézetre vezethető vissza, mégpedig a német ellen-felvilágosodás (Gegenaufklärung) historizáló gondolkörére (ld. pl. Herder történelemfilozófiája, 1791.).

A historizmus alap gondolata a „természetes” történelem eszméje volt. A dicső múlt, a letűnt aranykor fogódzót

nyújtott a historizmus követőinek a nyomorúságosnak tartott jelenben, azért, hogy legitimálta a múltra visszavezetett társadalmi ideáljait, és erkölcsileg kárpótolta őket azok megvalósíthatatlanságáért (Jaeger és Rösen, 1992, 24).¹ Magyarországon a konzervatív nemese, de a radikális értelmiség számára is a természetes múlt a hagyományosan megművelt földterületek létében és látványában testesült meg. A történelmi nyomokat hordozó területeket tartották természetesnek, és érzékelték rendi, vagy éppen polgári-radikális tájként. Amit a két csoport „hagyományosnak” és éppen ezért „természetesnek” tartott, azonban erősen különbözött egymástól.

A rendi patrióták ugyanis továbbra is ragaszkodtak a felvilágosodás előtti, azaz feudális politikai, jogi és hétköznapi hagyományaikhoz, mint a jövőbeli „természetes” fejlődés alapjaihoz. A tájat ennek megfelelően az elmúlóban lévő feudális körülmények nyomait őrző területekre vonatkozóan értelmezték. A nemesi nemzet dicső helyeit, pl. a várakat és váromokat értékelték és érzékelték ideális tájként (3. kép). A radikális demokraták ugyanakkor a feudalizmus előtti „ősi hagyományokra” építettek, vagyis nem a nemesi nemzet, hanem a paraszti élet jegyeit magukon viselő, egyszerű, de számukra annál „természetesebb” és „tisztabb” területekre tekintettek szép tájként. Ez a hagyomány volt ugyanis az, melyből – elképzelésük szerint – a modern, demokratikus polgári nemzetállam „természetes módon” kifejlődhetett.

A republikánus reformmozgalom képviselői elsősorban Petőfi és Arany versein keresztül, melyek a költők szülőhelyét, a nagy magyar Alföldet mutatják be, fedezték fel a magyar népi kultúra bölcsőjét, a nemzet „hazáját” (ld. Albert, 1998. 42 ff.).

¹ Mindeközben persze az igény a „természetes” hagyomány iránt a történelmi valóságot sokszor erősen elhomályosította.

radical intellectuals. As extraordinary it may seem – for they symbolized two very different social ideals, moreover by differing areas – but the landscape perceptions of the feudal nobility and the radical intellectuals can both be traced back to the very same philosophical trend and world view, namely that of the historicising German Counter-Enlightenment (*Gegenaufklärung*) (see e.g. Herder's historical philosophy, 1791).

The fundamental idea of historicism was the notion of a 'natural' history. In a present, conceived as miserable, the glorious past, the long-gone Golden Age, offered a handhold for the followers of historicism through legitimizing their social ideals, which they traced back to the past, and by morally compensating them for these ideals being unachievable (Jaeger és Rűsen 1992, 24).¹ In Hungary, the natural past was embodied for the conservative nobility, but also for the radical intellectuals by the existence and the appearance of the cultivated land. The areas conveying

historical imprints were considered to be natural, and were perceived as feudal or, on the other hand, as civil-radical landscapes. What the two groups held for 'traditional' and therefore 'natural' differed however significantly.

The feudal patriots have adhered to their pre-Enlightenment, i.e. feudal political, legal and everyday traditions as the bases of the future "natural" development. Accordingly they referred to landscape as an area which still guards the traces of the disappearing feudal circumstances. They valued and perceived the glorious sites of the noble nation, e.g. the castles and castle ruins, as ideal landscapes (picture 3). At the same time the radical democrats built upon the pre-feudal 'ancient traditions', i.e. they considered those simple, but for them all the more "natural" and "pure" areas, to be beautiful landscapes which beheld the signs of peasant, and not noble culture. The peasant tradition was the one from which – according to their conception

¹ *Meanwhile, the demand for a 'natural' tradition has often blurred historic truth excessively.*

A korabeli külföldi utazók által rendszerint a romantikus fenségesség jegyében „végtelennek“ és „elhagyatottnak“ ábrázolt magyar Alföld így vált a korlátlan szabadság, a „romlatlan“ magyarság, a hazaszeretet és a haza iránti holtig tartó kötődés szimbólumává (ebd.) (4. kép).

A táj a rendi és a radikális értelmezés szerint egyaránt egy konkrét, az ember által változtatatosan alakított, vidéki, de legfőképpen „hagyományos“ módon művelt és lakott földterület volt. A hazának a társadalmi romlás (legyen az a felvilágosodás, vagy éppen a feudalizmus) előtti állapota mindkét csoport számára a tájérzékelés előfeltétele, és egyúttal a táji szépség mércéje volt. A rendi, de a radikális tábor számára is minél „hagyományosabb“, minél inkább „saját magától fejlődött“, vagyis minél „ter-

mészetesebb“ képet mutatott egy terület, annál szebb és annál értékesebb volt, mint táj. Csakhogy, míg a rendi patrioták a természetes hagyományt a vidéki nemesség feudális életformájában látták, addig a radikális demokraták számára az a paraszti kultúrában állt, melyből nézeteik szerint a demokratikus polgári lét és a francia nation értelmében vett magyar nemzetállam kifejlődhetett.

KÖVETKEZTETÉSEK

A 18. század végi és 19. század eleji tájfelfogások rövid kultúrtörténeti áttekintéséből megállapítható, hogy a táj értelmezései, legyenek azok egymástól bármilyen különbözőek is, e korban mindig képi és egyúttal tárgyyszerű

jelentéssel bírtak, azaz mindig egy konkrét területet, annak anyagi valóságát, és egyúttal a szemünk elé táruló látványát is jelölték. A táj minden értelmezés szerint vidéki jellegű terület volt. A konzervatív rendi, de a radikális nemzeti értelmezés szerint is a vidékiességen felül a táj a hagyományos, azaz a feudális, ill. a paraszti művelés és kultúra nyomait viselte magán. A polgári-liberálisnak nevezhető reform-nemesi tájértelmezést, az előbbiekkal ellentétben, nem a hagyományosnak tekintett vidéki életforma gondolata, hanem a világ alakíthatóságának eszméje, és az ezáltal megvalósítható haladás ideálja határozta meg.

Mindegyik tájfelfogásban központi szerepet játszott a haza és a nemzet eszméje, de mindegyikben más jelentések társultak ezekhez a fogalmakhoz.

4. kép/pict.: id.
Markó Károly: Pusztá (1853) / Károly Markó
the elder: Pusztá
(1853)
FORRÁS / SOURCE:
MAGYAR NEMZETI
GALÉRIA, BUDAPEST

– a modern, democratic civil nation state could develop in a ‘natural way’.

The representatives of the republican reform movement discovered the cradle of Hungarian folk culture, the ‘homeland’ of the nation, primarily through the poems of Petőfi and Arany, which depicted the birthplace of the poets, the Great Hungarian Plains (Alföld) (see Albert 1998, 42 ff.). The Hungarian Alföld, described by contemporary foreign travellers mostly in terms of romantic sublimity as ‘endless’ and ‘desolate’, thus became the symbol of boundless freedom, ‘unspoiled Hungarianness’, patriotism and the life-long attachment to the homeland (ibid.) (picture 4).

Landscape was, according to both the feudal and the radical interpretation, a concrete, rural, diversely formed, but most of all ‘traditionally’ cultivated and peopled stretch of land. The state of the homeland before its social decay (let this be the Enlightenment or the feudalism) was for both groups the precondition of landscape’s perception and at the same time the standard of landscape’s beauty. To the feudal, but also to the radical camp, the more ‘traditional’ and ‘organically developed’, i.e. the more ‘natural’ an area appeared, the more beautiful and

valuable it was as a landscape. However, while the feudal patriots understood the natural tradition as the feudal lifestyle of the rural nobility, for the radical democrats it consisted of the peasant culture, from which, according to their views, the democratic civil way of life and the Hungarian nation state, in sense of the French ‘nation’, could evolve.

CONCLUSIONS

Based on the short cultural-historical overview of the late 18th and early 19th century landscape perceptions we can state that the conceptions of landscape, however different they might be, always had pictorial and at the same time object-like meanings in this era. That is they always denote a concrete area, its material reality, and at the same time its view as it presented itself to the eyes. According to all perceptions, landscape had a rural character. However, in its conservative feudal, but also radical national interpretation, landscape, beyond its rural character, also bore the traces of traditional, i.e. feudal resp. peasant cultivation and culture. On the other hand, the landscape perception of the reform-nobility,

which can be termed as civil-liberal, was not characterized by the idea of a rural way of life, thought to be traditional. Instead, it was dominated by the notion of the world’s transformability, and by the ideal of progress which can be realized through this transformation.

The notions of homeland and nation have played a central role in all landscape perceptions. However, all have attached different meanings to these concepts. For the feudal patriots the feudal nation of the nobility, for the radical intellectuals the idea of a civil-democratic nation state, while for the reform-nobility the notion of the civil-liberal nation meant the social ideal that was to be realized. The idea of naturalness and its diverse, partly contradictory interpretations are essential to all of the landscape conceptions. The largest opposition can be observed between the ‘traditional, organically developed’ nature conception originating from the thoughts of the conservative Counter-Enlightenment, and the nature perception based on human reason and construction, which emerged from the progress-oriented ideas of the Enlightenment.

Comparing the cultural-historical results with our current landscape

A rendi patrióták számára a feudális nemesi nemzet, a radikális értelmiség számára a polgári-demokratikus nemzet-állam, míg a reform-nemesség számára a polgári-liberális nemzet eszméje jelentette a megvalósítandó társadalmi ideált. Mindegyik tájfelfogásban alapvető a természetesség gondolata, és annak sokféle, egymásnak részint ellentmondó értelmezése. Legnagyobb ellentét a konzervatív ellen-felvilágosodás gondolatkeréből átvett „hagyományos, saját magától fejlődött” természetesség-elképzelés, és a felvilágosodás haladásközpontú eszméiből eredő, emberi racion és konstrukción alapuló természetesség-felfogás között figyelhető meg.

Összevetve a kultúrtörténeti eredményeket a mai tájfelfogással, kitűnik: A mai köznapi tájértelmezés magában foglalja a történeti tájértelmezések egyes elemeit. A táj napjaink közfelfogása szerint általában egy adott kultúra és hagyomány által formált vidéki terület és egyúttal annak látványa, mely évszázados fejlődés útján nyerte el jelenlegi formáját, és ez által az „organikus” fejlődés által birtokolja mai esztétikai vonzerejét, turisztikai attraktivitását, és sokszor „ökológiai” értékét is. Ebben az elterjedt tájfelfogásban könnyen ráismerhetünk a 19. század eleji historizáló tájértelmezések elemeire. Ugyanakkor megtalálhatjuk benne a szintén ekkor kialakult modern nemzeti identitást megalapozó érvelést is. Ami a mai tájfelfogásban újdonság, s a történeti tájértelmezésekből hiányzik, az a tudományos objektivitásra való törekvés, vagyis a tájfogalomban implicit értékrendek „természet tudományosítása” egyfajta modernizált szókinccsel és érveléssel. Például az „ökológiai érték” fogalma, mint olyan, az ökológia tudományában nem létezik és nem is létezhet, hiszen értékítéletet közvetít. Ha pl. természeti oltalomra érdemes, mert ökológiailag értékes tájról beszélünk, az bármennyire is tudományosan megalapozottnak és objektívnek tűnhet, mégis nyilvánvalóan

egyéni vagy társadalmi értékítéletek eredményét közvetíti, vagyis nem (természet) tudományos, és nem objektív.²

Konklúzióként megállapíthatjuk: A körülöttünk lévő világ, mint táj felfedezésének kora Magyarországon a 18. század vége, 19. század első fele volt, s mai tájértelmezésünk alapvonásai ekkor alakultak ki. A tájfogalom komplexitása, többértelműsége, és értelmezésének bizonyos kortárs módozatai a történeti tájfelfogások tükrében könnyebben megérthetőek. Így például a kultúrtörténet alapján magyarázatot adhatunk a tájépítészet értelmezése körüli mindennapos nehézségekre is. A táj és az építészet összekapcsolásával kialakult szó nem magától értetődése valószínűleg arra a konzervatív eszmerendszerre vezethető vissza, mely szerint a táj nem lehet tudatos emberi konstrukció eredménye, hiszen az évszázados (adott kultúra által megszabott) fejlődés során magától, értsd: „természetesen” alakul ki. A táj e szerint a gondolatrendszer szerint, mint láttuk, ellentétben áll az emberi (mű)alkotással, s így az építészettel is – mely egyébként, ha ésszerű, a felvilágosodás szemlélete alapján „természetesnek” számít, hisz a pozitívan megítélt haladáshoz vezet.

Megváltoztathatjuk ezen ismeretek birtokában a tájról alkotott közfelfogást? Aligha. Meg tudjuk ismertetni, és be tudjuk vezetni a köztudatba a tájépítészet jelentését? Ahogy a Tájézősszeia kisfilmje is utal rá, minden bizonnyal. Talán segítséget nyújt ebben az is, hogy a kultúrtörténeti táj kutatás által tisztábban látjuk az emberek, és köztük saját magunk álláspontját a tájjal és a tájépítészettel kapcsolatban.³ ©

2 Ugyanakkor a megítélés, hogy az adott táj értékes, természetesen nem tetszőleges. Vagyis a megítélés szubjektivitása nem azt jelenti, hogy a mindenkor döntéshozók ítéletét ne lehetne objektíven megmagyarázni. A megítélések magyarázata alapvetően minden további nélkül lehetséges, ha ismerjük a döntéshozók társadalmi és kulturális hátterét. A jelen cikk a tájértelmezés vonatkozásában éppen ennek bemutatására törekszik.
3 Köszönöm Jámbor Imre professzor úrnak a cikk tartalmi véleményezését és stilisztikai javítását, valamint Gábor Péternek, hogy adatokkal szolgált a Mivel foglalkoznak a tájépítésszek? című interjúfelmérés eredményeiről.

perception it becomes apparent that the current everyday landscape perception contains certain elements of the historical landscape ideas. Landscape, according to today's general understanding, is usually a rural area formed by a specific culture and tradition, and at the same time the visual appearance of this area. It has gained its current form through centuries of development, and possesses its current aesthetic qualities, touristic attractiveness and often also 'ecological' value due to this long-lasting 'organic' evolution. In this prevailing landscape conception we can easily recognize the elements of the early 19th century landscape perceptions. At the same time we can also detect the early 19th century argumentation in it, which has become the basis of modern national identity. A novelty in today's landscape perception, which cannot be found in the historical landscape ideas, is however the ambition of scientific objectivity, that is to say the 'scientification' of the value systems implicit in the landscape concept through a kind of modernized vocabulary and argumentation. For instance the concept of 'ecological value' as such does not and cannot exist in ecology as a science, for it conveys a value judgement. If we speak e.g. of a landscape worthy of nature protection because of its ecological value, our argumentation may seem ever so scientifically grounded and objective, it however evidently conveys the results of individual or social value-judgements, and is thus not scientific and objective.²

As a conclusion we can state: The era of the surrounding world's discovery as landscape was the end of the 18th and the first half of the 19th century in Hungary. The basic features of our current landscape perception have evolved at this time. The complexity and ambiguity of the landscape concept and particular contemporary modes of its perception can be better understood in the light of the historical

landscape conceptions. Hence, on the basis of cultural history we can e.g. explain the everyday difficulties surrounding the interpretation of tájépítész (landscape architecture). The fact that this word, established by the junction of landscape (táj) and architecture (építész), is not self-evident can be traced back to those conservative conceptions, according to which landscape cannot be the result of conscious human construction, for it evolved spontaneously, i.e. 'naturally', through a centuries-long development (determined by a given culture). Landscape, according to this system of thought, opposes, as we saw, human work (of art), and thus also contradicts architecture – which otherwise, according to the views of the Enlightenment, counts as 'natural', if reasonable, for it leads to the much-appreciated progress.

Possessing this knowledge, can we change the prevailing Hungarian perception of landscape? Hardly so. Can we propagate and establish the meaning of tájépítész in public thought? As the short film of the Landscape Odyssey indicates, by all means. Gaining a better view of people's, and among them our own standpoint to landscape and landscape architecture through cultural-historical landscape research might also help in advancing this process.³ ●

2 At the same time the judgement that a given landscape is valuable is by no means arbitrary. That is to say, the subjectivity of the judgement of the all-time decision makers does not mean that it cannot be objectively explained. The explanation of the judgments can in principle be given without any problems, if we know the social and cultural background of the decision maker. The current paper aims at demonstrating exactly this, with respect to landscape perceptions.

3 I would like to thank Professor Imre Jámbor for his valuable comments on an earlier version of this text, and Péter Gábor for providing data from the interview survey entitled 'What do landscape architects do?'

Irodalom / References

- ALBERT Réka, 1998: Le „paysage national“ hongrois. Genèse d'un imaginaire aux XVIIe-XXe siècles. – Centre de Recherche Ethnorégional de l'Académie des Sciences de Hongrie, Budapest.
- BARDÓCZI Sándor, GÁBOR Péter, 2010 : Mivel foglalkoznak a tájépítészek? Filminterjú a 2010 Tájésszeia kiállítás alkalmából.
- BURCKHARDT, Lucius, 1979: Warum ist Landschaft schön? In: Ritter, Markus und Schmitz, Martin (Eds.) 2006: Warum ist Landschaft schön? Die Spaziergangswissenschaft. Martin Schmitz Verlag, Berlin, 33-41.
- European Landscape Convention 2000: Council of Europe. URL: http://www.coe.int/t/e/Cultural_Co-operation/Environment/Landscape/Presentation/9_Text/02_Convention_EN.asp#TopOfPage (20.03.2006).
- HABER, Wolfgang, 1996: Die Landschaftsökologen und die Landschaft. In: Pott, Richard (Ed.): Berichte der Reinhold-Tüxen-Gesellschaft. Bd. VIII. Reinhold-Tüxen-Gesellschaft, Hannover, 297-309.
- Hajokanno.hu (2010): Az első balatoni gözhajó Balatonfürednél (1846). URL: <http://www.hajokanno.hu> (19.07.2010).
- HARD, Gerhard, 1970: Die „Landschaft“ der Sprache und die „Landschaft“ der Geographen. Semantische und forschungslogische Studien zu einigen zentralen Denkfiguren in der deutschen geographischen Literatur. Ferd. Dummlers Verlag, Bonn.
- HERDER, Johann Gottfried, 1791: Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit. Bd. IV. URL: http://www.textlog.de/herder_menschheit.html (10.03.2008).
- INGLIS, Fred, 1977: Nation and Community: a Landscape and its Morality. – Sociological Review, 1977 (25), 489-514.
- JAEGER, Friedrich és RÜSEN, Jörn, 1992: Geschichte des Historismus. Eine Einführung. Verlag C. H. Beck, München.
- KOLLÁNYI László, 2006: Néhány gondola a tájfogalomhoz. – 4D Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat, 2006 (4), 43-46.
- LOWENTHAL, David, 1961: Geography, experience and imagination: Towards a geographical epistemology. – Annals of the Association of American Geographers, 51 (3), 241-260.
- MŐCSÉNYI, Mihály, 1968: A táj és a zöldterület fogalmi problémái a tájrendezés nézőpontjából. – Településtudományi Közlemények, 1968 (21), 66-76.
- OLWIG, Kenneth Robert, 1996: Recovering the Substantive Nature of Landscape. – Annals of the Association of American Geographers, 84 (4), 630-653.
- OLWIG, Kenneth Robert, 2003: Landscape: The Lowenthal Legacy. – Annals of the Association of American Geographers, 93 (4), 871-877.
- OLWIG, Kenneth Robert, 2005: Representation and alienation in the political land-scape. – Cultural Geographies, 2005 (12), 19-40.
- PROMINSKI, Martin, 2004: Landschaft entwerfen: Einführung in die Theorie aktueller Landschaftsarchitektur. Reimer Verlag, Berlin.
- SÁRKÁNY Oszkár, 1942: Magyar Tájszemlélet. In: Sziklay, László (Ed.) 1974: Sárkány Oszkár válogatott tanulmányai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 98-119.
- SWAFFIELD, Simon R., 2006: Theory and Critique in Landscape Architecture: Making Connections. – Journal of Landscape Architecture, 2006 (1), 22-29.
- SZABÓ Tibor, 2008: A történelmi Magyarország várai. URL: <http://mars.elte.hu/varak/index.html> (06.01.2009).
- TUAN, Yi-Fu, 1976: Thought and Landscape. The Eye and the Mind's Eye. In: Meinig, Donald William (Ed.): The Interpretation of Ordinary Landscapes. Geographical Essays. Oxford University Press, Oxford, New York, 89-102.

KERT, NÖVÉNYEK ÉS BURKOLÓKÖVEK EGY HALLGATÓI TERVPÁLYÁZAT TANULSÁGAI

GARDEN, PLANTS AND HARDSCAPING LESSONS FROM A STUDENT DESIGN COMPETITION

SZERZŐ/BY:
JÁMBOR IMRE

LEKTOR/REVIEWER:
SZILÁGYI KINGA

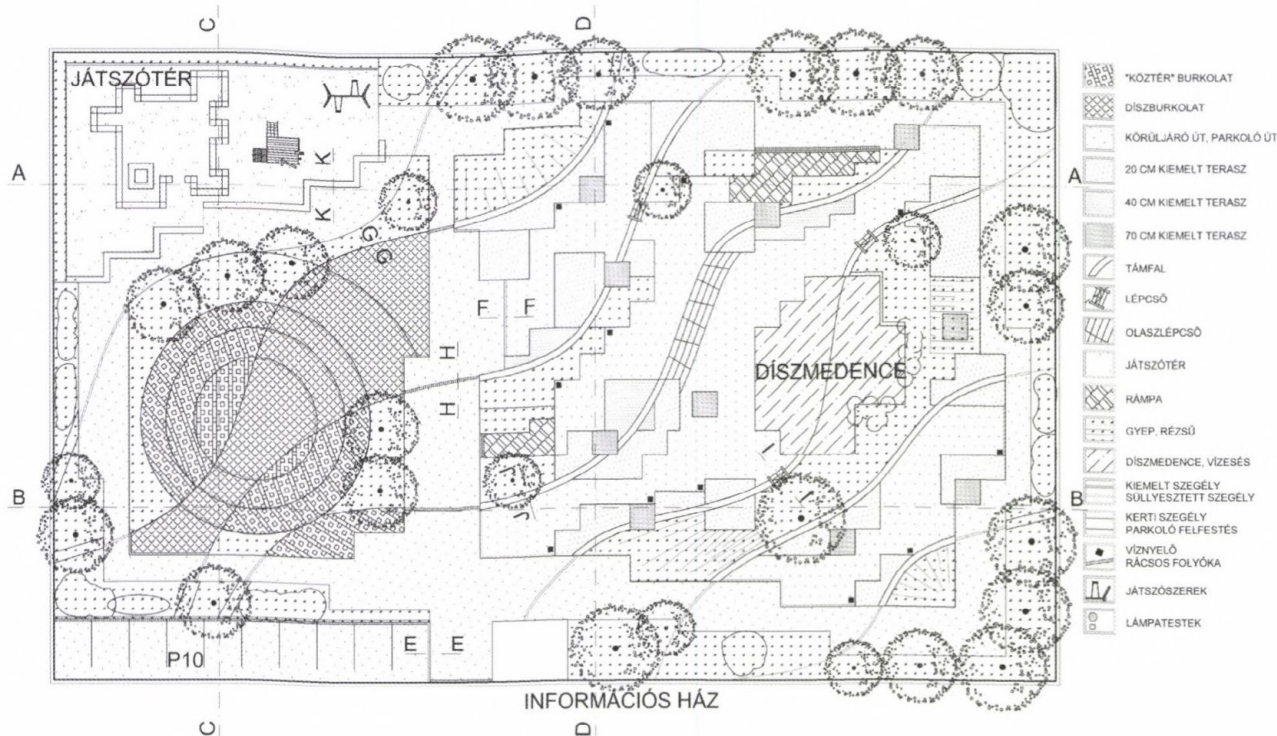
A kövek és a növényzet összhangja, a burkolatok és a zöldfelületek viszonya, aránya és összképe mindig is alapvető kertművészeti problematika és kerttervezési dilemma volt a múltban, és a jelenben is az. Az általános szakmai alapvetés, hogy a burkolatok, a szilárdított útfelületek a kertben a szükséges rosszkat jelentik. Szükségesek, mert stabilizált felületek, burkolatok nélkül a kert nem használható, legyen szó akár egy villakertről, vagy egy városi közkertről. De egyben „rosszak” is, mert a burkolatok, az utak a növényektől veszik el a helyet, és egy kis kert esetében különösen nagy körülményt igényel, mekkora felületet szabad leburkolni az egészből, hogy az használható legyen és mégis növényfelületekben gazdag kert maradjon. „Az út élettelen anyagából csak annyit vigyünk a kertbe, amennyi elkerülhetetlenül szükséges”- írja Ormos Imre, máig alapműnek tekintett tankönyvében¹. Ebből következik, hogy a kerti utak, burkolatok arányának meghatározása és helyük, nyomvonaluk megválasztása mindig egyfajta optimum-keresést jelent, azaz a szilárdított felületek minimálisan szükséges mértékét és helyét kell a kert karakteréhez és jellemzőihez igazodóan megtalálni.

The harmony between stones and planting material as well as the relationship, proportion and overall look of hardscaping and green surface have always represented a fundamental issue and dilemma in garden design. The general professional assumption is that hardscaping represents a necessary evil in the garden. It's necessary because without stabilised, solid surfaces a garden isn't usable - whether we're talking about a villa garden, or an urban public space. And yet they're a negative as well, because hardscaping takes away space from plants and calls for particularly detailed attention in a small garden in order for the space to be usable yet still be rich in plant material. 'Of the lifeless material that we use to build paths we should only bring as much into the garden as is strictly necessary'- wrote Imre Ormos in his textbook that is still considered a fundamental work to this day. From this we can surmise that determining the siting and proportions of hardscaping represent a sort of searching for the optimum, that is, finding the bare minimum of solid materials required in order to retain the garden's desired character and appearance.

1. Ormos Imre: *A kerttervezés története és gyakorlata (History and Practice of Garden Design)* második, átdolgozott kiadás Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1967, 229. old

A cikk a TÁMOP-4.2.1/B-09/1KMR-2010-0005 pályázat támogatásával jött létre.

Ez a sajátos optimum-keresés volt az egyik lényege a Leier Hungária Kft.² által meghirdetett tervpályázatnak, amelyet tájépítész-, építész-, építőművész- és iparművész-hallgatók számára írtak ki, „Harmóniában a növényzettel, 2010” mottóval. A pályázatra egy 3800–4000 m² nagyságú kert vagy park modell-terveit kellett kidolgozni, melynek területén lehetőség szerint az összes Leier-gyártású, kertépítésben alkalmazható anyagot és elemet – lényegében térköveket és falburkolatokat – felhasználják a pályázók.

A kiírás szövege szerint a pályázaton olyan kertépítészeti tervvel lehetett nevezni, amely az esztétikai és műszaki követelményeket legmagasabb fokon kielégítő díszburkolatokat, kertépítő elemeket felhasználva a növényekkel tökéletes harmóniát, kerti térkompozíciót alkot, és amelynél a pályázó, a leendő mérnök, saját elképzelése és esztétikai érzékenysége, valamint tervezői fantáziája és szakmai tudása is megmutatkozik.

A kiírás szövege végül is azt sugallta, hogy egyfajta bemutatókert kialakítására van szükség, amelynek tematikája és formája azonban szabadon megválasztható. A pályázaton részt vevőknek ezért el kellett dönteniük, milyen funkciót adnak a területnek, milyen formát választanak ehhez és mekkora felületeken terveznek burkolatokat, s milyen növényi kontextusban. Talán ez utóbbi volt a legnehezebb döntés, hiszen a meglehetősen széles termék-választékból minden anyag felhasználásához megfelelő felületre van szük-

ség, ugyanakkor a kertekben általában a burkolt felület nagyságát minimalizálni, de legalábbis optimalizálni kell.

A beérkezett pályaművek végül is jól és érdekesen oldották meg a feladatot, számos eredeti elképzelés felvonultatásával. A munkák között a különbség elsősorban abból fakadt, hogy a pályázók hallgatók hogyan fogták fel, hogyan értelmezték a meglehetősen nyitott feladatot, és milyen választ adtak a fenti burkolat-dilemmára, azaz hogyan választották meg a burkolatarányt és a megjelenítési módokat. E mellett természetesen meghatározó szerepű volt a pályamunkákban megjelenő kertépítészeti gondolat, ötlet és a térkompozíciós kialakítás minősége.

A pályázaton az erre összehívott bírálóbizottság összesen három díjat és egy elismerést ítelt oda az arra érdemes munkákért. A díjazott pályaművek rövid értékelése és a főbb tervek alábbi bemutatása jól illusztrálja, milyen sokféle válasz, megoldás adható ugyanarra a szakmai feladatra.

A TERASZKERT
JELIGÉJŰ PÁLYAMŰ
(ELISMERÉS ÉS KÜLÖNDÍJ)
Szerzők: Schneider Judit
és Seres Adrienn

A pályamű alap gondolata, hogy az eredetileg közel vízszintes síkfelületen kisebb szintkülönbségekkel tagolt teraszrendszer hoz létre. A tervezési terület markánsan két felületrészre tagozódik: az

egyik a családi házak lakókertjében vagy villakertekben alkalmazható burkolatok és elrendezések bemutatását szolgáló kertrész, a másik a közterületeken, utcákon, tereken alkalmazható burkolattípusokat, ill. javasolt lerakás-rendeket mutató rész. Előbbi kissé zaklatott, de következetesen ortogonális elrendezésben, négyzetes alaprajzú, ill. törtvonalú felületrendszerből áll, utóbbi koncentrikus körformából építkezik. A két területrészt összefogja és egyben az egész tervezési területet többszörösen keresztül szeli egy íves, lendületes vonalakkal formált támfal- és rézsűrendszer, amelyhez a legkülönbözőbb megoldású lépcsők csatlakoznak (1. kép).

A részletrajzok, a csomópontok kialakításai igényesen kidolgozottak és jól segítik a megértést és segítik a kivitelezést. Hasonlóan jól kimunkált a kőkatalógus, ami az egyes burkolat-egységek elrendezésének térbeli logikáját támasztja alá. Részletgazdagok a látványtervek is (2. kép). Az egész tervdokumentáció gondos feldolgozásról tanúskodik.

A pályázat fenti eredményeit értékelve a bírálóbizottság a munkát különdíjra javasolta. ©

This search for the optimum was one of the essential aspects of Leier Hungária Ltd's¹ design competition, which was open to students of landscape architecture, architecture, construction and industrial arts with the title 'In Harmony With Plants 2010'. The competition called for students to design a garden or park of 3800-4000 square meters, using, ideally, all the company's garden construction materials - particularly paving stones and wall surfacing materials.

The call for proposals asked for garden-design plans that met the highest standards for aesthetic and technical requirements, utilizing decorative paving materials and garden-design elements to create a composition in perfect harmony with the planting materials. Furthermore, the proposals were supposed to show the designer's own imagination and aesthetic sensibility as well as professional knowledge and creativity. The text of the call for proposals also suggested that a sort of demonstration garden was to be created, although its theme and form was completely open to the designer's choice. The competition's participants, therefore, had to decide on the functions and forms as well as the context of plants and the size of hardscaped surfaces. The latter represented perhaps the most difficult choice, since a wide range of materials was to be utilized while at the same time the designers had to keep in mind that hardscaped

surfaces should be minimized in a garden or at the very least optimized.

The resulting designs found many interesting solutions to the task, with quite a lot of very original visions coming to bear. Differences among the designs quite often resulted from the varying ways that the student designers chose to understand the task - how they interpreted a quite broad and open task, and what answer they chose for the abovementioned hardscaping dilemma - that is, how they solved the issue of the proportion of planted to paved surfaces. In addition to this, naturally, a determining factor was the quality of the designers' garden-design concept and spatial composition.

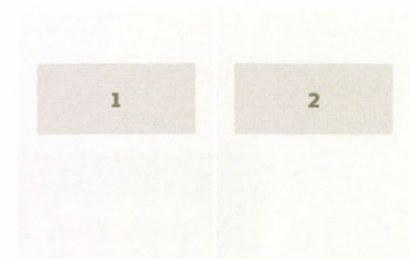
The competition's jury gave a total of three awards and one special recognition to what they deemed the most worthy designs. Here in the following pages are brief reviews and depictions of designs submitted to illustrate the rich diversity of ideas that can be submitted to one single professional challenge.

SPECIAL RECOGNITION:

TERASZkertTERASZ

Designers: Judit Schneider and Adrienn Seres

The essential thought behind this work is the fact that taking an originally flat space and creating minor height differences in a terraced system can create visually-bigger vertical surfaces. The

1. kép/pict.:

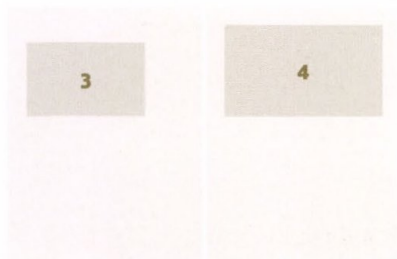
A TERASZkertTERASZ jeligéjű pályamű kertépítészeti terve. Alaprajz. / The garden art plan of the TERASZkertTERASZ team, layout.

2. kép/pict.:

A TERASZkertTERASZ jeligéjű pályamű látványterve / Viewplan by the TERASZkertTERASZ team

2. 1965-ben alapította az osztrák Michael Leier, a burgenlandi Horitschonban azt a hat vállalkozáscsoportot, amely ma a nemzetközi piac több üzletágában is sikeresen működik. 1970-től a betonipar és a műkögyártás lett a cégcsoport fő tevékenységi területe. E téren vállalkozásokat, vegyesvállalatokat alakított Ausztrián kívül Magyarországon és Lengyelországban is, többek között a kertés szabadtérépítésben felhasználható burkolóelemek gyártására és forgalmazására. A cégcsoport magyar leányvállalata, a Leier Hungária Kft fontos küldetésének tartja a hazai egyetemeken tanuló fiatal mérnökgeneráció támogatását. Ennek ékes bizonyítéka, hogy évek óta hagyományteremtő szándékkal - pályázatokkal támogatja a letehetségesebb mérnökhallgatók szakmai fejlődését, és értékes díjakkal ismeri el a legjobb hallgatók munkáit. Pályázataival ösztönzi őket a szakmai munkában való fejlődésre és a gyakorlati feladatok sikeres megoldására is.

1. In Horitschon, Burgenland, Austria in 1965, Austrian Michael Leier established the six-company group that is today a leader in the international market. From 1970 the group's chief activity has been in manufacturing concrete and artificial stone. In this area he has founded companies outside of Austria, including in Hungary and Poland, for - among other activities - manufacturing and distributing paving materials for gardens and open spaces. The group's Hungarian subsidiary, Leier Hungária Ltd., considers support of Hungary's future generation of engineers and designers to be an important mission. As a superb example of this, for years - with the intention of creating a new tradition - the company has been funding competitions to support the most talented of today's students and give awards to the best of the best. Thus, with its competitions, the company motivates students to develop further in their professional work and search for successful solutions to practical problems.

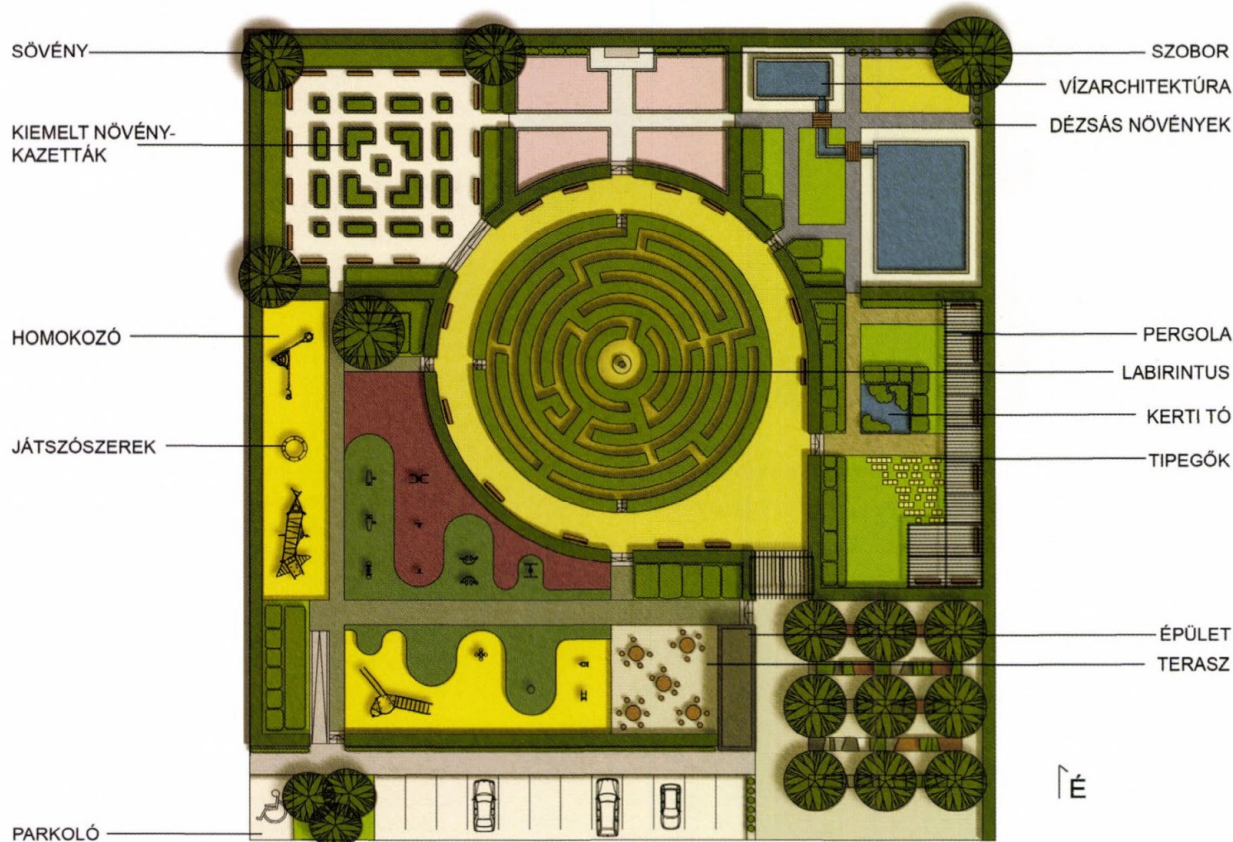
3. kép/pict.: Az Air Kraft jeligéjű pályamű kertépítészeti terve. Alaprajz / The garden art plan of the Air Kraft team, layout

4. kép/pict.: Az Air Kraft jeligéjű pályamű tömegvázlata.

Előtérben a mediterrán fűszerkert, középen a labirintus, háttérben a pergolákkal kialakított pihenőkert /

View plan by the Air Kraft team with the Mediterranean herb

garden in the foreground and the recreational garden in the background

AZ AIR KRAFT JELIGÉJŰ PÁLYAMŰ (3. DÍJ)

Szerzők: Vécsey Dávid és Márton Lőrinc

Ez a munka nagyon markánsan megfogalmazott, határozott különbségekkel, kontrasztokkal bír, mégis egymás mellé rendelt térkompozíciós egységek halmaza. Térszervezése és felületképzése karakteres és változatos. Az egész együttesre jellemző a határozott, erőteljes megformáltság. A kompozíció egészét uralja és szervezi a térközépre helyezett labirintus, ami a knosszoszi palota létrejötte óta élő és hatásos kertépítészeti elem. Itt is ezt a szerepet játssza. Központi, meghatározó forma, ugyanakkor játékos, érdekes motívum (3. kép).

A középre helyezett labirintus és az azt keretező sövény ugyanakkor túl sok helyet vesz el, és szétlöki a teret. Nem feltétlen létfonosságú eleme az együttesnek, inkább formai ötlet, s nem szolgálja igazán a bemutató funkciót. A la-

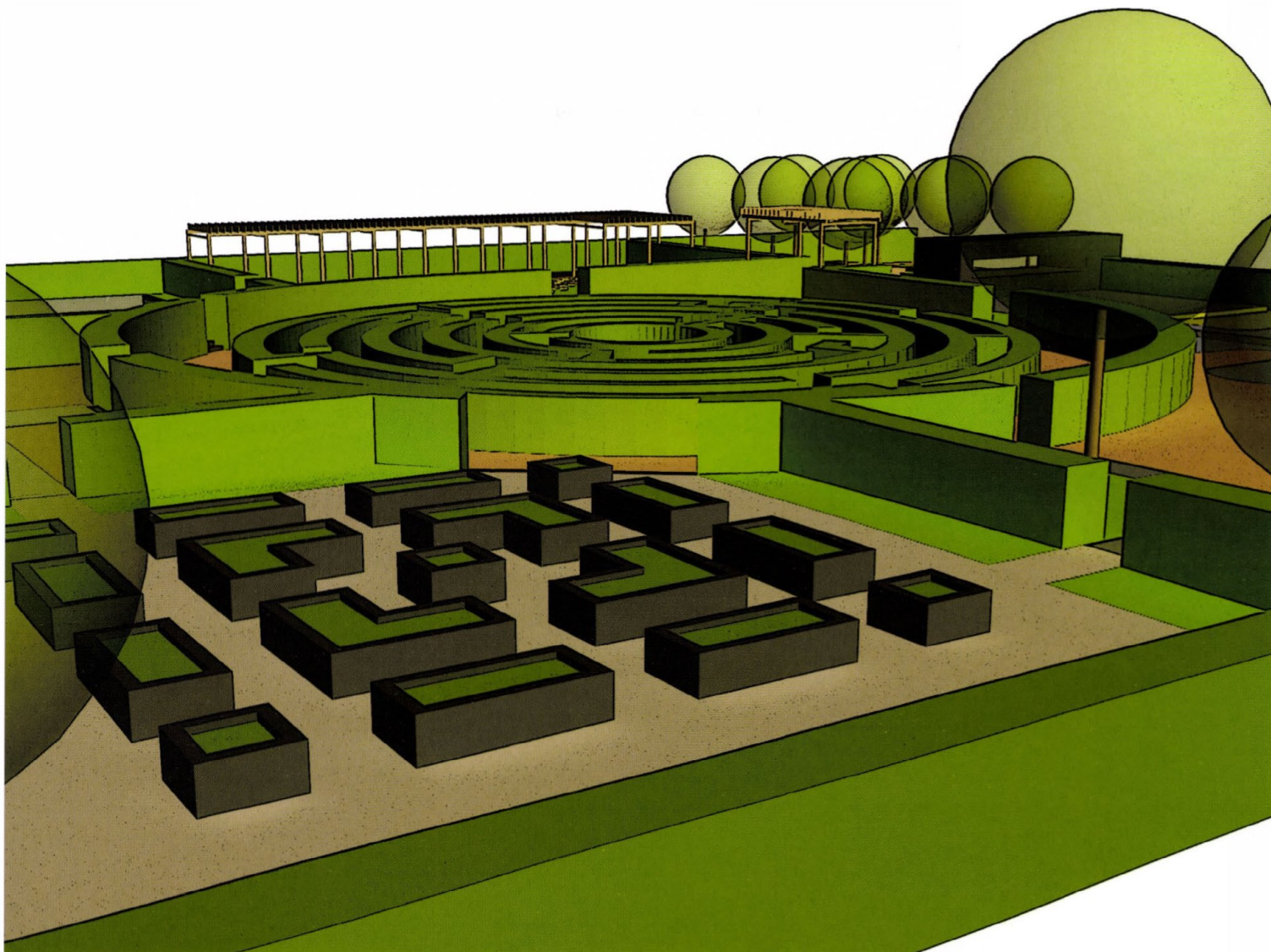
birintus körül kialakított különböző karakterű kerti elemek szintén határozott, markáns megformálásúak, erőteljesek. Hiányoznak azonban a finom átmenetek és a kapcsoló elemek. A pályamű a burkolatarchitektúra megoldásoknál az azonos karakterű elemeket egy blokkban helyezi el. Viszonylag visszafogott a választék, kevés az alkalmazott termékkéféleség. Nem igazán hangsúlyos a bemutatókert funkció, ami persze nem feltétlenül hátrány.

A mediterrán hangulatú fűszerkert szép kialakítású és növénykiültetése is attraktív és érdekes, változatos. A többi kertrész kicsit panel jellegű, bár önmagában jól megoldott. A bemutatókert térkompozíciós megoldási elvéből fakad, hogy a körüljárhatóság másodlagos szerepű, az egyes kert-egységek szoliterként jelennek meg, nincs a térkapcsolatoknak hangsúlyos jelentősége. Hiányzik az átfogó bemutatótér, helyét a labirintus tölti ki (4. kép).

A növénykiültetés változatos és markánsan formált. A növényegyüttesek

tértagoló szerepe jól érvényesül. Növényválasztéka artistikus, jó összetételű, főként a cserjeszintre épít. Virágos felületeket, egynyári vagy évelő-kiültetéseket nem javasol. Kár, hogy a burkolatok mind az anyagválasztásban, mind a színezésben visszafogottak, ezzel a pályamű nem használja ki igazán a bemutató funkciót és az ebben rejlő lehetőségeket. A látványtervek vázlatosak, néhol részletszegények. Az alaprajzi kialakítás sokkal többet ígér, mint ami a látványterveken megjelenik. A bemutatókert-együttes ennek ellenére egészében markáns megfogalmazású, erőteljes hangsúlyokkal, ötletes és változatos formai megoldásokkal.

A pályamű értékeit mérlegelve a bírálóbizottság a munkát 3. díjra javasolta. ©

designed site is strongly divided into two surface areas: one is the garden area displaying hardscaping and other materials suited for a villa garden or a residential landscape, while the other displays hardscaping materials typical of public spaces, streets or squares, laid out in innovative, interesting ways. The former is carried out in a slightly distracting but logically orthogonal order with a quadrangular layout and a series of broken lines. The latter is made up of concentric circles. The two sides are unified by a retaining wall and grade system composed of curving, sweeping lines, connected with various types of staircases. (picture 1) The detail drawings and the solutions for the main intersections are well worked out and provide for a clear understanding on the part of the viewer and the constructor as well. The accompanying stone catalogue is similarly well-done, showing the spatial logic of the individual types of surfacing. The perspective plans are rich in detail too

(picture 2). The entire documentation demonstrates a thorough and thoughtful work process. Owing to the abovementioned strengths the jury awarded the design a special recognition. ©

THIRD PRIZE: AIR KRAFT
Designers: Dávid Vécsey
and Lőrinc Márton

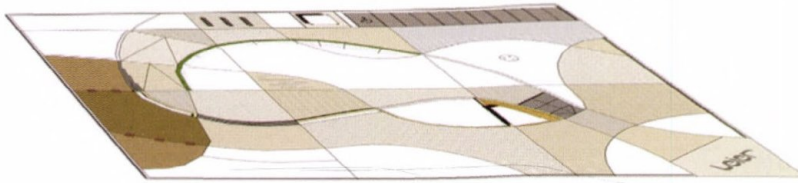
This work is very distinctively conceptualized, using boldly-denoted differences and contrasts, yet the ultimate result is a unified composition. Its spatial organization and surfaces are distinctive and varied. It is characterized by bold, determined forms. The labyrinth motive at the center of the design dominates and organizes the overall composition. The labyrinth has been an effective garden-design element since the construction of the Palace of Knossos, and it has the same role here. It is a central, determining element that is at the same time playful and interesting. (picture 3)

At the same time, the centrally-placed labyrinth and the hedge that frames it take up too much room and scatters the space. It's not an essential element to the design - being more of a formal idea - and it doesn't serve the required display function. The elements laid out around the labyrinth are also determined and vigorous in their forms. Still, they're missing fine transitions and connecting elements. In terms of showing hardscaping, the design work puts elements of identical character into individual blocks. The choice is relatively restrained and there is little in the way of product variety. The demonstration garden function isn't emphasized, which of course is not necessarily a disadvantage.

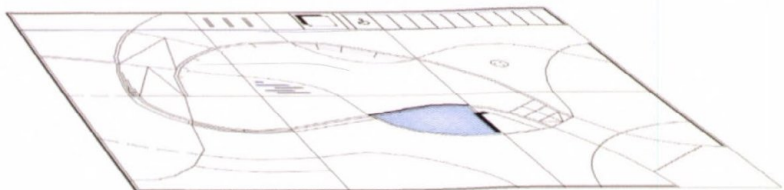
The Mediterranean herb garden is appealingly shaped and its planting technique is attractive, interesting and varied. The rest of the garden's parts are a little too modular, panel-like, although the overall solution is well conceived. The principles governing

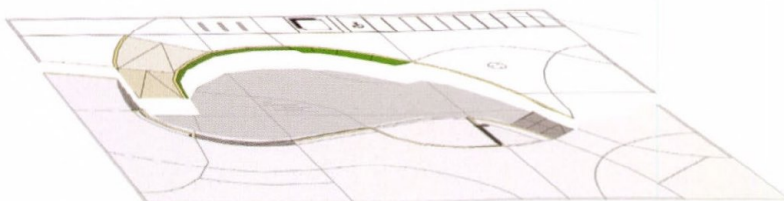
növényzet

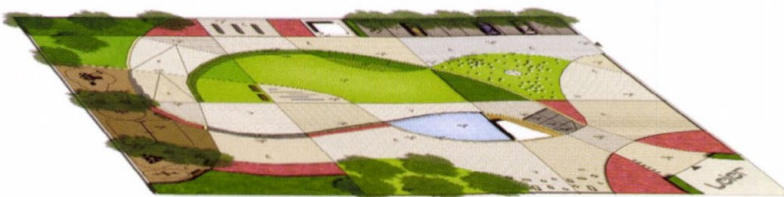
burkolatok

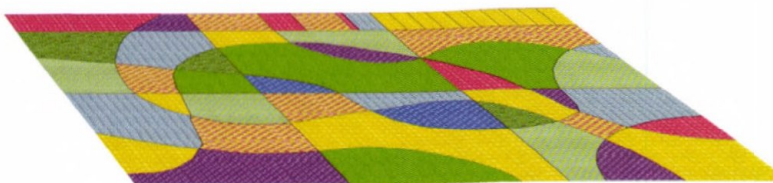
vízarchitektúra

szintek

térrendszer

patchwork

A KIWI
JELIGÉJŰ PÁLYAMŰ
(2. Díj)

Szerzők: Jánossy Gergely
és Perneczky Sára

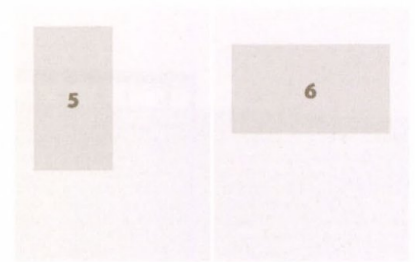
A pályamű fő gondolata, hogy a különböző karakterű, más-más anyagokat felvonultató területrészeket önálló egységekként illeszti egymáshoz, mint egyfajta foltvarrás elemeit tűzi össze, együttesbe, sajátos „patchwork” kompozíciót létrehozva. Ennek a koncepciónak megfelelően a tervezési területet 6+1 részre osztja fel – 6 egyenlő méretű, négyzetes alaprajzú bemutató egységre és egy keskeny, összefogó sávot képező kiszolgáló, kiegészítő egységre. Ezeket illeszti egymás mellé, mint egy mellérendelt kompozíció azonos fontosságú,

s ezért egyaránt hangsúlyos térelemeit. Hasonlóképp, foltvarrásszerűen illeszti egymásra a különböző minőségű, burkolt, vagy növényekkel fedett felületeket, s a vízfelületeket, egy mozaikos összképet létrehozva, s ugyan ezen elven építi fel a tagolt terepszinteket és az egész térkompozíciót (5. kép).

Az ötlet, a térszerkesztési gondolat érdekes és eredeti ugyan, de a foltvarrás, ami használati és dísz tárgyakkal esetén több ezer éves megoldás, egy végigjárható szabadtérépítészeti alkotásnál, mint térkompozíciós elv, nem biztos, hogy jól érvényesül. Az elv alkalmazhatósága persze érdekes, de a pályázó mégsem viszi végig következetesen a pályamű megoldásánál. Az egyes folt (patch) elemek ugyanis nem képeznek zárt, önálló belső formákat, amelyek

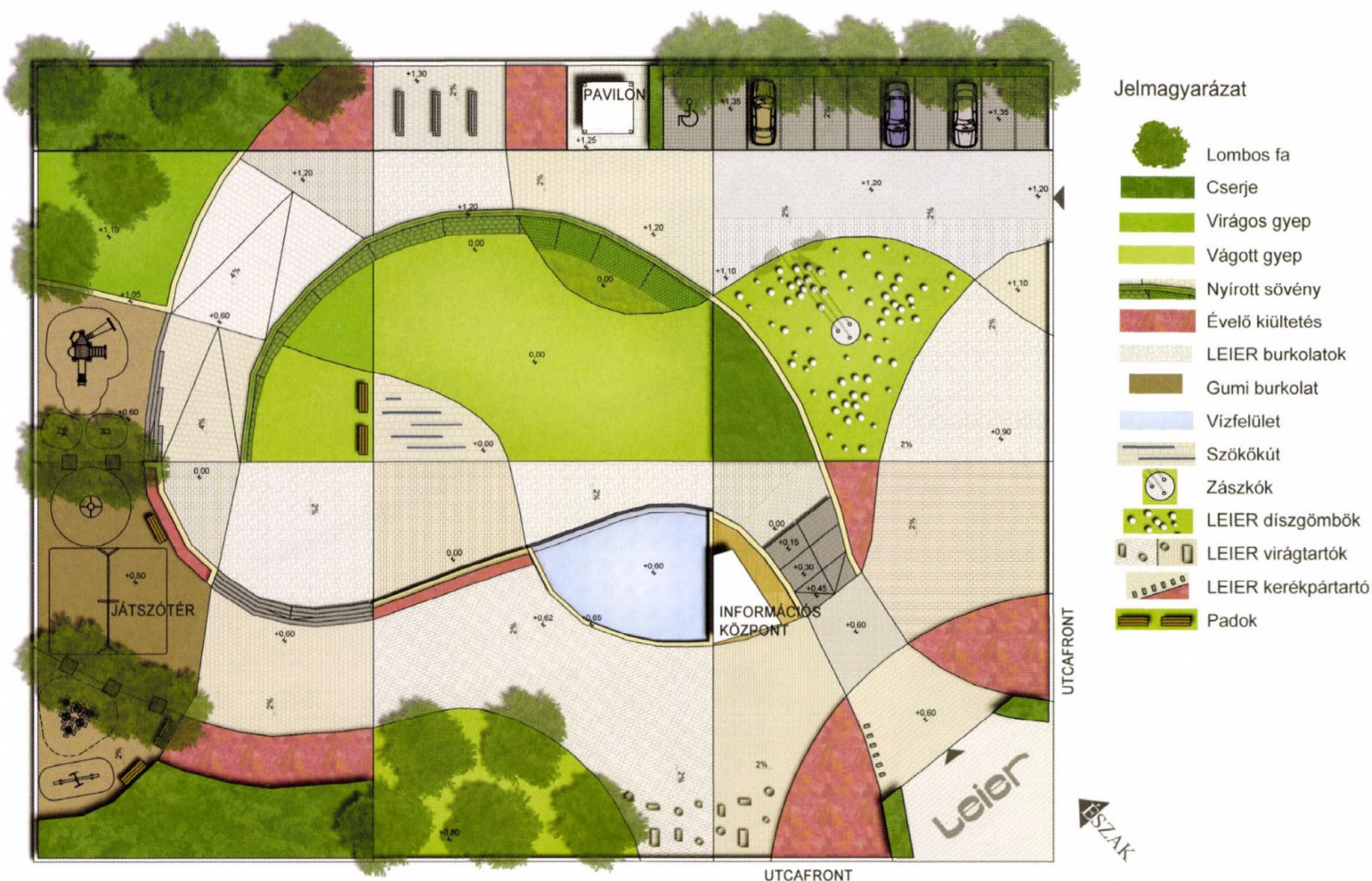
ket így egymás mellé lehet „varrni”, akár felcserélhető módon, hanem egymással szoros, funkcionális és térbeli kapcsolatban állnak, épp a folyamatos átjárhatóság érdekében. Ezért létrejön ugyan a négyzetes elemekből felépített, többé-kevésbé zárt térháló, de ezt felülírja az egyes elemek közötti szerves formai és funkcionális kapcsolódás. Azaz nem egy igazi, ízig-vérig következetes foltvarrás, hanem inkább egy pseudo-patchwork jön létre a funkcionális követelmények kielégítése és a körülmények biztosítása érdekében (6. kép).

A pályamű legfőbb értéke, hogy kísérletet tesz egy harmonikus és jó kontrasztokat teremtő növényfelület-térburkolat-együttes létrehozására. Ennek érdekében nagy felületeken rendkívül attraktív élő-ültetvényeket alakít ki, változa-

5. kép/pict.:
A KIWI jeligéjű pályamű térkompozíciós szerkesztés-rendje / Space-compositional structuring of the KIWI team

6. kép/pict.:
A KIWI jeligéjű pályamű kertépítészeti terve. Alaprajz / The garden art plan of the KIWI team, layout

the design of a demonstration garden arise out of the notion that circulation is of secondary importance, individual garden parts appear as solitary elements, and little emphasis is placed on spatial connections. The design is missing a general display space, and the labyrinth takes its place. (picture 4)

The planting concept is varied and distinctively formed. The role of the groups of plantings in creating a spatial sense is well-executed. The choice of plants is artistic, well-realized, and is primarily built around the shrub level. The flowering surfaces do not specify whether they are annuals or perennials. It is a shame that the hardscaping – both in terms of their selection and their color choices – are restrained and therefore the work's function as a demonstration garden and its attendant possibilities aren't truly realized. The perspective drawings are sometimes outline-like, lacking detail. The plan drawing promises much more than what is realized on the perspective

drawings. In spite of the above the demonstration garden area is truly distinctively-conceived, with vigorous emphases and creative, varied solutions.

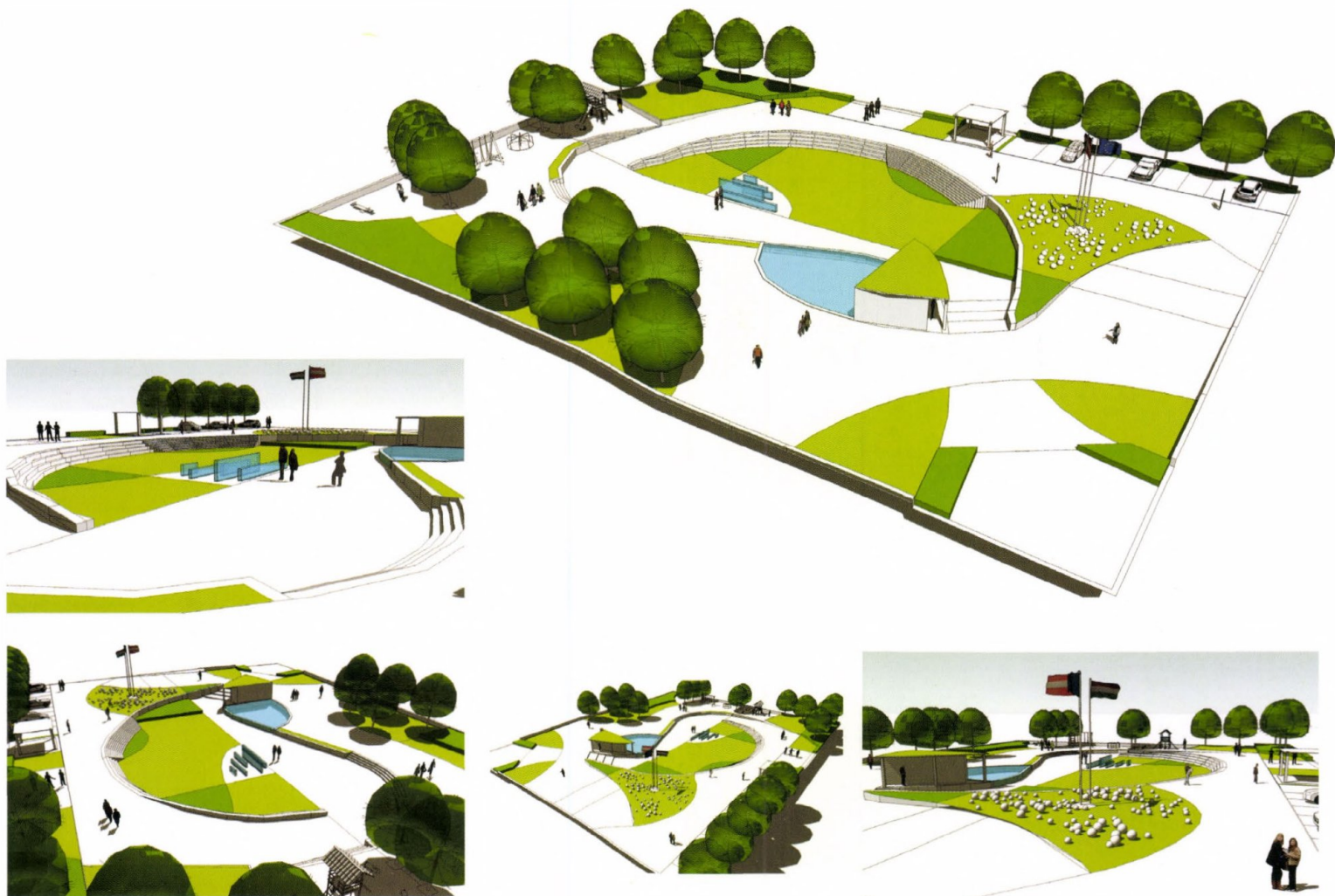
In assessing this work the jury awarded it Third Place.

SECOND PRIZE: KIWI
Designers: Gergely Jánossy and Sára Perneckzy

The principle thought to this work is that various individual units incorporating a variety of materials could somehow be visually connected, almost like connecting elements of a patchwork into a unique composition. In accordance with this concept, the design area is divided into 6+1 parts – six equal quadrangular display areas and a thin strip that connects and enhances them. These are fitted together side by side, like identically important elements of a composition, and they thus receive equal emphasis as spatial elements. Similarly,

in a patchwork-like way, the various landscaped and hardscaped surfaces – as well as the aquatic surfaces – are fitted together in a sort of mosaic effect, and the entire topography and spatial composition is built on this same basis. (picture 5)

The idea and the spatial structure is interesting and original, but the patchwork, a design solution employed for years in functional and decorative items, does not necessarily come across as well in an open-space design as a spatial principle. Its use is of course interesting, yet the designer doesn't use it to proper consistency in the work. The individual patch elements do not result in closed, individual interior forms that could be „sewn” to each other – rather, they stand in a tight functional and spatial connection in the interest of making circulation within the space possible. We do see the emergence of a spatial network based on quadrilateral elements and more or less closed, but this is overwritten by the organic formal and functional connections

tos és érzékenyen megválasztott növény-együttesekkel, amelyek jól reflektálnak a kapcsolódó burkolatok fakturájára és színeire. Valóban növények és kövek érdekes és változatos társítását hozza létre, döntően az alaprajz síkfelületein. Ehhez hasonlóan rendkívül szépek az arányos felületeken kialakítani javasolt, vágott és virágos gyeptársítások. A pályamű alaprajzi geometriája és a vertikális tagoltság is jól illeszkedik egymáshoz, plasztikus és változatos ezért a képi megjelenés, amit különösen jól érzékeltetnek a látványtervek is (7. kép).

A terv biztosítja a teljes terület körbejárhatóságát, és az egész együttes jól átlátható. Vitatható a két bejáratra történő térszervezés, egy hangsúlyos főbejárat kialakítása előnyösebb lenne. A tervben viszonylag kevés a fa, s ezért nem megfelelő az árnyékoltság. Kevés a gyeppelület, ami a színes évelő- és burkolatmintázatok mellett kiegyensúlyozó szerepet játszhatna. A burkolatok ritmusosan váltják egymást a terület egészén, ráerősítve a patchwork-gondolatra, de egy-

egy egységükben homogének, nincs tagoltságuk, ami nagyobb felületeknél, pl. a főbejárat szomszédságában kedvezőtlen. Jó lett volna itt egyfajta tagoltságot, mintázatot alkalmazni, többféle kőanyag alkalmazásával. Ipari jellegű kőanyagok a bemutató területen nem előnyösek és nem is szükségesek.

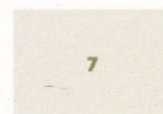
A patchwork szerkesztésből fakadóan is néhány helyen túl sokféle anyagminőség található egyetlen helyen, egyetlen pontban. Pl: a főbejáratot követő második térfelületnél mindkét oldalon négy-négy, más-más minőségű felület találkozik egyetlen pontban, ami mind a kivitelezés, mind a látvány szempontjából előnytelen. Ugyancsak a patchwork szerkesztésből következik, hogy jó néhány felület, belső forma esetleges és véletlenszerű, alárendelt kialakítást kapott, ami pl. a vízarchitektúránál (vízmedence, szökőkutak együttese) kimondottan hátrányos. Egészében a pályamű eredeti és nagyvonalú térkompozíciós megoldásra tesz javaslatot, és jól használja fel ehhez

a legkülönbözőbb Leier-termékeket. A bírálóbizottság ezért a pályaműre a 2. díj odaítélését javasolta. ©

A DESIGN AS YOU PLAY
JELIGÉJŰ PÁLYAMŰ (1. DÍJ)
Szerzők: Angyal Andrea és
Varró Dorottya Katalin

A pályamű alapötlete, gondolati háttere eredeti és szellemes. Vasarely kockatanulmányainak nyomán, vagy azok egyikét kiragadva, egy kocka átforgatásával létrejövő négyzet alakú téregységek arányos négyesét hozza létre, egyfajta tér-kvartettet, amelyet közepén az üvegszerkezetű, piramis formájú információs épület kapcsol egybe. Terosztása egyszerű és markáns.

Minden térfelület más-más funkciót és ennek megfelelően más-más burkolatarchitektúrát kap a térfelületeken és a támfalak homlokzatain. A karakteres térbeli és funkcionális tagoltságnak és a határozott alaprajzi megfor-

7. kép/pict.:
A KIWI jeligéjű pályamű látványtervei / Viewplans by the KIWI team

8.a kép/pict.:
A deSIGN as you play jeligéjű pályamű kertépítészeti terve. a) alaprajz. / The garden art plan of the DeSIGN as you play team a) layout

between the individual elements. That is, it's not a real, in-the-flesh consistent patchwork, but rather a sort of pseudo-patchwork for the sake of satisfying functional requirements and providing for circulation as well. (picture 6)

The work's chief value is that it experiments in creating a harmonious and highly-contrasting connection between the planted and hardscaped surfaces. For this reason, it offers exceptionally-attractive perennial plantings, utilizing varied and sensitively chosen plant groups that nicely reflect the contours and colours of the adjacent hardscaped surfaces. It truly offers interesting and varied pairings of plants and stones, particularly on the planes of the plan drawing. Similarly beautiful are the well-proportioned surfaces pairing flowering and mowed lawns. The work's base geometry and vertical expanse are well integrated and the layout has good plasticity and a varied appearance – as it is particularly well depicted in the perspective drawings. (picture 7.)

The plan provides for circulation throughout the entire area and the plan is quite transparent. It can be argued that having two entrance points detracts from the design and that one, emphatic entrance would be more advantageous. There are relatively few trees in the plan therefore not enough shade is provided. There is little lawn surface, although this could have further balanced the surface materials and perennials. The surfacing materials alternate in a rhythmic fashion and enforce the patchwork idea, but some of them are homogeneous and don't offer the proportions called for – this is particularly disadvantageous on the large surfaces near the main entrance. It would have been good to provide for better proportions and patterns by using a variety of stone materials. Further more, industrial-type stones should not be utilized in a display area.

Owing to the patchwork structure there are too many types of materials right next to each other in individual

places or points. For example, the second surface area after the main entrance has on both sides four surfaces of different qualities meeting at one point, which is disadvantageous from both a constructional and an aesthetic standpoint. Indeed it does follow from the patchwork structure that some surfaces and internal forms are created by chance, but this aspect was given subordinate priority, and in some cases – for example in connection to the water features – this is particularly disadvantageous. Taken on the whole, this work is highly original and its grand spatial composition utilizes the greatest variety of Leier products well. The jury awarded it Second Prize. ©

8.b

9.a

10

9.a

8.b kép/pict.:

A deSIGN as you play jeligéjű pályamű kertépítészeti terve. Tömegvázlat / The garden art viewplan of the DeSIGN as you play team

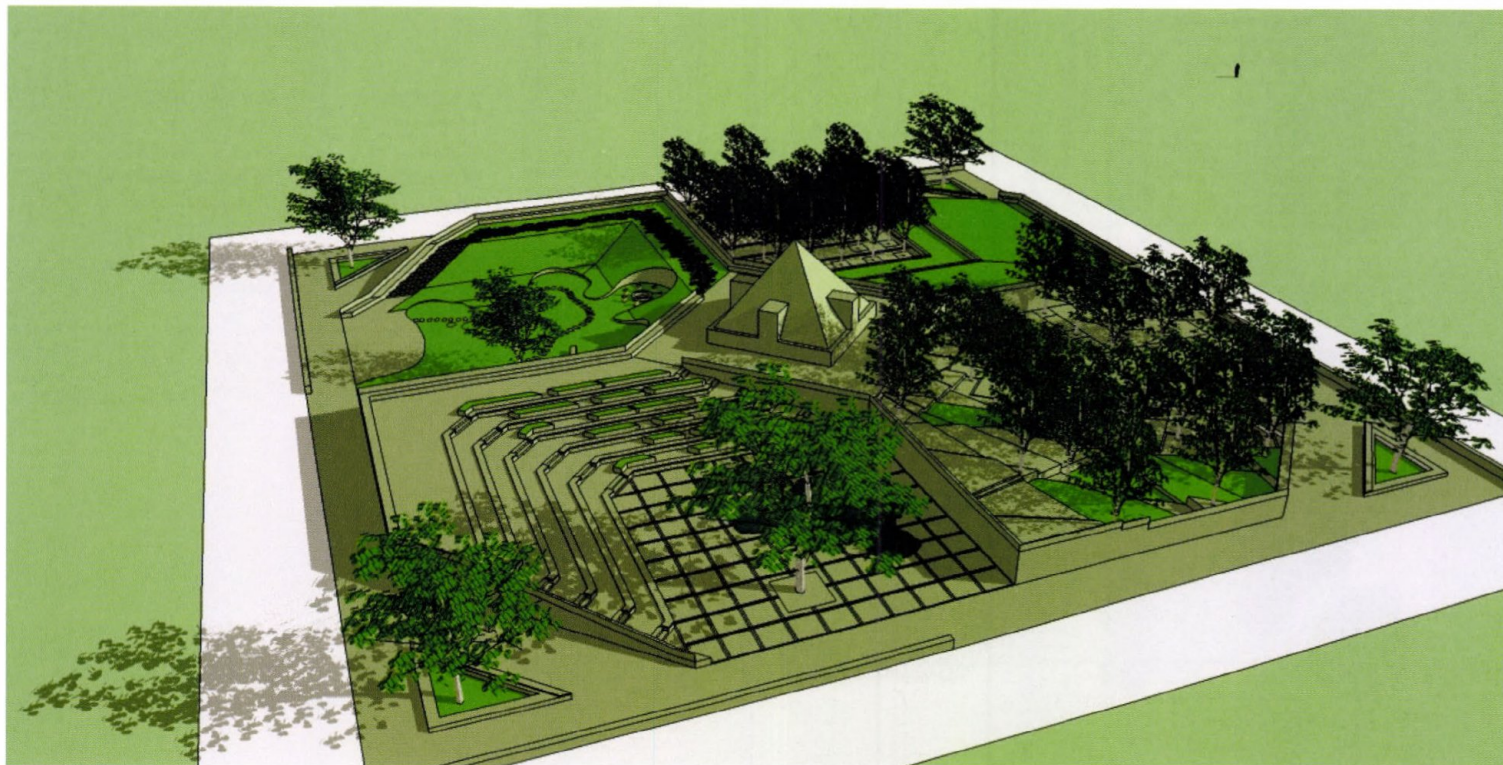
9.a-b kép/pict.:

A magánkert (a)- és a játszókert (b) negyed látványterve / Viewplan sections about the villa garden (a) and the playground (b) areas

10.1-4 kép/pict.:

A deSIGN as you play

jeligéjű pályamű nézetrajzai / The 'façade' elevation drawings by the DeSIGN as you play team

máltságnak köszönhetően az összesen 103-féle kötermék alkalmazásával készült bemutatókert képi összhatásában, az anyaghasználat szükségszerű sokfélesége ellenére mégis egységes marad. A négy térfelet markáns szintkülönbségekkel is tagolja, ezzel plasztikus megjelenést ad az egész együttesnek és arra is lehetőséget teremt, hogy egy szabadtéri előadóhelyet vagy rendezvényteret is beilleszsen a kert szerkezetébe. A térközépről jó rálátás nyílik valamennyi térnegyedre. Az egyes térnegyedek, a tagolt tereplasztikai megoldásnak köszönhetően viszonylag zártak és jól áttekinthetőek. A zártság és az áttekinthetőség mértékének jó megválasztása pedig minden térkompozíció kvalitásának és érvényesülésének a záloga (8. kép).

A pályamű karakteres tér-egységei jó arányúak. A fedettség és a zöldfelületek aránya is megfelelő, de marad arányos térfelület a különböző burkolat-féleségek bemutatására is. Az előírt parkolók elhelyezését is szellemesen oldja meg, bár a térszerű megközelítés miatt tiszt-

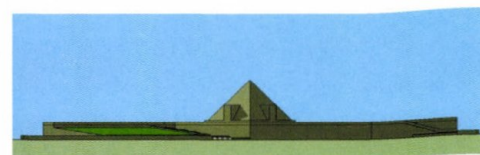
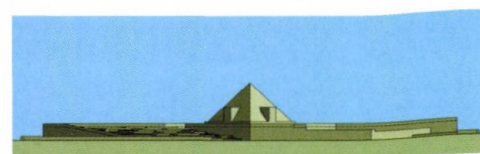
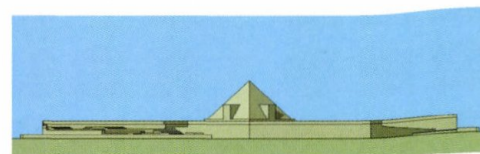
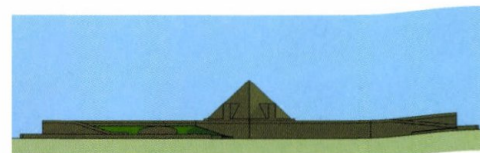
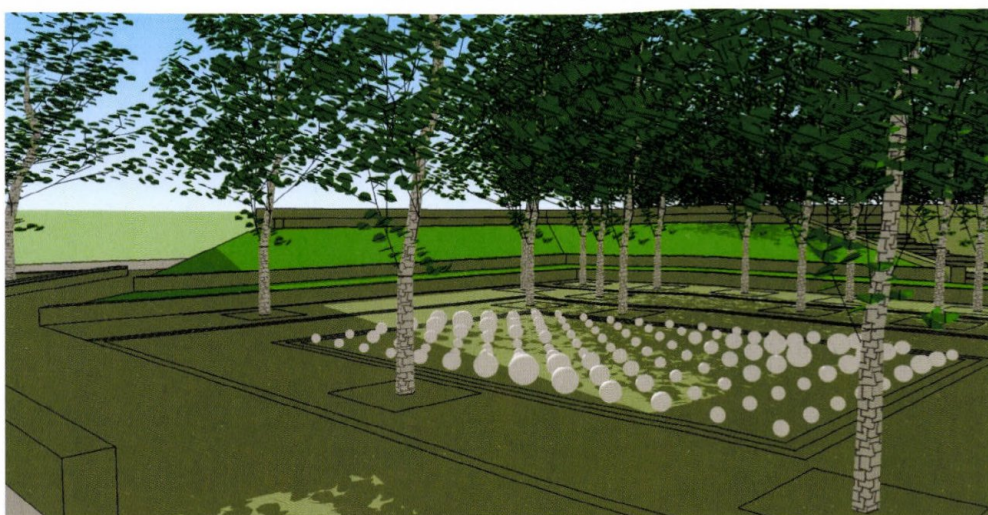
tázatlanok a forgalmi irányok. Az egyes térnegyedek más-más, jellemző funkciót kaptak: köztér, fogadótér (közlekedési és kiszolgáló terület, parkoló), játszókert és villakert. A formai kidolgozásnál a pályamű a szó jó értelmében stilizál. Nem kíván egy konkrét helyszínre, a funkcióhoz illeszkedő konkrét és direkt megoldást kínálni, ezt nem is teheti meg, hanem inkább jelzésszerű, finom, az adott funkcióhoz tartozható, stilizált formai eszközökkel él. Ez különösen jól érvényesül a játszókert és a villakert területén. A játszókertben például a konkrét játszótéri berendezéseket díszgömb-erdő és nyírfaliget helyettesíti, vagy inkább jeleníti meg, ami varázsos környezet lehet egy kisgyermek számára. S épp ez a mindenre kiterjedő, stilizáló formaválasztás, ami összefogja és egységessé szervezi a mégoly különböző funkciójú területrészeket is, és az egész együttesnek markáns és karakteres megjelenést kölcsönöz (9. kép).

Az elhatárolt téregységekre tagolt kialakítás ellenére az együttes bejárhatóságát is biztosítja a terv, igaz, mindig a

központi információs terület érintésével, vagy a peremterületek felhasználásával.

A lombkoronaszinten szórt növénytelepítéssel jól oldja a markáns térformákat és egyfajta spontaneitást visz a képbe. Jó ritmusú a facsoportok telepítése és az ebből fakadó fedettség is megfelelő. A bemutatókerti funkciót figyelembe véve megfelelő a zöldfelület-arány. Mint közbemutató, a funkcionalitás szempontjából a pályamű a legjobb megoldást kínálja. A legkidolgozottabb, átgondolt terv, bár a hangsúlyos perspektivikus látványtervei nem a legjobb nézőpontokból készültek, és nem igazán szerencsés grafikájúak. Ennél szemléletesebbek és érzékenyebbek a különböző irányokból és más-más megvilágításnál készített „homlokzati” nézetrajzok (10. kép).

Ezekről óhatatlanul a 18. század szabadkőműves kertjeinek rejtett szimbolikája jut a szemlélő eszébe, valamint az arányosság és a mérték. Mert jó léptékűek a különböző funkciójú terek. Nagyvonalú és részletgazdag a kialakítás. A tervezett burkolati színkompozí-

FIRST PRIZE: DESIGN AS YOU PLAY

Designers: Andrea Angyal and Dorottya Katalin Varró

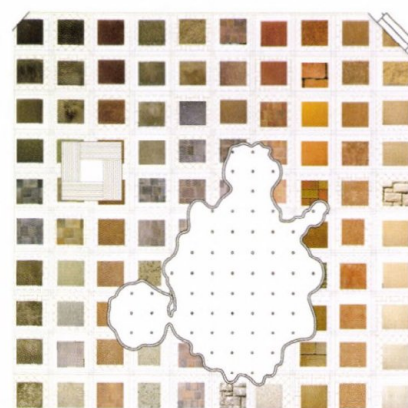
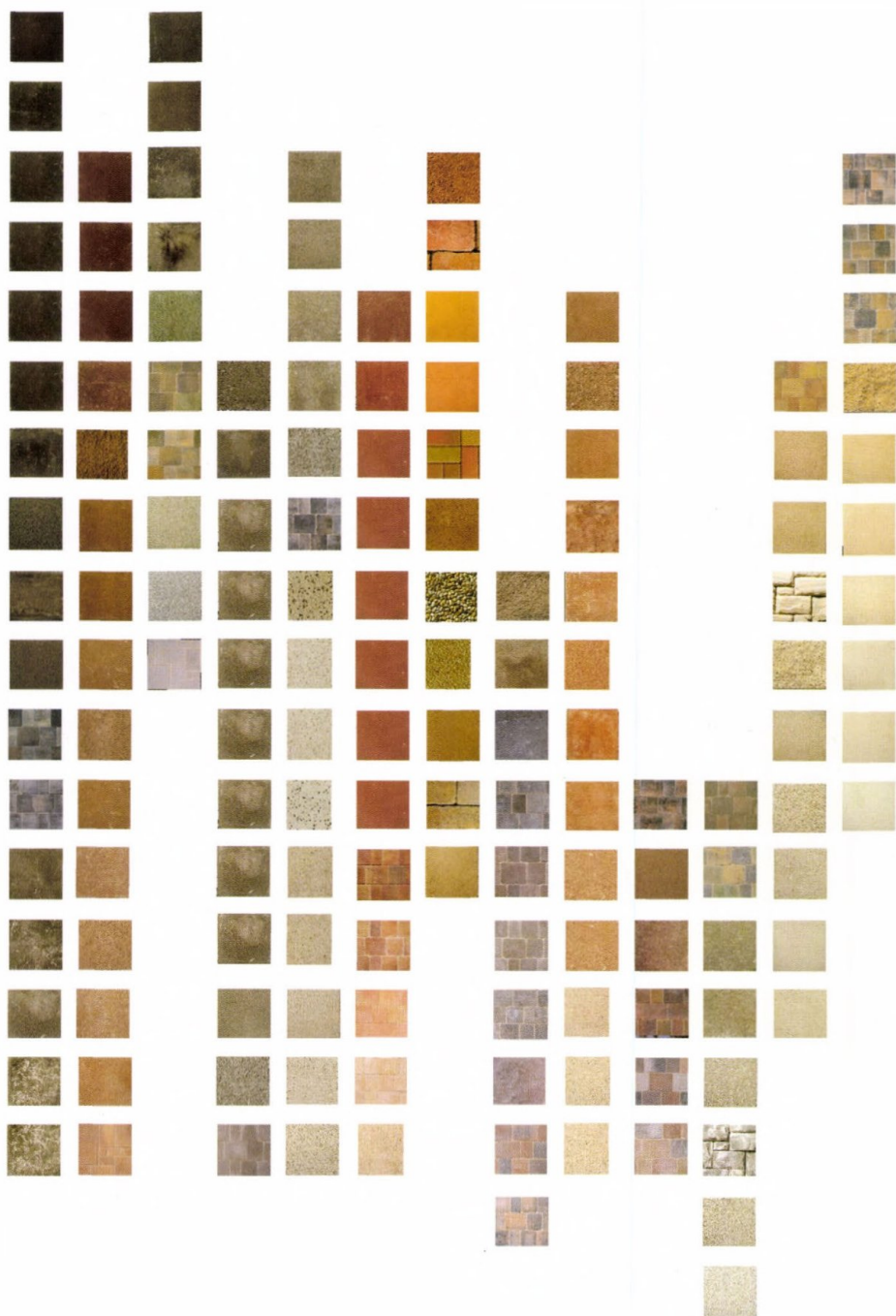
The design's basic idea and background is original and spirited. Based on Victor Vasarely's cube studies or as a follow-up to one of them, the designers created formal units based on turning a cube to create a kind of spatial quartet, the center of which includes a pyramid-shaped glass information building. The spatial allocations are simple and distinctive. Each spatial quarter receives a different function and hardscape design on both the ground and the retaining walls. Owing to the characteristic spatial and functional proportions and the determined base-plan formation, the total of 103 types of stone products are incorporated into a demonstration garden that remains unified despite its diversity of material. The four types of space are oriented into distinctive height levels, which adds a plasticity to the overall design and creates

the possibility for an area for outdoor presentations, performances or events in the garden. From the center of the space it is easy to view all four of the quarters. The individual quarters, owing to the well-proportioned site plasticity, are relatively closed and easily readable – two aspects that are key to the quality of any spatial composition. (picture 8)

The work has spatial units of strong character and good proportions. The proportion between hardscaping and landscaping is suitable, leaving enough space for displaying the various types of surfacing materials. The required parking lot is also well worked out, although the traffic circulation directions are a little unclear. The individual spatial quarters receive four different functions: public space, reception space (transportation and service, parking), play garden and villa garden. The formal solutions involve stylization in the good sense of the word. It does not seek to offer a single specific place or a deliberate solution as an answer to

the required function – and it couldn't anyway – instead, it tries to offer subtle signals to the appropriate functions with stylized forms. This comes across particularly well in the villa garden and the play garden. For example, in the play garden the actual playground equipment is replaced with decorative spherical forms and birch trees, signifying a magical environment for a young child. It is precisely this all-encompassing, stylized choice of forms that holds together and unifies these diverse areas, and gives it overall a distinctive and characteristic appearance (picture 9).

In spite of breaking the space down into the various separate units, the plan provides for the circulation of the area, although it's true this is achieved by the presence of the information facility or the edgings. The deciduous plantings also help dissolve the distinctive forms and give a kind of spontaneity to the picture. The trees are planted in a pleasing rhythm, and the shade provision is appropriate to

ciók, színátmenetek pedig rendkívül érzékenyen formáltak, szépek (11. kép).

A bírálóbizottság véleménye szerint átgondolás és egy kis finomítás után akár meg is valósítható a terv. A beérkezett pályázatok között a legjobbnak ítélt megoldást kínálja. Viszonylag visszafogott növényalkalmazás jellemzi. Érdekesek és karakteresek többek közt a márkás, nyír és bukszus együttesek és a levendulaültetvények. A pályamű egészére jellemző a határozott kertépítészeti megformálású térstruktúra és a változatos, az egyes téregységekben a funkcióhoz illeszkedő érzékenységgel megfogalmazott alaprajzi formai megoldások.

A pályaművet a bírálóbizottság 1. díjra javasolta. ©

A díjnyertes pályaművek szerzői valamennyien a Budapesti Corvinus Egyetem Tájépítészeti Karának 'kert- és szabadtértervezési' szakirányos, tájépítész-mérnök-hallgatói (12. kép). Rémes műszóval: leendő objektumtervezők, majdan professzionista kert- és szabadtér-tervezők tehát, akik a térrel, a formával és az anyaggal nagyjából tisztában vannak, rendelkeznek egyfajta saját és kreatív tervezői vénával, s képesek a feladathoz kapcsolódó gondolati-eszmei alap megteremtésére is, amire aztán a tájépítészeti térkompozíció felépíthető. A megszületett pályaművek mindegyike eredeti és karakteres megoldást kínál, és keresztül lép az áporodott konvenciókon és a közvélekedés, a közízlés szerinti közhelyszerűségeken. A tervpályázat anyaga egészében és minden részletében friss,

mai és újat hozó. Ami hiányzik helyellközzel, az a szakmai rutin, a gyakorlati jártasság, amit amúgy sem lehet az egyetemi oktatás keretében megszerezni. Ezért van különös szerepe a végzés utáni szakmai gyakorlatnak, az „inas-éveknek”, és az olyan hallgatói tervpályázatoknak is, amelyek ízig-vérig gyakorlati kérdésekre keresik a választ, s kilépnek az egyetemi oktatás kötött kereteiből. A Leier Hungária Kft. egyetemi hallgatóknak kiírt és sikeres tervpályázata ennek fényes bizonyítéka. Reményeink szerint folytatása következik. ©

the site. Considering this is a demonstration garden, the proportion of green space is also proper. In terms of it being a display of types of stone, this work offers the best solution. It is the most refined and thoroughly thought-out plan, although the emphatic perspective drawings are not prepared from the most advantageous vantage points and the graphics are not the best. The 'façade' elevation drawings present a much more comprehensive and sensitive view of the various points. (picture 10)

Inevitably these bring the 18th century freemason gardens to mind with their hidden symbolism, as well as their proportions and scale. The various spaces serving different functions are of a good scale. The structure is grand and rich in details. The planned colour compositions and colour transitions incorporating the various hardscape materials are designed with particular sensitivity (picture 11).

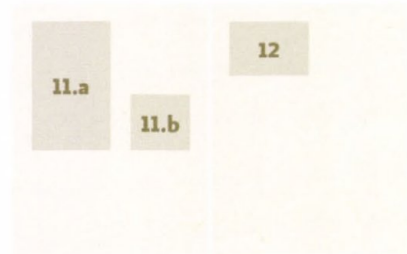
The jury's opinion was that this design could actually be implemented with some revamping and a little refinement. Of all the designs received, this was considered to be the best solution. It is characterized by relatively restrained use of plants, including the elaborate use of birch and boxwood in combination as well as the lavender

plantings. The entire work is characterized by determined, strong spatial structures and widely-varied formal solutions that are designed with a high level of sensitivity to function.

The jury awarded the work First Prize.

©

All of the winning designers are landscape architecture students at Corvinus University of Budapest's Faculty of Landscape Architecture, specializing in garden and open-space planning (picture 12). They are the garden and open-space planners of the future, or, to use that terribly-artificial term, the object designers -- who have good familiarity with space, forms and materials and have their own aesthetic and creative inclinations, who are capable of the creative thought that the task demands and which is the foundation of the landscape architecture creation that will follow. Each of the designs submitted in the competition is an original and individual solution that transcends everyday convention and banality. The submitted designs on the whole and in every detail are fresh and bring something new to the table. All that is missing in some instances is professional routine and the level of experience that comes

11.a-b kép/pict.:
A rendezvényter
burkolatarchitektúra
terve / Hardscaping
plan of the event area

12. kép/pict.:
A díjnyertes
pályaművek szerzői,
balról jobbra: Seres
Adrienn, Schneider
Judit, Angyal Andrea,
Varró Dorottya

Katalin, Márton
Lőrinc, Vécsey Gábor
és Pernecky Sára /
Designers of the
award-winning plans,
from left to right:
Adrienn Seres, Judit
Schneider, Andrea
Angyal, Dorottya
Katalin Varró, Lőrinc
Márton, Gábor Vécsey
and Sára Pernecky

with a lot of practice – neither of which are available in the context of university education. This underscores the importance of the professional practice that takes place after graduation, the so-called apprentice years. It also highlights the significant role played by competitions such as this one, which present real-life challenges and practical questions for students to answer, thus enabling them to step out of the confines of the university environment. Leier Hungaria Ltd.'s design competition stands as a shining example of that. It is our hope that it will be continued.

©

SZERZŐK ÉS TÁMOGATÓK / AUTHORS & SPONSORS

ALMÁSI BALÁZS

egyetemi adjunktus / *assistant professor*

Budapesti Corvinus Egyetem
Tájépítészeti Kar
Kert- és Szabadtértervezési Tanszék /
*Corvinus University of Budapest, Faculty of
Landscape Architecture, Department for
Garden and Open Space Design*
1118 Budapest, Villányi út 35-43.
E-mail: almasi.balazs@uni-corvinus.hu
Tel.: +36-1-482-6289

BAKAY ESZTER

egyetemi tanársegéd / *assistant lecturer*

Budapesti Corvinus Egyetem
Tájépítészeti Kar
Kert- és Szabadtértervezési Tanszék /
*Corvinus University of Budapest, Faculty of
Landscape Architecture, Department for
Garden and Open Space Design*
1118 Budapest, Villányi út 35-43.
E-mail: eszter.bakay@uni-corvinus.hu
Tel.: +36-1-482-6289

BALOGH PÉTER ISTVÁN

egyetemi docens / *associated professor*

Budapesti Corvinus Egyetem
Tájépítészeti Kar
Kert- és Szabadtértervezési Tanszék /
*Corvinus University of Budapest, Faculty of
Landscape Architecture, Department for
Garden and Open Space Design*
1118 Budapest, Villányi út 35-43.
E-mail: peter.balogh@uni-corvinus.hu
Tel.: +36-1-482-6289

GERGELY ANTAL

egyetemi tanársegéd / *assistant lecturer*

Budapesti Corvinus Egyetem
Tájépítészeti Kar
Kert- és Szabadtértervezési Tanszék /
*Corvinus University of Budapest, Faculty of
Landscape Architecture, Department for
Garden and Open Space Design*
1118 Budapest, Villányi út 35-43.
E-mail: antal.gergely@uni-corvinus.hu
Tel.: +36-1-482-6289

DREXLER DÓRA

okleveles tájépítésmérnök /
landscape architect

E-mail: dora.drexler@uni-corvinus.hu

VAJDA SZABOLCS

egyetemi tanársegéd / *assistant lecturer*

Budapesti Corvinus Egyetem
Tájépítészeti Kar
Kerttechnika és Műszaki Tanszék / *Corvinus
University of Budapest, Faculty of Landscape
Architecture, Department of Garden
Techniques*
1118 Budapest, Villányi út 35-43.
E-mail: szabolcs.vajda@uni-corvinus.hu
Tel.: +36-1-482-6513

SZILÁGYI KLÁRA

okleveles építésmérnök / *architect*

Palatium Stúdió Kft.
1013 Budapest, Krisztina krt. 45.
E-mail: szilagyi.klara@palatiumstudio.hu

JÁMBOR IMRE

egyetemi tanár / *professor*

Budapesti Corvinus Egyetem
Tájépítészeti Kar
Kert- és Szabadtértervezési Tanszék /
*Corvinus University of Budapest, Faculty of
Landscape Architecture, Department
for Garden and Open Space Design*
1118 Budapest, Villányi út 35-43.
E-mail: imre.jambor@uni-corvinus.hu
Tel.: +36-1-482-6290

MAGYAR ÉPÍTÉSZ KAMARA

NEMZETI KULTURÁLIS ALAP

ORMOS IMRE ALAPÍTVÁNY